

የአማርኛ ቋንቋ ትምህርት

የተማሪ መጽሐፍ

አስረኛ ክፍል

አዘጋጅ:-

ማርታ አሸቱ
ነፃነት ጌትነት

አርታኢ:-

የኋላሸት ደሳለኝ

ገምጋሚዎች:-

መኮንን አስማማው
ተስፋዬ ወ/ሚካኤል
ወርቁ አድማስ

AL GHURAIR
PRINTING AND PUBLISHING LLC

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ
ትምህርት ሚኒስቴር

ምሳሌ

የዚህ መጽሐፍ ዲዛይን ህትመትና ስርጭት ማከናወኛ ገንዘብ የተገኘው በአጠቃላይ የትምህርት ጥራት ማሻሻያ ንግድ (GEQIP) አማካኝነት ነው። የፕሮጀክቱ ዋና ዓላማ በአገሪቱ በሚገኙ የመንግስት ትምህርት ቤቶች ከ1ኛ-12ኛ ክፍሎች የሚሰጠውን የትምህርት ጥራት ማሻሻል ነው።

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ መንግስት ለGEQIP የዋለውን ገንዘብ ያገኘው በብድር/በእርዳታ ሲሆን ብድሩን/ እርዳታውን የሰጡት ዓለምአቀፍ የልማት ማህበራት (IDA)፣ ፋስት ትራክ ኢንሼትቭ ካታሊቲክ ፈንድ (FTI CF) እና ሌሎችም የልማት አጋሮች ማለት የፊንላንድ፣ የኢጣሊያ የልማት ማህበር፣ የኔዘርላንድና የታላቋ ብሪታኒያ የእርዳታ ድርጅት አለምአቀፍ የልማት ዋና ክፍል (DFID) ናቸው።

ሁሉንም በዝርዝር መጥቀስ የማይቻል በርካታ ግለሰቦችና ድርጅቶች ይህ የተማሪ መጽሀፍና የመምህር መምሪያ እውን እንዲሆኑ ያልተቆጠበ ድጋፋቸውን ሰጥተዋል። በዚህም ትምህርት ሚኒስቴር ምስጋናውን ያቀርባል።

© በኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ የትምህርት ሚኒስቴር

1ኛ እትም፣ 2004 ዓ.ም

ISBN 978-99944-2-255-5

የአል-ጉሬር አታሚና አሳታሚ ድርጅት

የፖ.ሳ.ቁጥር 5613

ዱባይ፣

የተባበሩት የአረብ ኤሚሬት

ከኩራዝ ኢንተርናሽናል አሳታሚ ኃ/የተ/የግ/ማህበር

የፖ.ሳ.ቁጥር 100767

አዲስ አበባ

ኢትዮጵያ

ጋር በመተባበር ይህን መጽሐፍ ለኢ.ፌ.ዴ.ሪ የትምህርት ሚኒስቴር አዘጋጅተው አትመው፣ አስራጭተዋል።

ሁሉም የህትመት መብቶች ተከብረዋል።

የዚህን መጽሐፍ ክፍል በተለያዩ መሳሪያዎች ያለባለቤቱ የቅድሚያ ፈቃድ እንደገና ማሳተም፣ ማሰራጨት፣ ማከማቸትና መልሶ መጠቀም እንደማይቻል የኢ.ፌ.ዴ.ሪ የፌዴራል ነጋሪት ጋዜጣ አዋጅ ቁጥር 410/2004 የኮፒራይትና የተዛማጅ መብቶች ጥበቃ አዋጅ 10ኛ አመት ቁጥር 55 አዲስ አበባ ጁላይ 19, 2004 ይከለክላል።

የስዕሎችን የኮፒ ራይት መብቶች ለማክበር በተቻለን መጠን የሚፈለግብንን ጥረት ሁሉ አድርገናል። ሳናውቅ በስህተት ሳንጠቅሳቸው የተዘለሉ ካሉ በቅድሚያ ይቅርታ እየጠየቅን በሚቀጥሉት ህትመቶች አስፈላጊውን እውቅና እንደምንሰጥ ለመግለጽ እንወዳለን።

ማጠቃለያ

ይዘት

ገጽ

መግቢያ	i
መፅረፍ አንድ:- ቋንቋና ህብረተሰብ	፩
መፅረፍ ሁለት:- ባሕላዊ ጋብቻ	12
መፅረፍ ሦስት:- ልቦለድ	፴፫
መፅረፍ አራት:- ማሕበረሰብና ጤና	፶
መፅረፍ አምስት:- ቀና አመለካከት	፷፭
መፅረፍ ስድስት:- ግጥም	፸፯
መፅረፍ ሰባት:- የአረጋውያን ሚና	1፩
መፅረፍ ሰምንት:- ሴቶች በባህል ውስጥ	፻፭
መፅረፍ ዘጠኝ:- ሱስ	፻፲፱
መፅረፍ አስር:- ሥራና ምርት	፻፴
መዳዩ ቃላት	፻፵፫
ፈላጊዎች አገልግሎት ክፍሎች	፻፵፭
ዋቢ መጻሕፍት	፻፵፮

መግቢያ

የአማርኛ ቋንቋ ትምህርት አጠቃላይ ዓላማዎች የተማሪዎችን የማዳመጥ፣ የመናገር፣ የማንበብና የመፃፍ ክሊሎችን ማጉልበትና የሥነጽሑፍና የሥነልቦና እውቀትን ማዳበር ናቸው። እነዚህ ዓላማዎችም በመርሀ-ትምህርቱ ላይ በግልጽ ሰፍረው ይገኛሉ።

የቋንቋ ትምህርት አጠቃላይ ዓላማዎችን ከግብ ለማድረስ ከሚያስፈልጉ የትምህርት መሳሪያዎች መካከል ግንባር ቀደም ተጠቃሽ የመማሪያ መጽሐፍ ነው። የተማሪዎች መማሪያ መጽሐፍ ደግሞ በሁለት ዋና ዋና ምክንያቶች በየጊዜው ሲሻሻል ወይም ሲለወጥ ይችላል። አንደኛው የመርሐ ትምህርቱን አላማዎች በማስፈጸም ረገድ የመፅሐፉን አቅም ለማጠናከር አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ ሊሆን፣ ሁለተኛው ደግሞ መርሀ ትምህርቱ ላይ ማሻሻያ ወይም ለውጥ ሲደረግ ነው።

ይህ የ፲ኛ ክፍል መማሪያ መጽሐፍ በአዲስ መልክ እንዲዘጋጅ የሆነበት ምክንያትም በ፳፻፬ ዓ.ም. መርሀ ትምህርቱ እንዲሻሻል በመደረጉ ነው። መጽሐፉ መርሀ ትምህርቱ ትኩረት የሰጠባቸውን ጉዳዮች ሙሉ በሙሉ እንዲያካትት ጥረት ተደርጓል። ምንባቦች ማብራሪያዎችና መልመጃዎች መርሀ ትምህርቱን መነሻ በማድረግ በክሊሳ በእውቀት ዘርፍ ተደራጅተው ቀርበዋል።

ምንባቦችና ማብራሪያዎች፣ ግልፅና ሳቢ፣ መልመጃዎች ደግሞ አሳታፊ እንዲሆኑ ጥረት ተደርጓል። በየምድቱ ማብራሪያ ዐበይት ነጥቦች በማጠቃለያ መልክ ከመቅረባቸውም በላይ፣ ተማሪዎች የየምዕራፉን ትምህርት ምን ያህል እንደተረዱ የሚያመሳክሩባቸው የግንዛቤ ማመሳከሪያ ነጥቦች ተዘጋጅተዋል። ተማሪዎች በእነዚህ ነጥቦች እየተመሩ የትምህርቱን ዓላማዎች በመፈጸም ረገድ በራሳቸው ያሉበትን ደረጃ መገምገምና ጉድለቶቻቸውን ማስተካከል ይጠበቅባቸዋል። በመሆኑም መጽሐፉ ትምህርቱን በሚፈሰገው መንገድ ለመከታተልና የትምህርቱን ዓላማዎች ለመጨበጥ ያስችላል ተብሎ ይታመናል።

በመጨረሻም ለመጽሐፉ ዝግጅት ጽሑፎቻቸውን ያዋሉንን ሁሉ እያመሰገንን፣ ለሰመጽሐፉ ከመምህራን፣ ከተማሪዎችና ከሌሎች የህብረተሰቡ ክፍሎች የሚቀርቡ አስተያየቶችን ለመቀበል ዝግጁ መሆናችንን እንገልፃለን።

ምዕራፍ እንድ

ቋንቋና ህብረተሰብ

የምዕራፉ ዐበይት ዓላማዎች፡- ተማሪዎች፣ ይህንን ምዕራፍ
ከተማራችሁ በኋላ፡-

- ✓ ስለ ቋንቋ አጀማመርና ባህሪያቱ ትናገራላችሁ።
- ✓ ለቃላት ቀጥተኛ ፍች ትሰጣላችሁ።
- ✓ ቃላትን በምእላዶች ተንትናችሁ ትጽፋላችሁ።
- ✓ በልዩ ልዩ ርእሰ ጉዳዮች ዙሪያ ስርአትን ጠብቃችሁ ውይይት ታካሂዳላችሁ።
- ✓ በልዩ ልዩ ርእሶች ዙሪያ የሚቀርቡ ሀሳቦችን በጥምና በማዳመጥ መልእክታቸውን ታስረዳላችሁ።
- ✓ ቃላትን ነፃና ጥገኛ እያላችሁ በመለየት ትመድባላችሁ።
- ✓ የአንድን ሀሳብ እውነታና የግል አስተያየት ለይታችሁ ትናገራላችሁ።
- ✓ የመረጃ ማግኛ የአነባበብ ዘዴን ተጠቅማችሁ ከተለያዩ የመረጃ ምንጮች መረጃ ሰብስባችሁ ታቀርባላችሁ።
- ✓ ከተለያዩ የመረጃ ምንጮች ማስታወሻ ትይዛላችሁ።

ቅድመ-ንባብ ጥያቄዎች

1. ከዚህ በታች "የቋንቋ አጀማመር" በሚል ርዕስ ምንባብ ቀርቦላችኋል። ማንበብ ከመጀመሪያቸው በፊት በየገጣችሁ ስለ ሰው ልጅ የቋንቋ አጀማመር በእርግጠኝነት የምታውቁትን ከምንባቡ ማወቅ የምትፈልጉትን እንድትዘረዝሩ ተከታዩ ሰንጠረዥ ቀርቦላችኋል። ሰንጠረዡን ደብተራችሁ ላይ በማስፈር በየረድፉ ነጥቦችን በአጭር ሐረጎች ጻፉ። ከምንባቡ በኋላ ደግሞ ምን እንደተማራችሁ በአጭር አስፍሩ።

ስለቋንቋ አጀማመር		
ከዚህ በፊት የማውቀው	ማወቅ የምፈልገው	ከምንባቡ የተረዳሁት አዲስ ነገር

2. ቀጥሎ የቀረቡት ቃላትና ሐረጎች "የቋንቋ አጀማመር" በሚለው ምንባብ ውስጥ የሚገኙ ናቸው። ስለፍቻቸው የምታውቁትን በቃል ለክፍል ንደኝቻችሁ ተናገሩ።

ሀ. መለኮት

ለ. አዝጋሚ ለውጥ

ሐ. ዕድ-ጥበብ

የቋንቋ አጀማመር

ቋንቋ አንደበታዊና ስርአታዊ የሆነ የሰው ልጅ መግባቢያ መሳሪያ ነው። የሰው ልጅ ይህን መሳሪያ መቼና እንዴት እንደጀመረው ለማወቅ በየዘመናቱ ብዙ ጥናቶች ተካሂደዋል። የስነሰብ ተመራማሪዎች "የቋንቋ ጥንተ አመጣጥን ሊያስረዱ ይችላሉ" ያሏቸውን ቅሪቶች ማለትም የዋሻ ውስጥ ስእሎች፣ በድንጋይና በሽክላ ላይ የሰራሩ ጽሑፎችን ቢያጠኑም ከቋንቋ ጥንታዊነት አንጻር ሲታዩ የቅርብ ጊዜ በመሆናቸው ስለቋንቋ

አመጣጥ በቂ ምላሽ አላስገኘም። በመሆኑም በየዘመኑ የተነሱ ሊቃውንት የተለያዩ መላምቶችን ሲሰነዘሩ ኖረዋል።

መላምቶቹ በርካታ ቢሆኑም፣ ጠቅለል አድርጎ በሁለት በመክፈል መመልከት ይቻላል። የመጀመሪያው የሐሳባውያን የቋንቋ የትመጣነት መላምት ሲሆን፣ ሁለተኛው የቁስአካላውያን የቋንቋ የትመጣነት መላምት ነው።

ሐሳባውያን “ቋንቋ ከየት መጣ?” ተብለው ሲጠየቁ የሚሰጡት መልስ “ቋንቋ ከመለኮት ለሰው ልጅ የተሰጠ ፀጋ ነው” የሚል ነው። ይሁን እንጂ፣ መለኮታዊው ኃይል ቋንቋን ለሰው ልጅ ሰጠ ብለው በሚገልጹበት መንገድ ልዩነት አላቸው።

አዳም ከእግዚአብሔር በተሰጠው ስልጣንና እውቀት መሠረት ስም ማውጣቱን፣ ያወጣውም ስም መጽናቱን፣ ከዚያ ጊዜ አንስቶም ቋንቋ መፈጠሩን ያስረዳሉ። “በእርግጥ ይህ ከሆነና አንድ ቋንቋ ብቻ የነበረ ከሆነ፣ በአሁኑ ጊዜ በዓለማችን ከጄሺ በላይ ቋንቋዎች እንዴት ሊኖሩ ቻሉ?” ተብለው ሲጠየቁ፣ “የአዳም ልጆች በነበራቸው አንድ ቋንቋ እየተግባቡ ለስማቸው ማስጠሪያ ወደ ሰማይ የሚደርስ ግንብ ሲገነቡ እግዚአብሔር ወርዶ ቋንቋቸውን እንዳለያየባቸውና በምድር ላይ እንደበተናቸው” ይገልጻሉ። በአጠቃላይ ሁሉም ሐሳባውያን የቋንቋ ምንጭ መለኮታዊ ኃይል መሆኑን በመቀበል በኩል ተመሳሳይነት ይታይባቸዋል።

ተማሪዎች እስካሁን ካነበባችኋቸው አንቀጾች ምን ተረዳችሁ? የቁስ አካላውያን መላምት ምን ይሆናል ብላችሁ ትገምታላችሁ?

ሁለተኛው የቋንቋ ጥንተ አመጣጥ መላምት ቁስአካላውያን የሰጡት፣ “ቋንቋ የአዝጋሚ ለውጥ ውጤት ነው” የሚል ሲሆን ለሐሳባቸው መሠረት የሚያደርጉትም “ሰውን ሰው ያሰኘው ዕደጥበብ(ሥራ) ነው” የሚለውን እምነት ነው። “ሰው ለአሁኑ ማንነቱ የበቃው ተፈጥሮ ያቀረበችለትን በቀጥታ ከመጠቀም አልፎ ይሁነኝ ብሎ የሥራ መሣሪያ

መሥራቱና ማምረት መጀመሩ ነው። በዚህም አዝጋጫ የለውጥ ሂደት የሰው ዘር በአራት እግሩ መሄዱን አቁሞ ሁለት እጆቹን ለሥራ ነፃ ከማድረግ ደረጃ ላይ ሊደርስ ችሏል። ተግባር እጅን፣ እጅ ደግሞ ተግባርን እያሻሻለ ሲሄድ ተግባር (ሥራ) የሰው ልጅ ማህበራዊነትን እየጠየቀ መጣ። ማህበራዊነት በተራው ደግሞ እርስ በእርስ የመግባባት ፍላጎትን ፈጠረ፤ ይህ የመግባባት ፍላጎትም በአንደበት ክፍሎች ላይ ለውጥ አስከተለ፤ ቀስ በቀስም ቋንቋ እውን ሆነ።” በማለት የሰው ልጅ ባላወቀውና ባልተገነዘበው መንገድ ቋንቋን እንዳገኘ ያስረዳሉ።

በርካታ የስነ ሰብ ባለሙያዎችም ይህን መላምት ይጋራሉ። ሳይንሳዊ ትንታኔ ሲሰጡም፣ የመጀመሪያው የሰው ልጅ መግባቢያ ዝግ (ድምጽ አልባ) አካላዊ እንቅስቃሴና ምልክት እንደነበረ፣ የሰው ልጅ ባህል (ሥራ) እየተወሰነበ በመሄዱ በነበረው ዝግ መግባቢያ ሀሳብን ለመግለጽ እንደተሳነው፣ ስለዚህም በዝግመተ ለውጥ አእምሮው የንግግር ቋንቋን እንደለመደ ያስረዳሉ።

በአጠቃላይ ቁስአካላዊና የስነሰብ ተመራማሪዎች የሰጡት የቋንቋ ጥንተ አመጣጥ መላምት፣ በዚህ ዘመን ባሉ አብዛኞቹ የስነልሳን ባለሙያዎች ዘንድ ከሌሎች መላምቶች በተሻለ ተቀባይነት አግኝቷል። ተቀባይነት ለማግኘቱ ሦስት ምክንያቶች ይጠቀሳሉ። የመጀመሪያው መላምቱ በሳይንሳዊ ግኝቶችና አመለካከቶች ላይ መሠረት አድርጎ መሰንዘሩ ሲሆን፣ ሁለተኛው የቋንቋን አመጣጥ ከተግባርና ከማህበራዊ መግባባት ፍላጎት ጋር ማያያዙ ነው። ስለ ቋንቋ አፈጣጠር ውስጣዊና ውጫዊ ግፊት ማሳየቱም ሌላው ተጠቃሽ ምክንያት ነው። ነገር ግን፣ ይህ መላምት የመጀመሪያው የሰው ልጅ ቋንቋ የቱ እንደሆነ አለማመልከቱ፣ የቋንቋ አፈጣጠርን በጊዜና በቦታ ወስኖ ማሳየት አለመቻሉ የተዋጣለት እንዳይሆን አድርጎታል።

የመነሻ ሀሳብ፡- (ትምህርት ሚኒስቴር፣ ፕሮጂክት 17000፣ የስነልሳን መገቢያ፣ Amh. 123 ሞዳዩል)

ክፍል አንድ፡- አንብቦ መረዳት

፩. ለሚከተሉት ጥያቄዎች በምንባቡ መሠረት “አውነት” ወይም “ሐሰት” በማለት መልስ ስጡ፡፡

1. የሰው ልጅ የሚጠቀምበት መግባቢያ ከአንደበቱ በሚያፈልቀው ቋንቋ ብቻ ነው፡፡
2. የቋንቋ ጥንተ አመጣጥ እውቀት በመላምት ደረጃ ያለና ትክክለኛው ገና ያልተደረሰበት ነው፡፡
3. ጥንታዊ ስእሎች፣ በድንጋይና በሽክላ ላይ ተጽፈው በቁፋሮ የተገኙ ጽሑፎች ስለ ቋንቋ ጥንተ አመጣጥ በቂ መረጃን አስገኝተዋል፡፡
4. በስነልሳን ተመራመሪዎች ዘንድ ሰፊ ተቀባይነት ያገኘው የቁስአካላውያን የቋንቋ ጥንተ አመጣጥ መላምት ነው፡፡
5. ቁስአካላውያን ለቋንቋ መገኘት ምክንያቱ የሰው ልጅ ይሁነኝ ብሎ ሥራን መሥራቱ ነው ብለው ያምናሉ፡፡

፪. ለሚከተሉት ጥያቄዎች ከተሰጡት አማራጮች መካከል በምንባቡ መሠረት ተስማሚውን መልስ ምረጡ፡፡

1. ከሚከተሉት አንዱ ከአንደበት የሚወጣ ድምጽ ሁሉ ቋንቋ እንደማይሆን ማሳያ ነው፡፡
 - ሀ. አንደበት ለንግግር ድምጾች የሰላ ከመሆኑ የተነሳ፣ ቁጥር ስፍር የሌላቸውን ድምጾችን ማውጣት መቻሉ፤
 - ለ. የንግግር ድምጾች የተለዩና በቁጥርም የተወሰኑ ሆነው፣ ፍች ለማስገኘት የሚቀናጁበት ሥርዓት ያላቸው መሆኑ፤
 - ሐ. የሰው ልጅ ሲያዝን፣ ሲደሰትና ሲበሳጭ የሚያወጣቸው የለቅሶ፣ የጩኸትና የሳቅ ድምጾች በቋንቋነት መቆጠራቸው፤
 - መ. የሰው ልጅ በአንደበቱ ማፍለቅ የሚችለው የንግግር ድምጾችን በመሆኑና ለሌሎች ድምጾች የሰላ አለመሆኑ፡፡

2. በቁፋሮ የተገኙ የድንጋይና የሸክላ ላይ ጽሑፎች ስለቋንቋ ጥንተ አመጣጥ በቂ ምላሽ ያላስገኙበት ምክንያት፡-
- ሀ. ፍቻቸው ባለመታወቁ ነው፤
 - ለ. የተጻፉበት ዘመን ሩቅ በመሆኑ ነው፤
 - ሐ. ከቋንቋ ጥንታዊነት አንጻር ሲታዩ የቅርብ ጊዜ በመሆናቸው ነው፡፡
 - መ. ስለቋንቋ ምንም የያዙት መረጃ ባለመኖሩ ነው፡፡
3. ቀጥሎ ከተዘረዘሩት ነጥቦች መካከል ቁስአካላውያን ስለቋንቋ አመጣጥ የሚቀበሉት _____ አስተሳሰብ ነው፡፡
- ሀ. የአዝጋሚ ለውጥ ሂደት ውጤት
 - ለ. ከሰማያዊ ኃይል የተሰጠ ፀጋ
 - ሐ. ከዘር በውርስ የተገኘ
 - መ. ከብልህ ሰዎች የምርምር ውጤት የተገኘ
4. ከሚከተሉት አንዱ የቁስአካላውያን መላምት የተዋጣለት እንዳልሆነ ማሳያ ተደርጎ ሊጠቀስ ይችላል፡፡
- ሀ. በለውጥ የተቃኘ መላምት መሆኑ፤
 - ለ. ቋንቋ ከሰማያዊ ኃይል ለሰው የተሰጠ መሆኑን አለመቀበሉ፤
 - ሐ. በሳይንስ ግኝቶች ላይ አለመመስረቱ፤
 - መ. የቋንቋ አፈጣጠርን በጊዜና በቦታ ወስኖ አለማሳየቱ፤
5. ስለቋንቋ አጀማመር ቁስአካላዊያን ከሚሰጡት ገለጻ አንጻር ተገቢውን ቅደም ተከተል የያዘው የትኛው ነው?
- ሀ. እደ-ጥበብ፤ የመግባባት ፍላጎት፤ ዝግ መግባቢያ፤ ጥሪ መሰል መግባቢያ፤ አንደበታዊ መግባቢያ(ቋንቋ)
 - ለ. የመግባባት ፍላጎት፤ እደ-ጥበብ፤ ዝግ መግባቢያ፤ ጥሪ መሰል መግባቢያ፤ አንደበታዊ መግባቢያ(ቋንቋ)
 - ሐ. እደ-ጥበብ፤ የመግባባት ፍላጎት፤ ጥሪ መሰል መግባቢያ፤ ዝግ መግባቢያ፤ አንደበታዊ መግባቢያ (ቋንቋ)
 - መ. የመግባባት ፍላጎት፤ ጥሪ መሰል መግባቢያ፤ እደ-ጥበብ፤ ዝግ መግባቢያ፤ አንደበታዊ መግባቢያ (ቋንቋ)፤

፫. ቀጥሎ ስቀረቡ ቃላት መዝገበ ቃላትን ተጠቅማችሁ ቀጥተኛ ፍቻቸውን ዳፉ።

1. መላምት	6. አማልክት
2. ፀጋ	7. ገሀድ
3. ፍንጭ	8. ስነ-ሰብ
4. መጽናት	9. መጣጣም
5. ጎራ	10. ስልጣን

፬. ከላይ በተራ ቁጥር ፫ በተሰጡት ቃላት ፍቻቸውን ገልጽ የሚያደርጉ ዓረፍተ ነገሮች ሥሩ።

ክፍል ሁለት፡- መናገር

ቡድን መስርታችሁ "የንግግር ቋንቋ አጀማመር" በሚለው ርዕስ ከተወያዩት በኋላ የደረሳችሁበትን ደምዳሜ በቡድን መሪዎችህ አማካኝነት ለክፍል ገደኞቻችሁ ተናገሩ።

1. የቡድን መሪዎች በየቡድናቸው ያነሷቸውን ዋና ዋና ነጥቦች፤ በመጨረሻ የተስማሙበትን እንዲሁም ደምዳሜና ስምምነት ላይ ያልደረሱባቸውን ጉዳዮች ከነምክንያቱ ሲያብራሩ የቀራችሁት ነጥቦችን በደብተራችሁ በማስታወሻ መልክ መዝግቡ።
2. በጥንድ በመሆን የያዛችሁትን ማስታወሻ ተናባችሁ የተዘለለ ካለ አሟሉ።
3. “በንግግር ቋንቋ አጀማመር ላይ የተነሱ ፍሬ ሐሳቦች” በሚል ርዕስ የየቡድኑን ሀሳብ አዳምጣችሁ የጻፋችሁትን ማስታወሻ ለክፍሉ በንግግር መልክ አቅርቡ።

የቡድን ውይይት

የቡድን ውይይት ሲደረግ ከቡድኑ አባላት ሰብሳቢ፣ ጸሐፊ፣ ዘጋቢ እንዲሁም እንደአስፈላጊነቱ የውይይቱን ሂደት የሚታዘብ ወገን ሊኖር ይችላል። በቡድን ሆኖችሁ ስትወያዩ የሚከተሉትን ጉዳዮች ታሳቢ ማድረግ ይጠበቅባችኋል።

- የቡድኑ አባላት የሚያቀርቡትን ሀሳብ በጥሞና ማዳመጥ፤
- የሌሎች ቡድኖችን የውይይት ሂደት አለማወክ፤
- በሚቀርበው ሀሳብ ላይ እንጂ፣ በግለሰቦች ላይ አለማተኮር፤
- በቡድን አባላት የሚሰጥ የሥራ ድርሻን መወጣት፤
- በቡድን ውይይቱ የላቀ ተሳትፎ ማድረግ፤
- የቡድኖችሁ ድምዳሜ ሲቀርብ እንደአስፈላጊነቱ ማብራሪያ በመስጠት መሳተፍ ናቸው።

ክፍል ሦስት- መዳፍ

፩. ቀጥሎ በቀረበላችሁ ሰንጠረዥ ውስጥ በተሰጠው ምሳሌ መሰረት የቀስ አካላዊዎንና የሐሳባዊዎን መሳምት ጥንካሬና ድክመት ስይታችሁ ዳፉ።

የቀስአካላዊዎን መሳምት

ምሳሌ

ጥንካሬ	ድክመት
1. በሳይንሳዊ አመለካከቶች ላይ መቆሙ፤	1. የሰው ልጅ የመጀመሪያ ቋንቋ የቱ እንደሆነ አለማመልከቱ፤
2.	2.
3.	3.

የሐሳባዊዎን መሳምት

ምሳሌ

ጥንካሬ	ድክመት
ሰብአዊ መግባቢያ መሆኑን መግለጽ	መለኮታዊ ስጦታ ነው የሚለው ሀሳብ በአለም ላይ አንድ ቋንቋ ብቻ ይኖር ነበር ወደሚል ድምዳሜ መውሰድ።
1.	1.
2.	2.

፪. ከዚህ በታች በቋንቋ አጀማመርና ባህርይ ላይ ያተኮሩ እውነታዎችና የግል አስተያየቶች ቀርበዋል። በጥሞና አንብባችሁ በተሰጠው ምሳሌ መሰረት "በእውነታ ላይ የተመሰረተ" ወይም "የግል አስተያየት" በማለት ጽፋችሁ አሳዩ።

ሀቅ የሆኑ አስተያየቶች እውነት ላይ የተመሰረቱና በማስረጃ ሊረጋገጡ የሚችሉ ሲሆኑ፤ በአንጻሩ የግል አስተያየት የምንላቸው በግለሰቦች የሚሰነዘሩ አስተያየቶች ሆነው እውነት ይሁኑ ወይም ሐሰት ለማረጋገጥ የሚያስችግሩ ናቸው። ለምሳሌ፤ «የትምህርት ቤታችሁ መምህራን ብዛት ፴፬ ነው ቢባል»፤ አባባሉ እውነት ወይም ሐሰት መሆኑን ማረጋገጥ ይቻላል።

ምሳሌ፤ ሀ. ለቋንቋ መፈጠር የሰው ልጅ በተፈጥሮ የሚያወጣቸው ማቃሰትን፤ ሳቅንና ለቅሶን የመሳሰሉ ድምጾች አስተዋጽኦ እንደሚኖራቸው ማሰብ ይቻላል። **የግል አስተያየት**

ለ. ቋንቋ በተናጋሪው ማህበረሰብ ባህልና አስተሳሰብ ላይ ለውጥ በተከሰተ ጊዜ፤ አዲሱን ባህልና አስተሳሰብ ለመግለጽ ሲል ይለወጣል። **እውነታ**

1. ቋንቋ የዘፈቀዳዊነት ባህርይ አለው፤ በስያሜውና በተሰያሚው ነገር መካከል ያለው ግንኙነት አጋጣሚያዊ እንጂ ተፈጥሮአዊ አይደለም።
2. እያንዳንዱ የንግግር ድምፅ ከሌላው የሚለይበት የራሱ ባህሪ አለው።
3. የሰው ልጅ በሥራ አማካኝነት በራሱና በአካባቢው ላይ ለውጥ መፍጠሩ የቋንቋ ባለቤት እንዲሆን እንዳገዘው መገመት ይቻላል።
4. ባለንበት ዘመን ስለቋንቋ አጀማመር በሁሉም ዘንድ ተቀባይነት ያለው ንድፈ ሀሳብ ቁስ አካላውያን የሰነዘሩት መላምት ሳይሆን አይቀርም።
5. ሰዎች በየትኛውም ቋንቋ ውስጥ ያሉ ቃላትን በመጠቀም ለምተዋቸውና ተጠቅመውባቸው የማያውቋቸውን አዳዲስ ዓረፍተ ነገሮች በማፍለቅ መግባባት እንደሚችሉ ይታሰባል።

6. በዓለም ላይ ከሌላ ቋንቋ ድምጾች ቃላትንና አገላለጽን ያልተዋሰነ “ንጹህ” የሚባል ቋንቋ የለም።
7. ሁሉም ቋንቋዎች የተናጋሪዎቻቸውን ባህል በመግለጽ እኩል ናቸው።
8. የሰው ልጅ ስለቋንቋ አጀማመር ያለው እውቀት በመላምት ደረጃ ያለ ቢሆንም የሀሳባውያን ንድፈ ሀሳብ ከሌሎች የተሻለና ምሉዕ ይመስላል።

የቋንቋ ባህርያት

በዓለማችን ላይ የሚነገሩ ቋንቋዎችን ከሌሎች መግባቢያዎች በተለየ አኳኋን አንድ የሚደርጓቸው ብዛት ያላቸው የጋራ ባህርያት አሏቸው። ከባህርያቱ መካከል ስምንቱ ከዚህ በታች ቀርበዋል።

1. ምሉዕነት፤

ሁሉም የሰው ልጅ ቋንቋዎች የተናጋሪዎቻቸውን ወግ ልማድ ወይም ባህል በተሟላ አኳኋን ይገልጻሉ። በመሆኑም ሁሉም ቋንቋዎች ባህላቸውን በመግለጽ እኩል ናቸው። ትንሽ ቋንቋ ወይም ትልቅ ቋንቋ የሚባል የለም። ስለዚህም ቋንቋዎች ሁሉ ለራሳቸው ባህል ምሉዕ በመሆን አንድ አይነት ባህርይን ይጋራሉ።

2. ሰብአዊነት፤

የቋንቋ ሰብአዊ ባህሪ የሚገለጸው፤ የመግባቢያነት አገልግሎቱ ለሰብአዊ ፍጡር ብቻ በመሆኑ ነው። ከሰው ልጅ በስተቀር ቋንቋ ያለው ሌላ ፍጡር የለም። በዚህ የተነሳ ቋንቋ ሰብአዊ ባህርይ አለው ይባላል።

3. ዘፈቀዳዊነት፤

ቋንቋዎች የዘፈቀዳዊነት ባህርይ አላቸው የምንለው የሰው ልጅ መጀመሪያ ቋንቋን መናገር ሲጀምር ከአንደበቱ የሚወጡ ድምጾችን አቀናጅቶ ለአንድ ነገር ወይም ሀሳብ ወኪል እንዲሆኑ ሲያደርግ ባጋጣሚ የተስማማበትን እንጂ፤ ቃላቱ በውክልና ከቆሙለት ነገር ጋር በሚኖራቸው ግንኙነት ተመስርቶ አይደለም። ስለዚህም በስያሜና በተሰያሚው ነገር መካከል ምንም አይነት ተፈጥሮአዊ ግንኙነት የለም። የተፈጠረው ግንኙነትም በአጋጣሚ የሆነ ነው።

4. ተዋዋሽነት፤

አንድ ቋንቋ ከሌሎች ቋንቋዎች ጋር በሚኖረው ንክኪ ሳቢያ ድምጽ፣ ቃል፣ አገላለጽ፣ ወዘተ. ሊዋስ ይችላል። ከዚህ የተነሳ በአለማችን ላይ ካሉ ቋንቋዎች ያልተዋሰነ “ንፁህ” የሚባል ቋንቋ የለም። ቋንቋዎች፣ ተናጋሪዎቻቸው በሚጋሯቸው ማህበራዊ፣ ፖለቲካዊና፣ ኢኮኖሚያዊ ጉዳዮች አንጻር ንክኪ ይኖራቸዋል። ለምሳሌ፣ አማርኛ ቋንቋ በሐይማኖት ሳቢያ እንደ /ጸ/፣/ፅ/ ያሉ ድምጾችንና እንደ ጳጳስ ያሉ ስሞችን ተውሏል። ውስት የሁሉም ቋንቋዎች የጋራ ባህሪ ነው።

5. ስርዓታዊነት፤

አንድ ቋንቋ በውስጡ ሁለት አይነት ስርዓቶች ይኖራታል። አንደኛው የመዋቅር ስርዓት ሲሆን፤ ድምጾች በስርዓት ተቀናጅተው ቃላትን፣ ቃላትም እንዲሁ ተቀናጅተው ሐረግና ዓረፍተ ነገርን የሚያስገኙበት ነው። ሁለተኛው ከቅንጅቱ የሚፈልቀው የፍች ስርዓት ነው። በቋንቋ መልእክት መተላለፍ የሚችለው ሁለቱ ስርዓቶች የቋንቋ ተናጋሪዎቹ በሚስማሙበትና በሚግባቡበት መንገድ ተጣምረውና ተሟልተው ሲገኙ ነው።

ምሳሌ በቃል ደረጃ፣ “ገበሬ” ለማለት “ረገበ” ብንል ቃሉን የመሰረቱት ድምጾች አንድ ቢሆኑም፤ አደራደራቸው በመቀየሩ “ግብር የመክፈል” ፍችን አላስገኙም። ከዚህ ይልቅ መላላትን፣ አለመወጣትን የሚያመለክት ፍችን ይዘዋል። የፍችው መለወጥ በቋንቋው ውስጥ የፍች ስርዓት መኖሩን የሚያሳየን ነው።

6. ረቂቅነት፤

አንድ ሰው አንድን ቃል ከወካዩ ግዑዝ ነገር፣ ሁኔታ ነጥሎ ጽንሰ ሀሳቡን ብቻ በመቅረጽ ነገሩ ወይም ሁኔታው ከነበረበት የቦታና የጊዜ ክልል ውጭ ሊናገረው ይችላል። ለራሱ ሲነገረውም አድምጦ መረዳት አይቸገርም። ይህም መልዕክትን በተለየና በላቀ ደረጃ የማስተላለፍ ባህሪው ቋንቋ ረቂቅ ነው ያስኾዋል።

7. በመልመድ በትምህርት መገኘት፤

አንድ ህፃን ሲወለድ ይዞት የሚወለደው ቋንቋን ሳይሆን ቋንቋ ለመልመድ የሚያበቃውን ሰብዓዊ ችሎታ ነው። በሚያድግበት አካባቢ ካለው ማህበረሰብ ጋር በሚኖረው መስተጋብር በአካባቢው የሚነገረውን ቋንቋ በማዳመጥ በምላሹም ለመናገር በመሞከር ቋንቋን

ይለምዳል። ከዚህ ባለፈም ት/ቤት በመግባትና፣ ከሌሎች ቋንቋ ተናጋሪዎች ጋር ግንኙነት በመፍጠር ሌላ ተጨማሪ ቋንቋ ሊማር ይችላል። ቋንቋ ሰዎች ከተወለዱ በኋላ የሚለምዱት ወይም የሚማሩት እንጂ በተፈጥሮ የሚያገኙት አይደለም።

8. መወሰድ፣ ማደግ፣ መሞት፣

የአንድ ቋንቋ ዘዴዎች የተለያዩ ቋንቋዎች ከመሆን ደረጃ ሲደርሱ ቋንቋ ተወለደ ይባላል። እንዲሁም አንድ ህብረተሰብ፣ በሳይንስ፣ በቴክኖሎጂ፣ በባህልና በአኗኗር ሲያድግ ቋንቋውም አዳዲስ ቃላት በመፍጠር ያሉትንም ቃላት ትርጉም በማስፋትና ከሌሎችም ቋንቋዎች በመዋሽ ሀብሮ እየተሻሻለና እየበለጸገ ሲመጣ ቋንቋ አደገ ይባላል።

አንድ ቋንቋ ቀስ በቀስ ወደሌላ ቋንቋ ሲለወጥ፣ በሌላ ቋንቋ ሲዋጥና ተናጋሪ ሲያጣ ቋንቋው ሞተ ይባላል።

፫. በኢትዮጵያ ውስጥ በርካታ ቋንቋዎች ይነገራሉ። አማርኛ ቋንቋ ከነዚህ አገርኛ ቋንቋዎች በቃል ደረጃ ውስት አካሂዷል። በተሰማችሁ ምሳሌ መነሻነት በጥንድ ሆናችሁ አማርኛ ከሌሎች ቋንቋዎች የተዋሳቸውን ቢያንስ አምስት ቃላትን ዘርዝሩ።

ተ.ቁ	በውስት ወደ አማርኛ የገባ ቃል	አዋሽ ቋንቋ
- ሀ	ሰንጋ	አሮምኛ
- ለ	እንሰት	ጉራጌኛ
1		
2		
3		
4		
5		

- ፬. በተለያዩ ቡድኖች ሆናችሁ በትምህርት ቤታችሁ ወይም በአካባቢያችሁ ወደሚገኙ የህዝብ ቤተመጻሕፍት በመሄድ ቀጥሎ የሚቀርብላችሁን የቤተመጻሕፍት አጠቃቀም መመሪያን ተከትላችሁ ከመጻሕፍት፣ ከጋዜጦች፣ ከመጽሐፎች ላይ ስለ ቋንቋ ባህሪያት አጫጭር ማስታወሻዎችን በመያዝ መረጃ ከሰበሰባችሁ በኋላ አቀናብራችሁ በመጻፍ ለመምህራችሁ አቅርቡ፡፡

የቤተመጻሕፍት አጠቃቀም መመሪያ

ቤተመጻሕፍት በልዩ ልዩ የእውቀት መስኮች ላይ የተጻፉ መጻሕፍት ሲፈለጉ በቀላሉ ሊወጡ በሚችሉበት አካሄድ ተከማችተው የሚገኙበት የእውቀት ማህደር ነው፡፡ በቤተመጻሕፍት ውስጥ መጻሕፍት ብቻ ሳይሆኑ፣ የጥናትና ምርምር ጽሑፎች፣ መጽሔፋት፣ ጋዜጦች፣ ልዩ ልዩ መረጃዎችን የያዙ ኤሌክትሮኒክስ መሳሪያዎች ይገኛሉ፡፡ የምንፈልገውን መረጃ ከቤተመጻሕፍት ለማግኘት የቤተመጻሕፍት ስነስርዓትንና የመጻሕፍት አፈላለግ ስልትን መገንዘብ ከእያንዳንዳችን የሚጠበቅ ተግባር ነው፡፡

1. በቤተመጻሕፍት የምንከተላቸው ዋና ዋና ደንብና ስርዓቶች፡

- 1.1. ፀጥታን መጠበቅ፤
- 1.2. የግል መጻሕፍትን ወደ ቤተመጻሕፍት ይዞ አለመግባት፤
- 1.3. መጻሕፍትን በተገቢው መልክ መገልገል፤ ማለትም አለማበላሸትና በጥንቃቄ መጠቀም፤

2. መጻሕፍት በቀላሉ ለማወጣት እንዲያመች ተስደተው የተቀመጡበትን መንገድ ማወቅና መጠቀም፤

3. በማንኛውም ጊዜ መጻሕፍቱን በመፈለግ በኩል ችግር ሲያጋጥመን የቤተመጻሕፍት ሠራተኛውን/ዋን እርዳታ መጠየቅ ተገቢ ነው፡፡

ክፍል አራት፡- ማዳመጥ

- ፩. ቀጥሎ መምህራችሁ የሚያነቡላችሁን አጭር ምንባብ እያዳመጣችሁ ለሚከተሉት ጥያቄዎች ምላሽ ለመስጠት ማስታወሻ ያዙ፡፡

፪. የደዛችሁትን ማስታወሻ መሠረት በማድረግ እና አቀናብራችሁ በመጻፍ የምንባቡን ዋና መልዕክት ለመምህራችሁ አቅርቡ።

ሀ) ጥገኝነት የሚያጠቃው የትኛውን ወገን ነው?

ለ) በጥናት እንደተረጋገጠው ጥገኛውና አስጠጊው ያላቸው ብቃት ምን ያህል ነው?

ሐ) ጥገኛውና አስጠጊው ያላቸው የዜግነት መደብ ስንተኛ ነው?

መ) ጥገኛውና አስጠጊው እርስ በርስ ምን ምን ተግባራትን ይለዋወጣሉ?

ሠ) የአዕምሮ ብልሹ ልማድ የተባለው ምንድነው?

ክፍል አምስት፡- ሰዋስው

በሚከተለው ሠንጠረዥ በቀረቡት ቃላት ውስጥ ያሉትን ነፃና ጥገኛ ምዕሳዶች በመለየት ለመምህራችሁ አሳዩ።

ተራ ቁጥር	ቃል	ነፃ ምዕሳድ	ጥገኛ ምዕሳድ			
			1	2	3	4
1	መለኮታዊነቱን	መለኮት	-አዊ	-ነት	-ኡ	-ን
2	ተማሪዎቹን					
3	መምህራኑን					
4	ደስታችንን					
5	ልጅነታችን					
6	አንደበታቸውን					
7	አለማችን					
8	ስልጣኑን					
9	መረመሩት					
10	ተፈጥሮአዊ					

የምዕራፍ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ ውስጥ ስለ ቋንቋ አጀማመርና ዕድገት ከተሰደደ የፍልስፍና አተያዮች በመነሳት የተሰደደ ምሁራን የሰጡትን አመለካከት ተመልክተናል። በቡድን ተወያይተንም ስለ ጽንሰ ሃሳቦች ያሰንን ዕውቀት አዳብረናል። ስለ ቋንቋ ባህሪያትም ከቤተመጻሕፍት በማንበብ ያገኘነውን እውቀት ወደ ክፍል በማምጣት ተነጋግረንበታል። የቃላት መዝገብ ቃላዊ ፍቶች ካየን በኋላ በአውድ በማስገባት ዓረፍተ ነገሮችን ሠርተንባቸዋል። በተጨማሪም ቃላትን ነፃ ምዕላድና ጥገኛ ምዕላድ በማለት በተሰደደ ክፍሎች መደበን ለማየት ሞክረናል። የውውይት መመሪያን ተንተርሰን ውይይት አድርገናል። ከዚህም ባሻገር አንድን ሀሳብ "አውነታ" ወይም "የግል አስተያየት" በማለት ፈርጄን አስቀምጠናል። የመረጃ ማግኛ ንባብ ዘዴን በመጠቀም ስለቋንቋ አጀማመር ከተሰደደ ምንጮች መረጃን በመሰብሰብ ለክፍል ዓደኞቻችሁ በማከፋፈል በመረጃው ላይ ውይይት አድርገናል።

የክለሳ ጥያቄዎች

1. በቡድን ሆናችሁ ሀሳባውን የሚሰጡትን የቋንቋ አመጣጥ ገለጻ ካብራራችሁ በኋላ በእናንተ አመለካከት ከሐሳባው ያንና ከቁሳካሳው ያን የተሻለ ገለጻ የሰጠውን ወገን በምክንያት አስደግፋችሁ አሳዩ።
2. በሀሳባዊያን መሳምቶች ላይ የተነሱ ጥያቄዎችን ዘርዘራችሁ ምሳሌ የሰጡባቸውንና ምሳሌ ያልሰጡባቸውን በመለየት አሳዩ።
3. የቋንቋ አመጣጥ ጥያቄ በቀስሽካሳውያን መሳምት ላይ ተመስርቶ ምሳሌ ያገኘ ይመስላችኋል? ለምን?
4. በቤተ-መጻሕፍት ውስጥ የምንከተላቸውን ዋና ዋና ደንብና ስርዓቶች ተናገሩ።
5. አቃውን ለመሸጥ አይስማማ ነው። የተሰመረበትን ቃል ነፃና ጥገኛ ምዕላድ ለይታችሁ ተናገሩ።

የግንዛቤ ማመሳከሪያ ቅጽ

፩. ከዚህ በታች በምዕራፍ ስንድ የቀረበውን ትምህርት ምን ያህል እንደተረዳችሁ የምታመሳክሩበት ቅጽ ቀርቦላችኋል። በዚህ መሠረት በእያንዳንዱ ማመሳከሪያ ነጥብ ትይዩ ስለመረዳታችሁ እርግጠኛ ከሆናችሁ የ(✓)፣ እርግጠኛ ካልሆናችሁ የ(?)፣ ሙሉ በሙሉ ካልተረዳችሁ ደግሞ የ(x) ምልክት በማድረግ ቅጹን አሟሉ።

ተ.ቀ	የማመሳከሪያ ነጥቦች	✓	?	x
1.	ስለቋንቋ አጀማመር ተረድቻለሁ።			
2.	የቋንቋን መሠረታዊ ባህርያት መግለጽ ችያለሁ።			
3.	ስለተለያዩ ቃላት ፍች መስጠት ችያለሁ።			
4.	ቃላትን በምዕሳድ በመከፋፈል እጽፋለሁ።			
5.	ውይይት በስርዓት አካሂዳለሁ።			
6.	እውነታና የግል አስተያየት የሆኑትን እስያለሁ።			
7.	ከመረጃ ምንጮች መረጃ መውሰድ እችላለሁ።			
8.	ማስታወሻ መውሰድ ችያለሁ።			

፪. ከዚህ በላይ በቀረበው ቅጽ የ(?) እና የ(x) ምልክት ያደረጋችሁባቸውን ነጥቦች በሚገባ እስከተረዳችሁ ድረስ፣ የምዕራፉን ትምህርት ደጋግማችሁ ከልሱ።

ምዕራፍ ሁለት

ባህላዊ ጋብቻ

የምዕራፉ ዓበይት ዓላማዎች፡- ተማሪዎች ይህንን ምዕራፍ ከተማራችሁ በኋላ፡-

- ✓ በቃል ክፍሎች ሐረጎችን መስርታችሁ ዓይነታቸውን ትጽፋላችሁ።
- ✓ በቃል ውስጥ የድምጽ መጥበቅና መላላት፣ መርዘምና ማጠር የሚያመጣውን የትርጉም ልዩነት ለይታችሁ ታሳያላችሁ።
- ✓ ለሚቀርቡላችሁ ቃላት ፍች ትሰጣላችሁ።
- ✓ አንድን ሀሳብ በራሳችሁ አባባል ትገልጻላችሁ።
- ✓ የጽሑፍ ንግግር ታደርጋላችሁ።
- ✓ የቃላዊ ግጥም ይዘትን ትተነትናላችሁ።
- ✓ በንግግራችሁ ውስጥ ምሳሌያዊ አነጋገሮችን በማስገባት ትጠቀማላችሁ።
- ✓ ለምሳሌያዊ አነጋገሮች ፍች ትሰጣላችሁ።
- ✓ ጭውውት ታደርጋላችሁ።

ቅድመ-ንባብ ጥያቄዎች

1. ርዕሱን ተመልክታችሁ ምንባቡ ስለ ዘይሴ ብሔረሰብ ባህላዊ ጋብቻ ምን ምን ጉዳዮችን ያነሳል ብላችሁ ትገምታላችሁ? ግምታችሁን በደብተራችሁ አስፍሩ። ምንባቡን ካነበባችሁ በኋላ ግምታችሁ ትክክል እንደነበርና እንዳልነበር አረጋግጡ።
2. የጋብቻ ማህበራዊ ጠቀሜታ ምንድን ነው?
3. የጋብቻ ዓይነቶች ስንት ይመስሏችኋል? ስማቸውን ጥቀሱ።

የዘይሴ ብሔረሰብ ባህላዊ ጋብቻ

የሰው ልጅ በህይወት ዘመኑ በተለያዩ የህይወት ዑደቶች ውስጥ ያልፋል። የመጀመሪያዎቹ የህይወቱ ዘመናት የመሸጋገሪያ ስነስርዓት የሚያካሂድባቸው ሲሆኑ፣ ቀጥሎ የሚመጣው የመቀላቀያ ስነ ስርዓት የሚያካሂድበት ነው። በመጨረሻም ይህችን ዓለም ሲሰናበት የመለያ ስነስርዓት የሚደረግለት ይሆናል። ከዚህ አንፃር ልደት፣ እድገት፣ ጋብቻና ሞት ጊዜውን ጠብቆ የሚያልፍባቸው ዑደቶች ናቸው። ከነዚህ መካከል ጋብቻን ነጥለን ብንመለከት፣ ከአፈጻጸሙ አንጻር ብሔራዊ ጋብቻ፣ ባህላዊ ጋብቻና ህይማኖታዊ ጋብቻ በመባል በሦስት ይከፈላል። በዚህ ጽሑፍ የዘይሴ ብሔረሰብ የባህላዊ ጋብቻ ስርዓትን በማሳያነት እንቃኛለን።

የዘይሴ ብሔረሰብ የሚገኘው በደቡብ ብሔር ብሔረሰቦችና ህዝቦች ክልል በጋሞጎፋ ዞን በአርባ ምንጭ ዙሪያ ወረዳ ውስጥ ዘይሴ በተባለ አካባቢ ነው። ስፍራው የጫሞ ሐይቅ ዳርቻን ይዞ የሚገኝ ለም አካባቢ ነው። በዘይሴ ብሔረሰብ አራት የባህላዊ ጋብቻ አይነቶች ይገኛሉ። እነሱም መደበኛው ባህላዊ ጋብቻ፣ ቦንቃ (ጠለፋ)፣ ዳሎ (የውርስ ጋብቻ) እና ወዶ-ገብ ጋብቻ ናቸው።

ተማሪዎች ምንባባችሁን ገታ አድርጉና ከላይ ካነበባችኋቸው አንቀጾች ያገኙ ችሏቸውን ዋና ዋና ነጥቦች ስመምህራችሁ ተናገሩ።

ሀ. መደበኛ ባህላዊ ጋብቻ፦ በሁለቱ ተጋቢዎች ወላጆችና ጎሳዎች ብቻ ወይም ልጁ ልጅቷን አይቷት ካፈቀራት ወላጆቹን አሳውቁ፤ የልጅቷ ወላጆች በሀገር ሽማግሌዎች ተጠይቀው ፈቃደኝነታቸውን ከገለጹ በኋላ ድግስ ተደግሶ የሚፈጸም ጋብቻ ነው። ባህላዊ ጋብቻ የሁለቱም ወላጆች ተሳትፎ እንጂ፤ እምብዛም የልጁንና የልጅቷን ተሳትፎ አይጠይቅም። የትዳር ጓደኛ መረጣው በሚደረግበት ጊዜ ሁለቱ ወጣቶች የአንድ ጎሳ አባላት አለመሆናቸው መረጋገጥ አለበት። ምክንያቱም የአንድ ጎሳ አባል ወንዶችና ሴቶች እንደ ወንድማማቾችና እህትማማቾች ስለሚቆጠሩ እርስ በርሳቸው ሊጋቡ አይችሉም።

ለ. ቦንቃ (ጠለፋ)፦ አግቢው ልጅ ጉልበቱንና ሀብቱን በመተማመን ከጓደኞቹ ጋር በመሆን ልጅቷን ይዟት ሲከበልል የሚከሰት ጋብቻ ነው። በባህሉ መሠረት ቦንቃ ሕገወጥ ጋብቻ መሆኑ ይታወቃል። ምክንያቱም ጠለፋው ያለ ልጅቷ፤ ያለወላጆቿ፤ ወይም ያለጎሳዎቿ ፈቃድ የሚከናወን በመሆኑ ነው። ልጅቷ እንደተጠለፈች፤ ልጁ ከጓደኞቹ ጋር በመሆን ወደ አሳቻ ቦታ ይወስዳታል። በዚህን ጊዜ የልጁ ወላጆች የሀገር ሽማግሌዎችን ወደ ልጅቷ አባት ቤት ይልካሉ። ሽማግሌዎቹም ወደ ልጅቷ አባት ቤት ሄደው ደጃፍ ላይ በጉልበታቸውና በግንባራቸው በመተኛት፤ “ሐላቱኒን፤ ባላቱኒን፤ (ተሳስተናል፤ አጥፍተናል) “ኑና ሚያይት ዶስ ሚያይት” (እንቀጣለን፤ እንክሳለን) በማለት አፈር በአፋቸው ውስጥ በመጨመር ይለምናሉ። የልጅቷ አባት የሚስማሙ ከሆኑ “ተነሱ ከቤተዘመድና ከጎረቤት ጋር ተማክራ መልሱን እነግራችኋለሁ” በማለት በቀጠሮ ይሸጃቸዋል። በዚህ መሠረት ተማክረው ልጁ የሚመጥናቸው ከሆነ በልጅቷ እህት ወይም በጓደኞቿ ልጅቱ እንድትጠየቅ ያደርጋሉ። የአዎንታ መልስ ከሰጠች የልጅቷ ወላጆች የካሣና የጥሎሽ ጥያቄያቸው ይሟላና ልጁና ልጅቷ በሰርግ ወይም ያለሰርግ ለጋብቻቸው ሕጋዊ ሰውነት አግኝተው አብረው ይኖራሉ። ወላጆቿ ካልፈቀዱ ተጠላፊዎ ከወላጆቿ ፈቃድ አትወጣም።

ሐ. ዳሎ (የውርስ ጋብቻ):- ይህ ጋብቻ ዕድሜው በጣም አጭር ነው ይባላል። ስለሆነም በብሔረሰቡ ዘንድ አልተስፋፋም። ሆኖም ተግባራዊ በመሆን ላይ ይገኛል። ታላቅ ወንድም ሲሞት ታናሽ የታላቁን፤ ታናሽ ወንድም ሲሞት ደግሞ ታላቅ የታናሹን ሚስት ማግባት የውርስ ጋብቻ ይባላል። ይህ የውርስ ጋብቻ በብሔረሰቡ አጠራር ዳሎ ይባላል። የዳሎ ጋብቻ ዓላማው የሚሹን ልጆች በእንክብካቤ ለማሳደግና ንብረቱን ለሚያድጉ ልጆች ለማቆየት ነው።

መ. ወዶ-ገብ ጋብቻ:- ልጁ (ግለሰቡ) ሣያፈቅራትና ሳይጠይቃት በልጅቷ ፍቃድ ብቻ የሚከሰት ጋብቻ ነው። መንስኤውም የባህል ተጽእኖ እንደሆነ ይታመናል። አንዲት ልጃገረድ በተለያዩ ባህላዊ ተጽእኖዎች ምክንያት ሳታገባ ብዙ ጊዜ ልትቆይ ትችላለች። በዚህ ጊዜ ያለው አማራጭ “ቆማ ቀረች” እንዳትባል ብቻ በገዛ ፍቃዷ “ባል ይሆነኛል” ብላ ወደምትገምተው ግለሰብ ቤት ቀጥ ብላ ሄዳ መቀመጥ የግድ ይሆናል። በባህሉ መሠረት ወዳ የመጣች ልጃገረድ “እግረ እርጥብ” እንደሆነችና በረከት ይዛ እንደምትመጣ ስለሚታመን አትጠላም። ግለሰቡ ያገባ ወይም ያላገባ ሊሆን ይችላል። ወዶ-ገብ ጋብቻ አልፎ አልፎ ካልሆነ በስተቀር በብሔረሰቡ ዘንድ አይዘወተርም።

ለማጠቃለል ያህል የህይወት ዑደት አካል ከሆኑት በአንዱ ውስጥ እኚህ አራቱ የጋብቻ ዓይነቶች በዘይቤ ብሔረሰብ ሲስተናገዱ ኖረዋል፤ እየተስተናገዱም ይቀጥላሉ።

(አባይነህ ሱናሾ፣ የዘይቤ ብሔረሰብ ባህል፣ 1999፣ 23-29፣ በመጠኑ ተሻሽሎ የቀረበ)

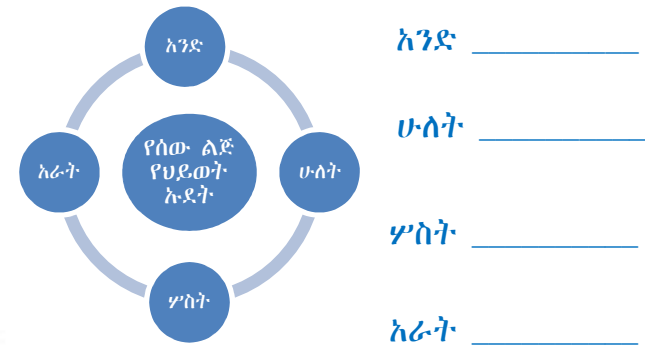
ክፍል አንድ፣ አንብቦ መረዳት

፩. ምንባቡን መሰረት በማድረግ የሚከተሉትን ፕዌቂዎች በቃል መልሱ።

1. የዘይቤ ብሔረሰብ በየትኛው የኢትዮጵያ ክልልና ወረዳ ይገኛል?
2. በዘይቤ ብሔረሰብ መደበኛ ባህላዊ ጋብቻ ስርዓት ውስጥ የጋብቻ ምርጫ የማድረግ ሀላፊነት የማን ነው?
3. በዘይቤዎች ቦንቃ (ጠለፋ) ህገወጥ የሚሆነው ለምንድን ነው?

4. በዘይሴ ብሔረሰብ ውስጥ የዳሎ ጋብቻ ዓላማው ምንድን ነው?
5. በዘይሴ ባህል በተመሳሳይ ጎሳ አባላት መካከል ጋብቻ መፈጸም የማይቻለው ለምንድን ነው?

፪. ከዚህ በታች የሰው ልጅ በተለያዩ ስነስርዓቶች የሚደሰፍባቸውን የህይወት ዑደቶች የምታመለክቱበት ምስል ቀርቧል። በምንባቡ መሰረት ዑደቶቹን በቅደም ተከተል በስተቀኝ በኩል በቁጥሮች ትይዩ በመመላት ገለጹ።

፫. ቀጥሎ ከምንባቡ በመጡ ዓረፍተ ነገሮች ውስጥ ስተሰመረባቸው ቃላትና ሐረጎች አውዳዊ ፍች ፈልጉላቸው።

- ሀ. መደበኛ ባህላዊ ጋብቻ በብሔረሰቡ ውጪ እና ደንብ ላይ ተመስርቶ የሚፈጸም ነው።
- ለ. ከቤተ-ዘመድና ከጎረቤት ጋር ተማክራ መልሱን እነግራችኋለሁ በማለት ይሸጃቸዋል።
- ሐ. ጠለፋ ልጁ ልጅቷን ይዟት ሲከበልል የሚከሰት ነው።
- መ. አንዲት ልጃገረድ በተለያዩ ባህላዊ ተጽዕኖዎች ምክንያት ሳታገባ ብዙ ጊዜ ልትቆይ ትችላለች።
- ሠ. ወዳ የመጣች ልጃገረድ እግረ እርጥብ ስለሆነች በረከት ይዛ ትመጣለች ተብሎ ይታመናል።

፩. ከዚህ በታች በሳፕኑ ውስጥ የተዘረዘሩትን ቃላት በተከታዩ ጽሑፍ ውስጥ በተስማሚው ቦታ በማስገባት አንቀጹን አሟሉ፡፡

ሽርክና
ዘላቂነት

አሀድ
ማስታወቂያ

እውቅና
ተጽዕኖ

ጋብቻ

ጋብቻ ባህላዊ፣ ማህበራዊና ስነምግባራዊ መሠረት ያለው የግለሰቦች ጥምረት ነው፡፡ ዋነኛ ግቡም የህብረተሰብ መዋቅር መሠረታዊ ሀ የሆነውን ቤተሰብን መመስረትና የማህበረሰቡን ህልውና ለ ማረጋገጥ ነው፡፡ ከዚህ አንፃር ተጋቢዎች አንድ ህጋዊና ማህበራዊ ተቋም ለመመስረት የሚያስችላቸውን ሐ ሲመሰርቱ አባል ለሆኑበት ማህበረሰብ ይፋዊ መ ይሆን ዘንድ ልዩ የጋብቻ ስነስርዓትን ያዘጋጃሉ፣ ያከብራሉ፡፡ ማህበረሰቡም ለዚህ ሽርክና ሠ ይሰጣል፡፡ ባቋቋማቸው የፍትህ አካላት አማካኝነትም ህጋዊ ጥበቃ ያደርግለታል፡፡

ክፍል ሁለት፣ መናገር

፩. በቡድን ሆናችሁ በአካባቢያችሁ ባለ አንድ ባህላዊ ጋብቻ ላይ ጭውተት ታደርጋላችሁ፡፡ ለዚህ እንዲረዳችሁ፡-

1. በሚከተሉት ጥያቄዎች ዙሪያ ከመጻሕፍት፣ ከመጽሔቶች፣ ከጋዜጦች፣ ከሬዲዮና ከቴሌቪዥን ማስታወሻ ውሰዱ፡፡ የአካባቢውን ባህል የሚያውቁ ሰዎችን ወይም የአካባቢውን የባህል መስሪያ ቤት ባለሙያዎች እየጠየቃችሁ ማስታወሻ ያዙ፡፡
 - ሀ. በባህሉ መሰረት የጋብቻ ምርጫ በማን ይካሄዳል?
 - ለ. የምርጫው መስፈርት ምንድን ነው?
 - ሐ. የሚያጨው አካል የትኛው ነው?
 - መ. “ልጃችሁን ለልጃችን” የሚለው ጥያቄ የሚቀርብበት ስነስርዓት ምን ይመስላል?

ሠ. ጥያቄው በልጅቷ ቤተሰቦችና ቤተዘመዶች እንዴት ይስተናገዳል?

ረ. በምን ያህል ጊዜ ጥያቄው ምላሽ ያገኛል?

ሰ. የቃል ማሰሪያ ስነስርዓቱ ጊዜ በማንኛ እንዴት ይቆረጣል?

ሸ. የሰርጉ ጊዜ መቼና እንዴት ይወሰናል?

2. የያዛችሁትን ማስታወሻ መሰረት በማድረግ፣ የጋብቻ ጥያቄ አቀራረብና የሴቷ ቤተዘመድ በጥያቄው ላይ የሚያደርጉትን የሀሳብ ልውውጥ የሚያሳይ አንድ ጭውውት አዘጋጅታችሁ ለክፍል ጓደኞቻችሁ አሳዩ። (በጭውውታችሁ ለአውዱ ተስማሚ ምሳሌያዊ ንግግሮችን ተጠቀሙ)

የማስታወሻ አወሳሰድ፣

(አንድን ንግግር አዳምጣችሁ ማስታወሻ ስትይዙ የሚከተሉትን ነጥቦች አስተውሉ)

- ማስታወሻ ለመውሰድ ባሰብን ጊዜ ሁሉ የማስታወሻ ደብተር (ወረቀት) እና ብዕር ማዘጋጀታችንን ማረጋገጥ ይኖርብናል።
- እንደማስታወስ ችሎታችንና እንደሚኖረን ማስታወሻ የመያዣ ጊዜ ዋና ዋና ነጥቦችን፡-
 - ✓ በቃላት ደረጃ
 - ✓ በሐረጎች ደረጃ
 - ✓ በዓረፍተ ነገር ደረጃ እንዳመቺነቱ ጽፈን መያዝ አስፈላጊ ነው።

- ፪. የሚከተሉት ሁለት የጋብቻ አይነቶች ምን እንደሆኑ ሰዎችን በመጠየቅ በአካባቢያችሁ ያሉ የፍትሕና የማህበራዊ ጉዳይ መሥሪያ ቤቶችን በማነጋገር፣ ጋዜጦችንና መጽሔቶችን በማንበብ፣ ራዲዮና ቴሌቪዥን በማዳመጥ ማስታወሻ ይዛችሁ፤ የአስር ደቂቃ ማብራሪያ ለክፍል ጓደኞቻችሁ በቃል አቅርቡ።

1. ብሔራዊ ጋብቻ

2. ሐይማኖታዊ ጋብቻ

፫. ከዚህ በታች የቀረበላችሁን የንግግር መመሪያ መሰረት አድርጋችሁ፤ በአካባቢያችሁ ባለ ባሕላዊ ጋብቻ ላይ ያተኮረ አንድ የአስር ደቂቃ የጽሑፍ ንግግር በማዘጋጀት ሰክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ። (በንግግራችሁ ሀሳባችሁ ገፊትና ደምቅ እንዲሰማ ሰአውዱ ተስማሚ ምሳሌያዊ ንግግሮች መጠቀምን አትዘንጉ)

የንግግር መመሪያ

ንግግር በቃል ወይም በጽሑፍ ሊቀርብ የሚችልና ሐሳብ አፍልቀን ለሌሎች የምናስተላልፍበት ክሂል ሲሆን፤ ከዝግጅት እስከ አቀራረብ ጥንቃቄን ይሻል።

ሀ. ዝግጅት

- የአድማጫችሁን እድሜውን፣ ጾታውን፣ የእውቀት ደረጃውን፣ ግላዊ አቋሙን፣ ወዘተ. ማወቅ፤
- የርእሱን ጥልቀት መወሰን፤
- መረጃዎችን ከልዩ ልዩ ምንጮች ማሰባሰብ፤
- ካሰባሰባችኋቸው መረጃዎች ውስጥ ለንግግራችሁ ርእስ ይመጥናሉ የምትሏቸውን መርጣችሁ መያዝ፤
- ንግግራችሁን መልክ ማስያዝ፤
- በጊዜና በቦታ ቅደም ተከተል ማደራጀት፤
- ፍሬ ሀሳቦችን በሚያነጻጽር መልክ ማደራጀት፤
- ፍሬ ሀሳቦችን በአሃዝ ከፋፍሎ ለማየት በሚያስችል መልክ ማደራጀት፤

ለ. አቀራረብ

- የንግግሩን አላማ ባጭሩ ማስተዋወቅ
- ርዕሱን ማስተዋወቅ
- የድምፅ ቃናና አወራረድ፣ ፍጥነት፣ ሐይል፣ መጠን እንዲሁም የአካል እንቅስቃሴ አድማጭን የሚማርክ እንዲሆን መጣር
- የተደራሲያንን ስሜትና ፍላጎት መጠበቅ
- ተደራሲያንን በዐይን መቃኘት
- ንግግሩ የሚያሳስብ የሚያመራምርና የሚያወያይ እንዲሆን መጣር
- ለቃላት ምርጫ ልዩ ትኩረት መስጠት
- በመጨረሻም ከአድማጭ አስተያየት መቀበል

ክፍል ሦስት፣ ማዳመጥ

ቀጥሎ የቀረቡት የምርጫ ጥያቄዎች መምህራችሁ ከመምህራ መምሪያ ላይ የሚደነቡላችሁን ጽሑፍ እያዳመጣችሁ የምትመልሷቸው ናቸው። ማዳመጥ ከመጀመሪያቸው በፊት ጥያቄዎችን በሚገባ ለመረዳት እንድትችሉ ደጋግማችሁ ከአማራጮቻቸው አንብቧቸው። ጽሑፉን ሁለት ጊዜ ለስምታዳምጡ በመጀመሪያው ዙር ለጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ ምረጡ፤ ያመለካችሁ መልሶች ካሉም በሁለተኛው ዙር አሟልታችሁ መልሱ።

1. የወንዱ አባት የልጅቱን ጥሩነት ካጣራ በኋላ፣ የልጅቷን አባት “ልጅህን ለልጄ ስጠኝ” ብሎ የሚጠይቀው ከማን ጋር በመሆን ነው?
 ሀ. ከሀገር ሽማግሌዎች፣ ለ. ከቃዲዎች፣
 ሐ. ከወንድሞቹ ወይም ከቤተሰቡ አባላት፣ መ. ብቻውን
2. የልጅቷ አባት በዕለቱ የቀረበለትን ጥያቄ ከወደደውና የሚስማማው ከመሰለው ይህንኑ የሚገልጸው ምን በማድረግ ነው?
 ሀ. እሽ! በማለት፣
 ለ. ምግብና ቡና በመጋበዝ፣
 ሐ. ከሳምንት በኋላ ተመለስ በማለት፣
 መ. ከአስራ አምስት ቀን በኋላ ተመለስ በማለት።
3. ከሚከተሉት በሴቷ ልጅ አባት በኩል ስለጋብቻው የተስማሚነት ምክር የማይጠየቁት የትኞቹ ናቸው?
 ሀ. የሚስቱ እናትና አባት፣
 ለ. እህቶቹና ወንድሞቹ፣
 ሐ. ጓደኞቹና የሀገር ሽማግሌዎች፣
 መ. የራሱ እናትና አባት
4. በፍጥምጥሙ እለት የልጁ አባት፣ የሀገር ሽማግሌዎች፣ ቃዲና ቤተሰብ ሆነው በሴት ልጅ አባት ቤት ደጃፍ በመቆም ለላምታ ከተለዋወጡ በኋላ፣ ጥያቄያቸውን ምን በማለት ያቀርባሉ?
 ሀ. “አላህ የሰጣችሁን ልጃችሁን አላህ ለሰጠን ልጃችን ስጡልን ብለን መጥተናል”
 ለ. “አላህ የሰጣችሁን ልጃችሁን ለልጃችን ስጡልን ብለን መጥተናል”

ሐ. “ልጃችሁን አላህ ለሰጠን ልጃችን ስጡልን ብለን መጥተናል”
መ. “አላህ የሰጣችሁን ልጅን ልጃችን ስጡልን”

5. የሰማኒያው ውል ምን ተብሎ ይጠራል?

ሀ. ፊቂሃ ለ. ኔካ ሐ. ዝየራ መ. ጃዊ

ክፍል አራት፣ ሰዋስው

ጆ. ከዚህ በታች በተሰጡት መሪ ቃላት ተጠቅማችሁ በምሳሌዎች መሰረት የተሰደዩ ሐረጎችን በመመስረት ዓይነታቸውን ግለጹ፡፡

ምሳሌ፡

ተራ ቁ.	መሪ ቃል	የቃል ክፍል	ሐረግ	የሐረግ ዓይነት
ሀ	ተማሪ	ስም	ሰነፍ ተማሪ	ስማዊ ሐረግ
ለ	ደፋር	ቅጽል	በጣም ደፋር	ቅጽላዊ ሐረግ
ሐ	አስፈ	ግስ	የመግቢያ ፈተናውን በጥሩ ሁኔታ አስፈ	ግሳዊ ሐረግ
መ	ወደ	መስተዋድድ	ወደ መማሪያ ክፍል	መስተዋድዳዊ ሀረግ
ሠ	ገና	ተውሳክ ግስ	በጣም ገና	ተውሳክ ግሳዊ ሐረግ
1	ነቀፈ	_____	_____	_____
2	ገበሬ	_____	_____	_____
3	ቆራጥ	_____	_____	_____
4	ክፉኝ	_____	_____	_____
5	ስስ	_____	_____	_____

፪. በተራ ቁ.፩ በመሰረታችኋቸው ሐረጎች ተጠቅማችሁ አምስት ዓረፍተ-ነገሮችን ዳፉ።

ሐረግ

ሐረግ ከቃል የሰፋ ከዓረፍተ-ነገር ያነሰ መዋቅር ነው። እያንዳንዱ የቃል ክፍል ከሌሎች ክፍሎች ጋር እየተቀናጀ ሐረግ ይመሰርታል። ሐረግ በዓይነቱ ስማዊ ሐረግ፣ ግላዊ ሐረግ፣ ቅጽላዊ ሐረግ፣ ተውሳክ ግላዊ ሐረግና መስተዋድዳዊ ሐረግ በመባል ተለይቶ ይታወቃል። የሐረግ ዓይነት የሚወሰነው በሐረጉ መሪ ቃል፣ የቃል ክፍል ነው። መሪው ስም ከሆነ ስማዊ፣ ግስ ከሆነ ግላዊ፣ ቅጽል ከሆነ ቅጽላዊ፣ ተውሳክ ግስ ከሆነ ተውሳክ ግላዊና መስተዋድድ ከሆነ መስተዋድዳዊ ሐረግ ይባላል።

፫. በሚከተሉት አረፍተ ነገሮች ውስጥ የተሰመረባቸውን ሐረጎች መሪ ቃልና የሐረጎችን ዓይነት በምሳሌው መሰረት ጽፋችሁ አመልክቱ።

ምሳሌ፡ አንሻ አክስቷን ለመጠየቅ ወደ አዳማ ሄዳለች።

የሐረጉ መሪ ቃል = ሄዳለች

የሐረጉ ዓይነት = ግላዊ ሐረግ

1. ትናንት የታመመው ተማሪ ወደሆስፒታል ተወሰደ።
2. ወይኒቱ እንደወንድሟ በጣም ጎበዝ ተማሪ ናት።
3. እህቱ ስለመጣች ደስ አለው።
4. ጫልቱ እንደ እህቷ ቶሎ ትከፋለች።
5. አያና የእግር ኳስ ጨዋታ ለመመልከት ስቴዲየም ገባ።
6. የትምህርት ቤታችን የስፖርት መምህር የአትሌቲክስ ውድድር እንደሚያዘጋጁ ነገሩን።
7. ሁሉም ሰው እንደንብ ታታሪ ሠራተኛ መሆን አለበት።
8. ሁሉን በሆዱ የሚይዝ ሰው እራሱን ይጎዳል።
9. በቃጠሎው በጣም የተጎዱ ቤቶች ፈርሰው በአዲስ መልክ እንደገና ተሰሩ።
10. ትናንት ገበያ ውስጥ ያየነው እብድ ተይዞ ወደ አእምሮ ሆስፒታል ተወሰደ።

ክፍል አምስት፡ ስነጽሑፍ

፩. የሚከተሉት ቃላዊ ግጥሞች በያዟቸው ቃላት ውስጥ ባሉ ድምጾች መጥበቅና መሳሳት፣ መርዘምና ማጠር፣ አንዲሁም ባንድ ላይ መነበብ ወይም ተነጣጥሎ መነበብ የተነሳ የሚመጣውን የፍች ልዩነት በተሰጣችሁ ምሳሌ መሰረት ጽፋችሁ አሳዩ።

ምሳሌ፡ እረኛ ነህ አሉ አንተሰው ለዚያ ሰው፣
ባልመጣ በቀረ ብታገኝ መልሰው።

የፍች ለውጥ ያመጣው ቃል፡- ባልመጣ
ተነጣጥሎ ሲነበብ፡- ባል መጣ (ባለቤቴ መጣ)
መልእክት፡- 1. ባለቤቴ ስለመጣ ንገረውና ይቅር፤ አይምጣ።
(ተነጣጥሎ በመነበብ የተገኘ)
2. በዓል ስለመጣ ይቅር። (እዚያው ያክብር)

ባልቶ ሲነበብ፡- ባልመጣ (እኔ ብቀር)
መልእክት፡- እኔ መምጣቴ በቀረ፤ እሱንም ብታገኘው መልሰው።

1. አውራ ዶሮ ጭሮ እህልሽን ሲያፈሰው፣
እሽ አለማለትሽ የሚገርም እኮ ነው።
2. ጠላቴ ነህ እንጂ መች ወዳጄ ነህ፣
አትድረስ ከደጄ አንተን አልይህ።
3. እኔስ ይገርመኛል የዚህ አብነቴ፣
ባላልቦ ወለደች ልጃገረዲቴ።
4. እመጣለሁ ብሎ ሰው እንዴት ይዋሻል፣
ማበል እንኳን አንቺን ምድር ያበላሻል።

፪. ባህላዊ ጋብቻን፣ ሥራንና ፍቅርን የተመሰከቱ ሦስት ሦስት በድምሩ ዘጠኝ ቃላዊ ግጥሞችን ከሰዎች፣ ከመገናኛ ብዙኃንና ከመጻሕፍት በመሰብሰብ መልእክታቸውን ተንትናችሁ በጽሑፍ ለመምህራችሁ አቅርቡ።

፫. ከዚህ በታች በባህላዊ ጋብቻ ላይ ያተኮረ ምሳሌያዊ ንግግርን ቀርጠዋል። በቡድን ሆኖችህ በይዘታቸውና በሚነገሩበት እውድ ላይ ተወያይታችሁ የደረሳችሁበትን ድምዳሜ በቡድን መሪዎችህ አማካኝነት ሰክፍል ንደኛቻችሁ አቅርቡ።

1. በሴት የከበረ፣ አእምሮአብሄር የተማከረ።
2. የሙሽራ እድሜ ቢያጥር፣ የሰርጉ ድግስ ሆነ ለተገዛር።
3. የሙት ቀናተኛ ሚስቴን አደራ ይላል።
4. ያልገደለ ዘማች ያልወለደ አማች።
5. የተቀመጠ ማርና ልጃገረድ የሚሆኑት አያጡም።

፬. ከዚህ በታች በ”ሀ” ስር የሐረረ ብሔረሰብ ምሳሌያዊ ንግግርን የአማርኛ ፍችም ቀርቧል። በ”ለ” ስር ከቀረቡትና በይዘት ከሚመስሏቸው የአማርኛ ምሳሌያዊ ንግግር ጋር አዛምዱ።

ሀ	ለ
1. ከልጅ ጋር የዋለን ሽማግሌ ሞቶ አገኙት።	ሀ. ከቁንጫ ሌጦ ያወጣል።
2. ሙሽራ በጓዳ ወሬዋ ግን በሜዳ።	ለ. በእጅ ያለ ወርቅ ከመዳብ ይቆጠራል።
3. ከእባብ አምልጦ ወደ እፉኝት ሩጦ።	ሐ. ከልጅ አትጫወት ይወጋህል በእንጨት።
4. ለመልካ ያገቧትን ሚስት ላመላ ፈቷት።	መ. እናቴን ላህል ዘጠኝ ወር ቀረኝ አለች።
5. የጠገቦች አህያ ጋራ ላይ ትንክባለል።	ሠ. የሚሉሽን በሰማሽ ገቢያ ባልወጣሽ።
6. ከድንጋይ ልጣጭ መፈለግ።	ረ. ዘመደ ብዙ ጠላው ቀጭን ነው።
7. እናት እያለች ዋጋዋን አያውቁም።	ሸ. አህያ ቢሰባ ምን ረባ። ቀ. የቀበጡ ዕለት ሞት አይገኝም። በ. አልሸሹም ዘወር አሉ።

፭. ምሳሌያዊ ንግግርን የሌሉት ቋንቋ ይናፈሩ? ስምን? መልሳችሁን በማስረጃ በማስደገፍ በጽሑፍ ገለጹ።

የምዕራፍ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ “ባህላዊ ጋብቻ” በሚል ርዕስ የዘደሴ ብሔረሰብን ባህላዊ ጋብቻ ተመልክተናል። ጋብቻ ከሚፈጸምበት መንገድ አንጻር ብሔራዊ፣ ህይማኖታዊና ባህላዊ በመባል በሦስት ተከፍሎ እንደሚታይና ሰዎች ከነዚህ መንገዶች በአንዱ የሚፈጸሙት ጋብቻም ህጋዊ እንደሆነ ተረድተናል። በሌላ በኩል መሪ ቃላት ዘር ሆነው እንዴት ራሳቸውን እያሳደጉ ሐረግ እንደሚመሰርቱ ተመልክተናል። በመሪ ቃላት ተጠቅመን ሐረጎችን በየዓይነታቸው በመለየት መስርተናል። ከልዩ ልዩ የመረጃ ምንጮች እንዴት መረጃ እንደምንወስድ ባየንበት ክፍል የማስታወሻ አወሳሰድ መመሪያን ተከትሎ እያዳመጥን፣ እያነበብን ወይም እየገበኝን ማስታወሻ በመያዝ ለምንፈልገው ዓላማ ማዋልን ተስማምደናል። ከዚህም ሌላ፣ የጽሑፍ አዘገጃጀትና አቀራረብ መመሪያን ተከትሎ የጽሑፍ ንግግር አዘጋጅተን አቅርበናል። በልዩ ልዩ ማህበራዊ አጋጣሚዎች የሚዜሙ የቃል ግጥሞች ይዘትን ተንትነናል። ከዚህ በተጨማሪም፣ ምሳሌያዊ ንግግሮችን በመሰብሰብና ይዘታቸውንና የሚነገሩበትን ማህበራዊ አጋጣሚ በመመርመር እንዴት መልክክትን አገልግሎት ለማሳየት እንደሚያገለግሉ አይተናል።

የክስሳ ጥያቄዎች

1. የ “ወርስ ጋብቻ” ያለውን ደካማና ጠንካራ ጎን በክፍል ውስጥ ተነጋገሩበት።
2. በምሳሌያዊ ንግግሮች ፋይዳ ላይ ከክፍል ጓደኞቻችሁ ጋር ተወያዩበት።
3. ቀጥሎ የቀረቡትን የተጓደኑ ምሳሌያዊ ንግግሮች አሟሉ።
 - ሀ. መፍ መጣሽ መስራ _____ ።
 - ሰ. _____ ዳቦ ይልሳል።
 - ሐ. ሞኝና ወረቀት _____ ።
 - መ. _____ እምብርት የለውም።
4. ለሚከተሉት ምሳሌያዊ አነጋገሮች ተመሳሳይ ፍች የያዙ ምሳሌያዊ አነጋገሮችን እየፈለጋችሁ ባዶ ቦታዎችን መሙሙ።
 - ሀ. ላም ባልዋለበት ኩብት ሰቀማ።

 - ሰ. ጅብ በማያውቀው ሀገር ሂዶ ቀርበት አንጥፏል።

 - ሐ. የነቸሎ ቸሎ ቤት ግድግዳው ሠንበሌጥ።

 - መ. አጥብቆ ያሠረ ዘቅዘቅ ይሸከማል።

5. ቀጥሎ በቀረቡት ቃላት መጥበቅና መሳሳት ትርጉማቸው የተለያዩ ዓረፍተ ነገሮችን መስርቱ።
 - ሀ. ገና
 - ሰ. ይመራል
 - ሐ. ይበላል
 - መ. ዋና

የግንዛቤ ማመሳከሪያ ቅጽ

፩. ከዚህ በታች በምዕራፍ ሁለት የቀረበውን ትምህርት ምን ያህል እንደተረዳችሁ የምታመሳክሩበት ቅጽ ቀርቧል። በዚህ መሠረት በእያንዳንዱ የማመሳከሪያ ነጥብ ትይዩ ስለመረዳታችሁ እርግጠኛ ከሆናችሁ የ(✓)፣ እርግጠኛ ካልሆናችሁ የ(?)፣ ሙሉ በሙሉ ካልተረዳችሁ ደግሞ የ(x) ምልክት በማድረግ ቅጹን አሟሉ።

ተ.ቁ	የማመሳከሪያ ነጥቦች	✓	?	x
1.	የቀረበልኝን ምንባብ አንብቤ ተረድቻለሁ			
2.	ከምንባቡ ሰውጡ ቃላት አውዳዊ ፍች ሰጥቻለሁ።			
3.	የድምጽ መጥበቅ፣ መሳሳት፣ ... የሚስከትለው የፍች ልዩነት ተረድቻለሁ።			
4.	በመሪ ቃላት በመጠቀም ሐረጎችን መስርቻለሁ።			
5.	የተሰደደ ሐሳቦችን በራሴ አባባል ገልጼለሁ።			
6.	ከመረጃ ምንጮች ማስታወሻ መደዝ ችታለሁ።			
7.	የቃላዊ ግጥሞችን መልክነት መግለጽ ችታለሁ።			
8.	ባህላዊ ጋብቻን የሚመለከቱ ቃላዊ ግጥሞችን ሰብስቤ ተንትኛለሁ።			
9.	ከባህላዊ ጋብቻ ጋር የተደደዙ ምሳሌያዊ ንግግሮችን ይዘት መግለጽ ችታለሁ።			
10.	የጽሑፍ ንግግር በባህላዊ ጋብቻ ዙሪያ በማዘጋጀት ማቅረብ ችታለሁ።			
11.	ጭውውት በባህላዊ ጋብቻ ዙሪያ ማድረግ ችታለሁ።			

፪. ከዚህ በላይ በቀረበው ቅጽ የ(?) እና የ(x) ምልክት ያደረጋችሁባቸውን ነጥቦች በሚገባ እስክትገነዘቡ ድረስ የምዕራፉን ትምህርት ደጋግማችሁ ከልሱ።

ምዕራፍ ሦስት

ልቦለድ

የምዕራፉ ዓበይት ዓላማዎች፡- ተማሪዎች ይህንን ምዕራፍ ከተማራችሁ በኋላ፡-

- ✓ የረጅም ልቦለድን ምንነትና ባህሪያት ትገልጻላችሁ።
- ✓ ከምታነቡት ረጅም ልቦለድ መካከል መቼትንና ጭብጥን እየለያችሁ ለክፍል ጓደኞቻችሁ ታቀርባላችሁ።
- ✓ ተራና ውስብስብ ዓረፍተነገሮችን ለይታችሁ ትጽፋላችሁ።
- ✓ ከምታነቡት ረጅም ልቦለድ ውስጥ አያያዥና መሸጋገሪያ ቃላትን እንዲሁም ሐረጎችን ለይታችሁ ትናገራላችሁ።
- ✓ የአንቀጽ ቅርጾች በኃይል ቃልና በአረፍተነገሮች አቀማመጥ መሠረት እንደሆነ ትገልጻላችሁ።
- ✓ ለፈሊጣዊ አነጋገሮች ፍች ትሰጣላችሁ።
- ✓ የተሰጣችሁን መመሪያ በመከተል መልመጃዎችን ትሠራላችሁ።

ቅድመ-ንባብ ጥያቄዎች

ምንባቡን ከማንበባችሁ በፊት ከመምህራችሁ በሚሰጣችሁ መመሪያ መሠረት በዚህ ሠንጠረዥ ውስጥ የ«ሀ» እና የ «ሰ» አምድን አሟሉ። ምንባቡን ካንበባችሁ በኋላ ደግሞ የ«ሐ» አምድን ሙሉ።

ምሳሌ

«ሀ» ስለረጅም ልቦለድ ምን አውቃለሁ?	«ሰ» ከምንባቡ ምን ማወቅ እፈልጋለሁ?	«ሐ» ምን እዲስ ነገር ተማርሁ? አውቃለሁ ያልኩትስ ትክክል ነበር?
ሀ) የሥነ ጽሑፍ ዘርፍ ነው ✓ ...	✓ ስለረጅም ልቦለድ ባህሪያት ✓ ...	
✓ ...	✓ ...	
1. ...		
2. ...		

ረጅም ልቦለድ

ልቦለድ ከደራሲው ምናባዊ ፈጠራ የሚመነጭ የሰውን ህይወት ልዩ ልዩ መልኮች በተመሳሰሉ ለመቅረጽ የሚችል በቁሙ ግን እውነት ያልሆነ የኪነጥበብ ሥራ ነው። ልቦለድ በቁሙ እውነት አይደለም ሲባል የተተረከው የገጽ-ባህሪያት ህይወት በእውነት ዓለም በእርግጥ የተፈጸመ አይደለም ማለት ነው።

ልቦለድ፣ ረጅም ልቦለድና አጭር ልቦለድ ተብሎ በሁለት ዓባይነት ክፍሎች ሊከፈል ይችላል። አጭር ልቦለድና ረጅም ልቦለድ በፈጠራ ጽሑፍነታቸው ተመሳሳይነት ሲኖራቸው በመጠን ግን ልዩነት ይታይባቸዋል።

ረጅም ልቦለድ ስሙ እንደሚያመለክተው ረዘም ያለና በስድ ጽሑፍ የሚቀርብ የፈጠራ ድርሰት ቅርጽ ነው። ረጅም በመሆኑ በሚቀርበው ታሪክ ውስጥ በርካታ ገጽ-ባህሪያትን ማሳተፍ ከመቻሉም በላይ የእነዚህን ገፅ ባህሪያት ህይወት ከልደት እስከ ሞት በስፋትና በጥልቀት ለማሳየት በቂ ቦታና ጊዜ አለው። በዚህ ዓይነቱ የፈጠራ ድርሰት ውስጥ በእውናዊው ዓለም ያሉ ሰዎች የሚገጥሟቸው ደስታና ሃዘን፣ ፍቅርና ጥላቻ፣ ማግኘትና ማጣት፣ ምኞትና ተስፋ፣ ባጠቃላይ የሰው ልጅ እንቅስቃሴዎችና ልዩ ልዩ አመለካከቶች ለዛ ባለው መንገድ ሰፊ ባለ ሁኔታ እውን መስለው ይቀርባሉ። አንባቢም በታሪኩ የተሳተፈ እየመሰለው ህይወትን እንዲታዘብ፣ የራሱንም ማንነት እንዲያጤንና እንዲመራመር እድል ይሰጣል። አጭር ልቦለድ የራሱ ቅርጽና ይዘት ያለው የፈጠራ ድርሰት ነው። ከረጅም ልቦለድ የሚለይባቸውም ሶስት መሰረታዊ ባህሪያት አሉ። እነሱም ጥድፊያ፣ ነጠላ ውጤትና ቁጥብነት ናቸው። አጭር ልቦለድ ብዙ ሳይጠማዘዝ ቶሎ ቶሎ ወደ ፊት ሲገሠግስ ረጅም ልብወለድ ጊዜ ስላለው አይጣደፍም። አጭር ልቦለድ አንድን ጉዳይ ብቻ መርጦ በትኩረት ሲያይ ረጅም ልብወለድ ግን ብዙ ጉዳዮችን ይዳስሳል። አጭር ልቦለድ ዝርዝር ነገሮችን ከማንሳት ተቆጥቦ በአጭሩ ሲያቀርብ ረጅም ልብወለድ ግን ዘርዘር ባለ ሁኔታ ነገሮችን ለማብራራት ስለሚጓዝ ቁጥብነት አይታይበትም።

(ደበበ ኃይለ ጊዮርጊስ፣ ቅድመ ኮሌጅ አማርኛ ለ 11ኛና ለ 12ኛ ክፍል፣ 1999 እና ዘራሁን አስፋው፣ የስነ ጽሁፍ መሰረታዊያን፣1992)

ክፍል አንድ፡- አንብቦ መረዳት

፩. የምንባቡን ሀሳብ መሰረት በማድረግ ቀጥሎ የቀረቡትን ዓረፍተ ነገሮች በጥሞና ካነበባችሁ በኋላ ትክክል የሆኑትን “እውነት” ትክክል ያልሆኑትን “ሐሰት” በማለት መልሱ።

1. በአንድ ልቦለድ ውስጥ የግለሰብ አልያም የማህበረሰብ የህይወት ገጠመኝ ፈጠራዊ በሆነ መንገድ ሊቀርብ ይችላል።

2. በልቦለድ ዓለም የሚሳሉ ገጸባህሪያት በገሃዱ ዓለም ላይ ሲኖሩ ሲንቀሳቀሱ የነበሩ ሰዎች ሊሆኑ ይችላሉ።
3. ረጅም ልቦለድ በባህሪው መጠነ ሰፊ በመሆኑ ደራሲው ከአንድ በላይ ጭብጥ የማሳየት እድል ይኖረዋል።
4. የአንድ ልቦለድ ታሪክ በገሃዱ ዓለም ላይ ለመክሰቱ በማስረጃ ሊረጋገጥ ይችላል።
5. ልቦለድ ሰዎች ካነበቡት ታሪክ ማንነታቸውን እንዲፈትሹ እንዲሁም የህይወትን ገጽታዎች ከተለያዩ አቅጣጫ እንዲመለከቱ ንቃተ ህሊናቸውን እንዲያዳብሩ ያግዛል።

፪. የሚከተሉት ቃላት ከምንባቡ የወጡ ናቸው። በ"ሀ" ክፍል ስቀረቡት ቃላት ተመሳሳይ(ኦቻ) የሆኑትን በ"ለ" ክፍል ከቀረቡት በመምረጥ አዛምዱ።

<u>"ሀ"</u>	<u>"ለ"</u>
1. ምናብ	ሀ. ገሀድ
2. እውን	ለ. ዝርው
3. ነጠላ	ሐ. ዋና
4. አጤነ	መ. አንድ
5. ዓብይ	ሠ. ሀሳብ
	ረ. አገናዘበ

፫. ምንባቡን መሰረት በማድረግ ለሚከተሉት ጥያቄዎች ከተሰጡት አማራጮች መካከል ትክክለኛውን በመምረጥ መልስ/ሽ/።

1. ከሚከተሉት ውስጥ ስለልቦለድ ትክክል የሆነው የቱ ነው?
 - ሀ. ልቦለድ ድርሰት የመጻፍ ፍላጎት ያለው ሰው በሙሉ ሊጽፈው የሚችለው ጥበብ ነው።
 - ለ. የልቦለድ ታሪክ በመረጃ የተደገፈ እንዲሆን ይጠበቃል።
 - ሐ. ልቦለድ በሰው የዕለት ክፍለት እንቅስቃሴንና ገጠመኝን መሠረት አድርጎ የሚጻፍ የፈጠራ ድርሰት ነው።
 - መ. በልቦለድ የማስዋብ ወይም የማጋነን ሁኔታ አይፈቀድም።

2. ቀጥሎ ከተዘረዘሩት አማራጮች መካከል የረጅም ልቦለድ ባህሪ ያልሆነው የቱ ነው?
 ሀ. ጠባብ መቼት ሐ. ከአንድ በላይ ጭብጥ
 ለ. በርካታ ገፀባህሪያት መ. ሰፊ የገፀባህሪያት ገለባ
3. አጭር ልቦለድ ከረጅም ልቦለድ ከሚለይባቸው ባህሪያት አንዱ “ቁጥብ” መሆኑ ነው። የዚህን ዕረፍተ ነገር ሐሳብ የሚያጠናክረው ከቀረቡት አማራጮች መካከል የትኛው ነው?
 ሀ. ነገሮችን ግራ ቀኝ እየመዘነ እና እየገመገመ ታሪኩን ሰፋ አድርጎ ያቀርባል
 ለ. ልቦለድ በሚያነሳው ጉዳይ ላይ ብቻ ማተኮር ይገባል።
 ሐ. የገፀባህሪያትን አካላዊና ህሊናዊ ሁኔታ ባልተቆጠበ መንገድ ያቀርባል።
 መ. ታሪኩ ሰፋ ያለ ጊዜና ቦታን ይጠይቃል።
4. ከሚከተሉት ዕረፍተ ነገሮች መካከል ስለ አጭር ልቦለድ ትክክል የሆነው የቱ ነው?
 ሀ. የአጭር ልቦለድ ገፀባህሪ በታሪኩ ውስጥ በርካታ ግጭቶች ይገጥሙታል።
 ለ. አጭር ልቦለድ ደራሲው የራሱን ፍልስፍና ዘርዘር አድርጎ እንዲያቀርብ ያስችለዋል።
 ሐ. አጭር ልቦለድ የረጅም ልቦለድ አንድ ምዕራፍ ሊሆን ይችላል።
 መ. የአጭር ልቦለድ ጭብጥ ነጠላ /አንድ/ ነው።

ክፍል ሁለት፡- መናገር

ጥውውት

"በእውነት ዓለም በሁለት ሰዎች መካከል የሚደረግ የሐሳብ ወይም የንግግር መለዋወጥ አለ። ሁለት ሰዎች ባላቸው ግንኙነት መሠረት በየአጋጣሚው የሆነ ጉዳይ ላይ ሲነጋገሩና ሐሳብ ለሐሳብ ሲለዋወጡ አንስማለን። እንዲህ ያለው የሐሳብ መለዋወጥ በልብወለድ ገፀ ባህሪያትም ይደረጋል። ይህም የሐሳብ መለዋወጥ ምልልስ /ጭውውት/ በመባል የሚታወቀው ነው።"

ምንጭ (ዘረሁን አስፋው፣ የስነጽሑፍ መሠረታዊያን፣ (2000)።

፩. መምህራን በሚጠቀሙት አንድ ረጅም ልብወለድ ውስጥ በምዕራፍ (ጭማቂ) መልክ የቀረበውን አንድ ክፍል በአንድ ገጽ ላይ ቀንጭባችሁ በጽሑፍ ለክፍል ንደኞችሁ አቅርቡ።

፪. በምዕራፍ የቀረበ የአንድ ልብወለድ ታሪክ መርጣችሁ አንብቡና በቡድን ሆናችሁ በመስማማት ክፍል ውስጥ በጭማቂ መልክ አቅርቡ።

፫. በምዕራፍ አንድ ላይ በተማራችሁት መሠረት የሚከተሉትን ህቅ አዘል ዓረፍተ ነገሮች ወደ ገጽ አስተያየት ለውጣችሁ ተናገሩ።

1. ብዙዎቹ ጋዜጠኞች ሙያዊ ስልጠና ወስደዋል።
2. ጋዜጣ፣ ሬዲዮና ቴሌቪዥን የመገናኛ ብዙኃን ዘርፎች ናቸው።
3. በሬዲዮ ከሚቀርበው ዜና ይልቅ በቴሌቪዥን የሚቀርበው የተሻለ መረጃ ይሰጣል።
4. ህዝባዊ ድጋፍ የሌላቸው መገናኛ ብዙኃን ዓላማቸውን ማሳካት ይላናቸዋል።
5. ማንኛውም ሰው መረጃ የመስጠትና የመቀበል መብት አለው።

ክፍል ሦስት፡- መጻፍ

ከመጻሕፍት መረጃ ማግኘትና ማስታወሻ መውሰድ

ክልዩ ልዩ የመረጃ ምንጮች ሃሳቦችን ማግኘት ይቻላል። ከነዚህ ውስጥ ከመጽሐፍ የምናገኘው መረጃ አንዱና ዋነኛው ነው። ቤተ መጽሐፍት ውስጥ በመሄድ የካርድ ካታሎግ አፈላለግ ሥርዓትን ከኃላፊው/ዋ ጠይቆ በመጠቀም የምንፈልገውን መረጃ ማግኘት እንችላለን። በዚህም ወቅት በማስታወሻችን በአጭር በአጭሩ ፍሬ ሃሳቦችን፡-

ሀ. በሐረግ ደረጃ፣

ለ. በዓረፍተ ነገር ደረጃ መያዝ ይኖርብናል።

ይህ ተግባር ከጋዜጣ፣ ከመጽሔፍት፣ ከንግግር አድራጊዎች፣ ወዘተ ማስታወሻ በምንወስድበት ጊዜም ይጠቅመናል። ይህን የወሰድነውን ማስታወሻ ደጋግመን በማንበብና በስርዓት በማጠናቀር ለፈለግነው ጉዳይ በመረጃነት ልንጠቀምበት እንችላለን።

(በደበበ ኃ/ጊዮርጊስ አንግዳ ፣ ቅድመ ኮሌጅ አማርኛ፣ (1999)።

፩. ቀጥሎ የቀረበው አንቀጽ ሲያስተላልፈው የፈለገውን መጠቀሚያ ክፍል ማረፊያ ነገሮች ባልበሰጠ አሳጥራችሁ ዳፋና ተወያዩበት።

በባህሮችና በተራራዎች ላይ ባሉት ከተሞችና ሜዳዎች የሚታየው ነገር ሁሉ ያስገመጃል። ሲያዩት ከቶ አይሰሉትም። ተክሎችና አበባዎች፣ ዛፎች፣ ፍሬዎች፣ ስዕሎችና ቅርጾች፣ በብዙ ዓይነት ቋንቋ የተጻፉ ጋሌጣዎችና ልዩ ልዩ የሆኑ መጻሕፍት፣ ፋብሪካዎችና ማዕድኖች፣ መንገዶች፣ በየሱቁ የሚታዩት እቃዎችና የውበት መደብሮች ሁሉ ሲያዩዎቸው የሰው እጅ ያልዳሰሳቸው ይመስላሉ።

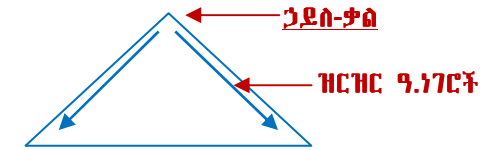
የአንቀጽ ቅርጾች

በጥሩ ሁኔታ የተጻፉ አንቀጾች ሁሉ ኃይለቃል አላቸው። ኃይለቃል የአንቀጽን ማእከላዊ ሃሳብ የያዘና አብዛኛውን ጊዜ በአንቀጹ መጀመሪያ ላይ የሚገኝ ዓረፍተነገር ነው። አንዳንድ ጊዜ ግን እንደ ጸሐፊዎች ምርጫ ኃይለቃሉ በአንቀጹ መሃል ወይም መጨረሻ ላይም ሊመጣ ይችላል። ኃይለቃል፣ ርዕሳዊ ዓረፍተነገር፣ መሪ ዓረፍተነገር፣ መንደርደሪያ ዓረፍተነገር የሚሉ ስያሜዎች አሉት።

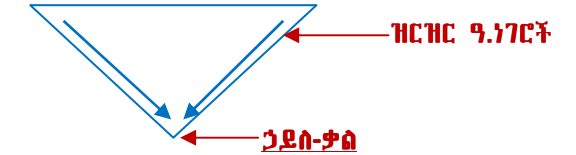
አልፎ አልፎ የአንቀጹን ርዝማኔ ግምት ውስጥ ባስገባ መልኩ ኃይለቃሉን በአንቀጹ ውስጥ ሁለት ጊዜ ማቅረብ የማቻልበትም መንገድ አለ። ሆኖም ሁለቱ ኃይለቃሎች በተለያየ መልክ /አባባል/ መቅረብ ይኖርባቸዋል።

የአንቀጽ ቅርጾችም በኃይለቃሉ መገኛ ቦታ ይወሰናሉ። ቀጥሎ የቀረቡትን ስዕላዊ መግለጫዎች ለአብነት እንመልከት።

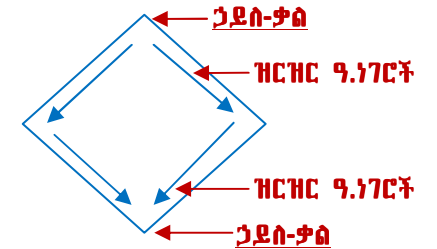
ሀ. ኃይሉ-ቃል በስተመነሻ

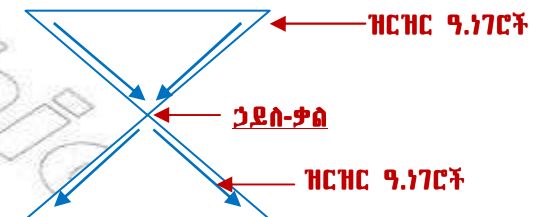
ለ. ኃይሉ-ቃል በስተመድረሻ

ሐ. ኃይሉ-ቃል በስተመነሻና በስተመድረሻ

መ. ኃይሉ-ቃል በመሃል

፪. ቀጥሎ የቀረቡትን ምንጣቦች በጥቁር ካነበባችሁ በኋላ በተማራችሁት መሠረት የአንቀፅ ቅርፃችንን አመልክቱ።

ምንጣብ 1

እስክንድር ራሱን አካሉ። ሰው ሰራሽ ጥርሱንም ወደ ውስጥ ገፋ አደረገ። ከሰራሽ ባሻገር መስኮቱን ዘልቆ ሩቅ ተመለከተ። ዐይኑ፣ ከአድማስ ጋር

ተጋጨ። የነበረው ተስጥያ ከጉም ጋር በንኖ ሲጠፋ ታየው። አንድ ወር፣ ግፋ ቢል ሁለት ወር... ስሙን የያዘው መጽሐፍ ታትሞ... ሰው እጅ ገብቶ ሲነበብ ለማየት የነበረው ተስፋ፣ ይታየው የነበረው ጣፋጭ ሕልም... በሲራክ ክፋት ምክንያት... ድንገት መጥፎ ቅዠት ሆኖ ሲቀር... ደብዛው ሲጠፋ...ሲጨልም... የጋራ ስሜቱ ከስሎ አመድ ሲሆን ታየው። ሕይወት መራራ ሆነችበት፣ ሲራክን ከልቡ ጠላው። ልቡን በጦር ቢወጋውም ምንኛ ደስ ባለው ነበር።

ምንባብ 2

"ነፍጠኞች ለምዳቸውን እየደረቡ በጢስ የበለዘ ጋሻና ጦር ይዘዋል። ጎልማሶች የክትክታ ቆመጥና የወይራ ዱላ ይዘዋል። መቆነን የሚያበዙት እነዚያ የጉንደር ደብተሮች እንደመልካም ክፍክፍ ጥምጥማቸውን ቀሽረው ጭራቸውን እያወዛወዙ እርስ በርሳቸው በማንጎራጎር በጓድ በጓድ ይከማቻሉ። ወዲያውኑ ከፋሲል ግንብ አንስቶ እስከ ጉፋያ መስጫ ድረስ ሕዝብ ጥቅጥቅ ብሎ መላ ጥቁር ቆብ፣ ቢጫ ቆብ፣ ክምር ጥምጥም፣ የሚያንፀባርቅ በራ፣ በቅቤ ወዝ የሚጭረቀረቅ ቁንዳላ፣ ከቆብ አስጥሎ ላይ ሆኖ ለተመለከተ የሚታየው የሰው ጭንቅላት ብቻ ነበር። አንዳንዶች የባሰበት በመዳፋ ጮራዋን ሲጋርድ ሁሉም አንጋጦ የፋሲልን ግንብ ሰገነት ይጠባበቃል። ጎንደር ተሞሽራ ሙሽራዋን ትጠብቃለች። ከሕዝቡ ብዛት ጋር ሲመዘዝን ብዙ ድምጽ አልነበረም። ነጋራቱ ብቻ "ገብር፣ገብር" እያለ ያስተጋባል። ድንገት ቀጥ አለ አካባቢውን ፀጥታ ዋጠው። ሰው ከተረከዙ ወደጣቱ፣ ከአንድ እግሩ ወደሌላው በመንቆራጠጥ በያለበት ይቁነጠነጥ ጀመር። ወደላይ አንጋጦ የሚጠባበቀው ሕዝብ ስሜት በገሀድ የሚታይ ቢሆን ኖሮ ክንፍ አውጥቶ የሚበር በመሰለ ነበር። ከዚያም ያደገደገ ጥቁር ጎፈሬ በጥቂት ሰዎች ታጅቦ ወጣና የተጠቀለለውን ብራና ገልጦ አነበበ።

ምንባብ 3

ሶፍያና ጽጌ መንታዎች ናቸው። እናታቸው ብርሃነ በተወለደች በአሥራ ሦስት ዓመቷ አግብታ በአሥራ ስድስት ዓመቷ እነሱን ወለደች። መንትዮቹ ከተወለዱ በኋላ አራት ቀን ብቻ ቆይታ ሞተች። አባታቸውም

ተድላ የሚሰጡ ሬሳ ሲወጣ አብሮ እንደወጣ የደረሰበት አልታወቀም። ስለዚህ ሶፍያን ደብረሊባኖስ ገዳም መንኲሳው የሚኖሩ እማሆይ ጥሩነሽ የሚባሉ የእናቷ ታላቅ እህት ወስደው ያሳድጓት ጀመር። ተዋበችም በኃይሉ ደበበ የሚባል የአባቷ ታላቅ ወንድም በእድሜው ከእሷ ምንም ያህል ከማይበልጥ ዮናታን ከሚባል ልጁ ጋር አብሮ ያሳድጋት ጀመር።

ምንባብ 4

ዮፍታሔ ለሁለተኛ ጊዜ ኤልያስን ላይመለስበት ጥሎ የወጣው በእናቱ ምክንያት በተፈጠረው ሐሜት ነበር። ቄስ ገበዝ ንጉሴና ወይዘሮ ማዘንጊያ የተጋቡት ሥርዓተ-ተክሊል ደርሶላቸው ሥጋ-ወደሙ ተቀብለው ነበር። ሞት ቢለያቸውም ሕጋቸው እንደፀና ይኖራል እንጂ መፍረስ አልነበረበትም ሕጋዊ ባላቸው በሞት ሲለዩዋቸው መንኲሳው፣ እማሆይ ተብለው ባይመነኩሱም ሕጋቸውን አክብረው፣ አጽንተው ጊዜ ሞታቸውን መጠበቅ ነበረባቸው። እሳቸው ግን ይህን አላደረጉም። ከባላቸው አንፃር ገና ወጣት የሚባሉ፣ የደም ገንቦ የሆኑ ወይዘሮ፣ በዚህም ላይ ደግሞ ሙቀት ልምላሜ ያልጠፋባቸው ቀበጥ ሴት ስለነበሩ ህጋዊ ባላቸው እንደሞቱ በመመንኮስ ወይም አድበው፣ ጨምተው በመቀመጥ ፈንታ እንደሚባለውም ብዙ ሳይቆዩ ሕጋቸውን አፈረሱ። የቄስ ገበዝ ንጉሴ ቤተሰብ ተበጠበጠ፣ ተከፋፈለ። የኤልያስም ሕዝብ፣ በተለይ የደብተራው ወገን ደህና አድርጎ ዘፈነበት። ይህም አሳዛኝ ሁኔታ ሥሱ በሆነው በዮፍታሔ ስሜት ውስጥ የኀዘንና የብስጭት ማዕበል ፈጥሮ ሕሊናውን እንደመታው መንፈሱን እንዳቃጠለው፣ ነፍሱን እንዳዋከባት ማስተዋል አያዳግትም። ደብተራውና የቅኔ ባልንጆሮቹ የዘፈኑበት በተራ ግጥም አይደለም። በለዘበ፣ በረቀቀ፣ ሲያቃጥል፣ ጠቅ ሲያደርግ፣ በሚያንገበግብ፣ ቅስም በሚሰብር፣ ውቃቢ በሚገፍ ቅኔ ሳይሆን አልቀረም። በቅኔ መሰደብ ቀላል ነገር አይደለም። በተለይም በጥበቡ፣ በኪነ ታሸቶ ላደገው ብሩህ ለሆነው ለዮፍታሔ የማይዋጥ ነገር ሆነ። በእናት ምክንያት የተጀመረው ሐሜት በልጅ ስደት ተፈጸመ።

ክፍል አራት፡- ሰዋስዋ

አደያኝና መሸጋገሪያ ቃላት/ሐረጎች

አደያኝና መሸጋገሪያ ቃላት ቃላትን ከቃላት፣ ሐረጎችን ከሐረጎች፣ ዓረፍተ ነገሮችን ከዓረፍተ ነገሮች ወዘተ. የሚያያይዙ ወይም የሚያሸጋግሩ ቃላት ማለት እንደሆኑ ብዙ ጸሐፍት ጽፈዋል። ከነዚህም ውስጥ ባዩ ይማም በ2002 ካሳተሙት “አጭርና ቀላል የአማርኛ ሰዋስዋ” ውስጥ የሚከተለው ይገኛል።

- አደያኝና የመሸጋገሪያ ቃላት (ሐረጎች) የሚጠቁሙት ነገርን፣ ድርጊትን፣ ባህሪን ወዘተ አይደለም። በመሆኑም በራሳቸው ትርጉም የላቸውም ማለት ነው። ይሁን እንጂ፣ ተግባር አላቸው። ተግባራቸው ከስም በፊት ወይም በኋላ መገኘትና ስሙን ከሌላ ነገር ጋር ማዋደድ ወይም ማያያዝ ነው። እንዳገባቸው ዓይነት፣ ከስም በፊት ወይም በኋላ የሚገቡ ተብለው በሁለት ሊከፈሉ ይችላሉ። ከስም በፊት የሚገቡት የሚከተሉት ናቸው።

አደያኝ ቃል	ምሳሌ
ስለ	ስለ ገንዘብ
እንደ	እንደ ሰው
ወደ	ወደ ጎጃም
እስከ	እስከ መርካቶ

- ከስም በፊትና በኋላ የሚገቡት ደግሞ የሚከተሉት ናቸው።

አደያኝ ሃረግ	ምሳሌ
ከ ___ አጠገብ	ከ ተማሪ አጠገብ
ከ ___ ማዶ	ከ ወንዝ ማዶ
ከ ___ ወዲህ	ከ አጥሩ ወዲህ
እስከ ___ ድረስ	እስከ ጐጃም ድረስ

፩. የሚከተሉትን ጥያቄዎች አንብባችሁ በትዕዛዙ መሠረት ሥሩ።

1. መምህራችሁ በሚያዟችሁ አንድ ረጅም ልብወለድ ከሚገኝ አንድ ምዕራፍ በተከታታይ ሁለት ገጾች ውስጥ የሚገኙትን አያያዥ ቃላትና ሐረጎች ማስታወሻ በመያዝ ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ።
2. ያገኛችኋቸውን አያያዥ ቃላትና ሐረጎች ከላይ ባያችኋቸው ምድቦች ውስጥ በመከፋፈል ዘርዝራችሁ አሳዩ።

የዓረፍተ ነገር ዓይነቶች

ዓረፍተ ነገር ማለት በሥርዐት ተቀነባብሮ ሙሉ ስሜትን ሊሰጥ የሚችል የቃላት ወይም የሐረጎች ስብስብ ነው። ዓረፍተ ነገሮች ተራ ወይም ውስብስብ ሊሆኑ ይችላሉ።

1. **ተራ ዓረፍተ ነገር፦** ከአንድ ስማዊ ሀረግና ከአንድ ግሣዊ ሐረግ ብቻ ይዋቀራል።

ምሳሌ፦ ታፈሰ ሃገር አጩደ።
ስሐ ግሐ

2. **ውስብስብ ዓረፍተ ነገር፦** ይህ ዓረፍተ ነገር ከአንድ በላይ ማሰሪያ አንቀጽ የያዘ ዓረፍተ ነገር ነው። ዋናው መለያው በውስጡ የያዘው የግስ መጠን ነው። ይህን ለመረዳት የሚከተሉትን እንመልከት።

ሀ. ልጁ ምሳውን በላ።

ለ. ልጁ ወደ ት/ቤት ሄደ።

እነዚህን ዓረፍተ ነገሮች በተለያዩ መልክ በማጣመር ወደ ውስብስብ ዓረፍተ ነገር መለወጥ ይቻላል።

ስሐ ግሐ

- ምሳሌ ፦**
1. ልጁ ምሳውን በልቶ ወደ ት/ቤት ሄደ።
 2. ልጁ ምሳውን እንደበላ ወደ ት/ቤት ሔደ።

፪. ቀጥለው የቀረቡትን ዓረፍተ ነገሮች "ተራ" ወይም "ውስብስብ" በማለት መልሱ።

ሀ. ያ ልጅ ጎበዝ ተማሪ ነው። _____

ለ. አስቴር አባቷ ስለመጡ ተቀበለቻቸው። _____

ሐ. ከበደ ከመቀመጫው ፈጥኖና በርግጥ ተነሳ። _____
 መ. ወንድሙ ወደውጭ ሀገር ስለሄደ ቶሎሳ አዘነ። _____
 ሠ. ህጻን ልጅ ወተት በጣም ይወዳል። _____

የቃላት አማራያዊና ፍካራዊ ፍች

ቃላት ከሚሰጡት ትርጉም አንጻር ስንመረምራቸው ሁለት ጠባዮች ይታይባቸዋል። ከእነዚህም አንዱ የመዝገብ ቃላት ወይም ቀጥተኛ ፍች የመያዛቸው ጠባይ ሲሆን ይህም አማራያዊ ፍች ይባላል። ሁለተኛው ቃላት ከቀጥተኛ ፍችቸው በተጨማሪ በተደራቢነት የሚይዙት ምስጢራዊ ወይም ስውር ፍች ሲሆን ይህም ፍካራዊ ፍች ይባላል።

ምሳሌ

ተ.ቁ	ቃል	አማራያዊ ፍች	ፍካራዊ ፍች
1	መሬት	ምድር፣ ዓለም	ቻይ
2	ደማ	መሬት መቆፈሪያ የእጅ መሳሪያ	የማይገባው
3	መሰላል	መወጣጫ	ረጅም/ቀውሳሳ
4	መብረቅ	ብልጭታ ነገድንድ	ኃይለኛ አስደንጋጭ

፩. ከላይ የቀረበውን ማብራሪያና ምሳሌ መሠረት በማድረግ በሰንጠረዥ ውስጥ ስቀረቡት ቃላት አማራያዊና ፍካራዊ ፍችቸውን መሙሉ።

ተ.ቁ	ቃል	ሰማራያዊ ፍች	ፍካራዊ ፍች
1	እርግብ		
2	አመድ		
3	እባብ		
4	እሾህ		
5	እሳት		
6	ቆቅ		
7	ምላጭ		

ክፍል አምስት፡- ሥነጽሑፍ

የልቦለድ አላባወያን

የልቦለድ አላባወያን የሚባሉት ታሪክ፣ ትልም፣ ገጸባህሪይ፣ ግጭት፣ መቼት ጭብጥ እንዲሁም አንጻር የተሰኙት ናቸው። በዚህ ምዕራፍ መቼት እና ጭብጥን እንመለከታለን።

መቼት፡- «መቼት» የሁለት ቃል ጥምረት ነው። ቃላቱም « መቼ?» እና «የት?» የሚባሉት ናቸው። በዚህ መሠረት፣ የልቦለድ መቼት ሲባል ታሪኩ የተፈጸመበት ዘመንና ቦታ ማለት ነው።

ምሳሌ፡- ሰፈራችን እንደሸረራት ድር ተወሳስበው የቂርቆስን ቤተክርስቲያን ከከበቡት ቤቶች የበስተ ምስራቁን አቅጣጫ ይዞ ተመስርታለች። ... ዓሳ ይመስል ከተንሿጠጠች ቤቴ ወጣሁ። ቀኑ ጨፍግጎታል። የቂርቆስ ቤተክርስቲያን ጥንጁት እንደሚታጠን ጋን ገም ያንገረብብ በታል። ዞር ብዬ ቤቴን አየኋት። ...

/አለማየሁ ገላጋይ፣ ቅጣ 2001፣3፡/

ከላይ ባየነው ምሳሌ የታሪኩ አካባቢ ተጠቅሶ እናገኛለን። ይኸውም የገጸ ባህሪው የመኖሪያ አካባቢ ቂርቆስ ቤተክርስቲያን አካባቢ እንደሆነ በትረካው ተነግሮናል። የጊዜው ጨፍጋጋነትም ተጠቁሟል።

ጥብጥ፡- ደራሲው በህብረተሠቡ ውስጥ ያየውን፣ የታዘበውን፣ የተገነዘበውን ማህበራዊ ጉዳይ በማንሳት አመለካከቱን እውቀቱን መሠረት አድርጎ በልቦለዱ አንድ መልዕክት ያስተላልፋል። ይህ ደራሲው እንዲተላለፍ የፈለገው ፍሬ ነገር ጭብጥ ይባላል።

ጭብጥን ለይቶ ለማውጣትና ለመገንዘብ ከባድ ነው። በአንድ ቦታ ወይም አንቀጽ ላይ ቁልጭ ብሎ አናገኘውም። አንባቢ ታሪኩን አንብቦ ሲጨርስ በታሪኩ ከቀረቡ የተለያዩ የገጸ ባህሪያት ንግግሮችና አስተያየቶች መነሻነት ጭብጡን ፈልቅቆ ሊያወጣና ሊገነዘብ ይችላል።

፩. መምህራችሁ የሚጠቀሟችሁን አንድ ረጅም ልቦለድ አንብባችሁ የልቦለዱን መቼት እና ጭብጥ በመለየት ክፍል ውስጥ አቅርቡ።

፪. ቀጥሎ የቀረቡትን ፈሊጣዊ አነጋገሮች ፍች ግለጹ።

ሀ. አሳሩን በላ።

ረ. እጅ-ሰባራ፤

ለ. ፀጉር ስንጠቃ፤

ሰ. ክንዱን ተንተራሰ።

ሐ. ፊቱን ነጨ።

ሸ. አራስ ነብር፤

መ. ሰው ሆነ።

ቀ. ሱሪ ባንገት፤

ሠ. እንባ ጠባቂ፤

በ. ነፈሰበት።

፫. ከተለያዩ ጽሑፎች ፈሊጣዊ አባባሎችን ከነፍቻቸው በመፈለግ ሰብስባችሁ ስመምህራችሁ አሳዩ።

ፈሊጣዊ አነጋገር

ፈሊጣዊ አነጋገር ማለት አንድ ሐሳብ ከመደበኛው/ከቀጥታ/ አገላለጥ በተለየ መልኩ ክብደትና ውበትን ተጎናጽፎ ለአድማጭ እንዲደርስ የሚያደርግ የአነጋገር ስልት ነው። ፈሊጦች የተናጋሪውን ቋንቋ ውበትና ለዛ በማላበስ የአድማጭን ስሜት የሚከረከሩ ቅመሞች ናቸው።

ምሳሌ፦ ተናደደ ለማለት ደመፈላ፤ ፊቱ ቀላ፤ አበደ፤

የሚሉትን ፈሊጦች እንጠቀማለን።

ፈሊጥ አንድ ቃል ብቻውን ወይም ቃልና ቃል የሚመሰርቱት ሊሆን ይችላል።

ምሳሌ፦ ፊት ነሣኝ /አገለለኝ፤ አራቀኝ/

ለዋሳ /ልፍስፍስ/

ሰማይ ቅርቡ /ወሬኛ፤ የተግባር ሰው ያልሆነ/

ቀኝ እጅ /መከታ፤ አለኝታ/

የምዕራፍ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ ሥር የረጅም ልብወለድ ምንነትና ከአጭር ልብወለድ ጋር ያለውን አንድነትና ልዩነት በንጽጽር ለማየት ችለናል። በልብወለድ ውስጥ መቼትንና ጭብጥን ለይተን የማውጣት ልምድ ሰርተናል። የተራና ውስብስብ ዓረፍተነገሮች ምንነት፣ ከተሰጠ ጽሑፍ ውስጥ ደግሞ ተራና ውስብስብ በማለት ዓረፍተነገሮችን ለይተን አስቀምጠናል። የቃላት አማራያዊ ፍች ማለት ጥሬ ፣ የዘወትር ወይም ግልጽ ትርጉም ማለት እንደሆነ ፣ ፍካሬያዊ ፍች ማለት ደግሞ ቃላት ካላቸው አማራያዊ ትርጉም በተጨማሪ ይዘውት የሚመጡ ተጨማሪ ትርጉም እንደሆነ ለማየት ችለናል። መሸጋገሪያ ቃላትንም ሆነ አደዳኸ ቃላትንና ሐረጎችን ከጽሑፍ ውስጥ ለይተን ማውጣት ተለማምደናል። የአንቀጽ ቅርጽንም ትርጉም ተረድተን የተሰጡ አንቀጾችንም አንብብን በስዕላዊ መግለጫ ማስቀመጥም ችለናል። በመጨረሻም ፈሲጣዊ ንግግሮች እንዴት እንደሚመሰረቱና ፍቻቸው ምን እንደሆነ እየተረጉምን መለማመዳችን ይታወቃል።

የክለሳ ጥያቄዎች

1. ያነበባችኋቸውን ልቦለዶች ረጅምና አጭር ልብወለድ በሚሉ አምዶች ሥር ዘርዝራችሁ ለክፍል አቅርቡ።
2. ካነበባችሁት ረጅም ልብ ወለድ ወይም በፊደላዊ ከተከታተላችሁት የረጅም ልብወለድ ትረካ ውስጥ የአንዱን ጭብጥና መቼት ለክፍል ጓደኛቻችሁ በንግግር አቅርቡ።
3. ተራ ዓረፍተነገር ማለት ምን ማለት ነው? ምሳሌ በመስጠት አስረዱ።
4. ውስብስብ ዓረፍተነገር ማለት ምን ማለት ነው? ምሳሌ ስጡ።
5. የሦስት ቃላት አማራያዊና ፍካሬያዊ ፍች በንጽጽር ዓረፍተነገር በመሥራት ለመምህራችሁ አቅርቡ።
6. በሚከተሉት አደዳኸና የመሸጋገሪያ ቃላት /ሐረጎች/ ዓረፍተነገር መስርቱ።
 ሀ. እንጂ ለ. ከዚያም በኋላ ሐ. ቢሆንም
7. የሚከተሉትን ፈሲጣዊ ንግግሮች ትርጉሜ በክፍል ውስጥ ተወያዩባቸው።
 ሀ. የትየሰሌ ለ. አጉራ ዘለል ሐ. ኩታ ገጠም
 መ. አውራ ሴሊት ሠ. ሥጋ ስስጋ

የግንዛቤ ማመሳከሪያ ቅጽ

፩. ከዚህ በታች በምዕራፍ ሦስት የቀረበውን ትምህርት ምን ያህል እንደተረዳችሁ የምታመሳክሩበት ቅጽ ቀርቧል። በዚህ መሠረት በእያንዳንዱ የማመሳከሪያ ነጥብ ትይዩ ስለመረዳታችሁ እርግጠኛ ከሆናችሁ የ(✓)፣ እርግጠኛ ካልሆናችሁ የ(?)፣ መሉ በመሉ ካልተረዳችሁ ደግሞ የ(x) ምልክት በማድረግ ቅጹን አሟሉ።

ተ.ቁ	የማመሳከሪያ ነጥቦች	✓	?	x
1.	ስለልቦሰድ ምንነት የሚያስረዳውን ምንባብ ሀሳብ ተረድቻለሁ።			
2.	የረጅም ልቦሰድና የአጭር ልቦሰድ ምንነትና ልዩነት ተገንዝቤአለሁ።			
3.	የመቼትንና የጭብን ምንነት ሰደቻለሁ።			
4.	ተራና ውስብስብ ዓረፍተነገሮችን መለየትና መጻፍ ችያለሁ።			
5.	ለቃላት እማራያዊና ፍካሬያዊ ፍች እሰጣለሁ።			
6.	አያያዥና መሸጋገሪያ ቃላትን ሰደቻለሁ።			
7.	እውነታና የግል አስተያየት የሆኑትን ሰደቻለሁ።			
8.	የተሰደዩ የአንቀጽ ቅርፆች መኖራቸውን አውቄአለሁ።			
9.	በኃይል ቃልና በዝርዝር ዓረፍተነገሮች መካከል ልዩነት እንዳለ ተረድቻለሁ።			
10.	ለፈሲጣዊ አነጋገሮች ፍች እሰጣለሁ።			

፪. ከዚህ በላይ በቀረበው ቅጽ የ(?) እና የ(x) ምልክት ያደረጋችሁባቸውን ነጥቦች በሚገባ እስክትገነዘቡ ድረስ የምዕራፉን ትምህርት ደጋግማችሁ ከልሱ።

ምዕራፍ እራት

ማሕበረሰብና ጤና

የምዕራፉ ዓበይት ዓላማዎች፡- ተማሪዎች ይህንን ምዕራፍ ከተማራችሁ በኋላ፡-

- ✓ ለቃላት ተመሳሳይና ተቃራኒ ፍች ትሰጣላችሁ።
- ✓ ዓረፍተ ነገሮችን በየስልታቸው ትጽፋላችሁ።
- ✓ ከግስ የተለያዩ ስሞችንና ቅጽሎችን ትመሠርታላችሁ።
- ✓ ድርብና ነጠላ ትዕምርተ ጥቅሶችን በተገቢ ቦታቸው ትጠቀማላችሁ።
- ✓ ቃለ ጉባኤ ትጽፋላችሁ።
- ✓ መመሪያ ተከትላችሁ ውይይትና ጭውውት ታካሂዳላችሁ።
- ✓ የቅስቀሳና የማነቃቂያ ንግግር ታዘጋጃላችሁ።
- ✓ መመሪያዎችን ተከትላችሁ የተለያዩ መልመጃዎችን ትሰራላችሁ።

ቅድመ-ንባብ ጥያቄዎች

1. ለአንድ ማህበረሰብ ጤና መሠረታዊ ጉዳይ ነው። በዚህ ሀሳብ ትስማማላችሁ? ሀሳባችሁን ዘርዝር አድርጋችሁ ተናገሩ።
2. የስነ ተዋልዶ ጤና አገልግሎት ምን ምን ጉዳዮችን የሚዳስስ ይመስላችኋል?
3. የስነ ተዋልዶ ጤና አገልግሎት ለማህበረሰባችን በተለይ ለወጣቱ መሠጠቱ ምን ፋይዳ ይኖረዋል ብላችሁ ታስባላችሁ?

ወጣቱና የስነተዋልዶ ጤና አገልግሎት

የስነ ተዋልዶ ጤናን በሚመለከት ማንኛውም ሰው መረጃና ትምህርት የማግኘት መብት አለው። መረጃዎቹ በትምህርት ቤቶች፣ በመገናኛ ብዙኃንና በየአካባቢያችን ባሉ የጤና ድርጅቶች አማካኝነት ሊሰጡ ይችላሉ። እነዚህ ተቋሞች ኃላፊነት ቢኖርባቸውም መረጃና ትምህርቱን ተከታታይነት ባለው መንገድ በተገቢው መጠን አድርሰዋል ለማለት ግን አያስደፍርም። ለዚህ ደግሞ ዛሬም ድረስ በቤተሰብ ውስጥ ስለ ጾታዊ ግንኙነት በግልጽ የመወያየት ባህል አለመኖሩ እንደ ማስረጃ ሊጠቀስ ይችላል።

ስነ-ተዋልዶ ጤና ማለት ከማንኛውም ስነ-ወሲባዊና ከሰው ልጅ መራቢያ አካላት ጋር ተያያዥ በሆኑ ጉዳዮች ላይ የሚያተኩር የጤና ዘርፍ ሲሆን ሰዎች በአካልና በአእምሮ መጎልመስ በሚጀምሩበት ወቅት በተፈጥሮና በአካባቢያዊ ሁኔታዎች መገፋፋት በሚፈጽሙት ድርጊት አማካይነት በመራቢያ አካላት ላይ ሊደርሱ የሚችሉ ችግሮችንም ይዳስሳል። ስነ-ተዋልዶ ጤና ከጤና ባሻገር የአንድ ማህበረሰብ አደረጃጀት፣ ዝንባሌ፣ ባህሪ፣ በግለሰብ በቤተሰብና በህብረተሰብ ላይ የሚያሳድሩትን ተጽዕኖ ማጤን የምንችልበት የጤና ዘርፍ ነው።

**ተማሪዎች ስለቀደማችሁ ካነበባችኋቸው ስንቀጽ ምን ምን ነጥቦችን ስገኛችሁ?
የስነ ተዋልዶ ጤና በቀጥታ ከወጣቶች ጋር የሚያያዘው ለምን ይመስላችኋል?**

የወጣቶች ስነ-ተዋልዶ ጤና ትርጉም ከወጣቶች አካላዊ እንዲሁም አእምሮአዊ እድገትና ብስለት፣ በወጣቶችና በቤተሰብ መካከል ያለውን ግንኙነት ጨምሮ ከጾታ እኩልነት፣ ከቤተሰብ አመሰራረትና እንዲሁም በፍቅር ጓደኛዎች መካከል ከሚኖረው የግብረ ሥጋ ግንኙነት ጋር የተያያዘ ነው። የስነ ተዋልዶ ጤና መረጃ ለወጣቶች አስፈላጊ የሚሆንበት ምክንያት ወጣትነት የህይወት ምዕራፍ የሚጀመርበት ወሳኝ ጊዜ እንደ መሆኑ ፈታኝ ባህሪዎች የሚገጥሙበት፣ የስሜት ተለዋዋጭነት፣ ችኩልነት እና የአቻ ግፊት የሚበረታበት በመሆኑ ነው። ስለዚህ ወጣቶች ከላይ በተዘረዘሩት ጫናዎች ህይወታቸው እንዳይሰናከልና መንገድ እንዳይቀሩ ኑሯቸውን በትክክለኛና በስኬታማ መንገድ ለመምራት ይችሉ ዘንድ በጉዳዩ ዙሪያ ሰፊና ጥልቅ የሆነ መረጃ ማግኘት ይኖርባቸዋል።

ክፍል አንድ፣ አንብቦ መረዳት

፩. የሚከተሉት ጥያቄዎች ከምንባቡ የወጡ ናቸው፣ መልሶቻቸውን በቃል ተናገሩ።

1. የስነ-ተዋልዶ መረጃ በተለይ ለወጣቱ የሚያስፈልግበት ምክንያት ምንድን ነው?
2. የስነ-ተዋልዶን መረጃ የመስጠት ኃላፊነት ያለባቸው እነማን ናቸው?
3. የስነ-ተዋልዶ መረጃ ትምህርት በተገቢው መንገድ ተዳርሷል ለማለት የማያስችለን ጉዳይ ምንድን ነው?
4. ወጣቶች የስነ ተዋልዶ ጤና መረጃን በበቂ ሁኔታ ባለማግኘታቸው ለምን ዓይነት ማህበራዊ ቀውስ ይጋለጣሉ?

፪. ቀጥሎ የቀረቡት ቃላት ከምንባቡ የወጡ ናቸው። በ 'ሀ' ክፍል ስተዘረዘሩት ቃላት በ 'ሰ' ክፍል ከተዘረዘሩት በፍች የሚስማማቸውን መርጣችሁ አዛምዱ።

'ሀ'	'ሰ'
1. ፈታኝ	ሀ. እኩያ
2. ዝንባሌ	ሰ. ክፍል
3. ዘርፍ	ሐ. ፍላጎት
4. ግፊት	መ. ህቡዕ
5. አቻ	ሠ. ጫና
	ረ. አስቸጋሪ

፫. ቀጥሎ የሚቀርቡት ቃላት ከምንባቡ የወጡ ናቸው። በ 'ሀ' ክፍል ስተዘረዘሩት ቃላት በፍች ተቃራኒ የሆኑትን ከ 'ሰ' ክፍል በመምረጥ አዛምዱ።

'ሀ'	'ሰ'
1. መብት	ሀ. ቋሚ
2. ብዙሀን	ሰ. ደክመ
3. በረታ	ሐ. ጥቂት
4. ተለዋዋጭ	መ. ግዴታ
5. ግልጽ	ሠ. ስውር
	ረ. ዳበረ

ክፍል ሁለት፡- መዳፍ

፬. የሚከተሉትን መስመሮች በመመሪያው መሠረት ሥሩ።

ሀ. በጭውውት፣ በውይይት ወይም በትምህርታዊ ጉባኤዎች ላይ በመገኘት ማስታወሻ ይዛችሁ ለክፍል ጓደኞቻችሁ በንባብ አስሙ።
ለ. ተማሪዎች መምህራችሁ የሚያነቡላችሁን መመሪያዎች አዳምጣችሁ ዋና ዋና ነጥቦችን በማስታወሻ አስፋሩና ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ።

ሐ. ማህበረሰብና ጤናን በተመለከተ የቅስቀሳና የማነቃቂያ ንግግር በጽሑፍ አዘጋጅና በክፍል ውስጥ በንባብ አቅርቦ።

የቅስቀሳና የማነቃቂያ ንግግር

የቅስቀሳና የማነቃቂያ ንግግር ሰዎችን ወደአንድ ወደተፈለገ ጉዳይ ለመሳብ፣ ለማግባባት እንዲሁ/ ለማነሳሳት ታልሞ የሚደረግ የንግግር ዓይነት ነው።

የቅስቀሳና የማነቃቂያ ንግግር በፖለቲካ ተቋማት፣ በእምነት ተቋማት፣ በተለያዩ አገልግሎት ሰጪ ተቋማት፣ በግለሰቦች... ሊደረግ ይችላል። ተቋማቱ ወይም ግለሰቦቹ አድማጮቻቸው በማነቃቂያ ንግግራቸው ተማርከው ወደ እነሱ እንዲቀርቡ የዓላማቸው ደጋፊ፣ ተከተይ ወይም ደንበኞቻቸው እንዲሆኑ ይሰብካሉ፤ ይቀሰቅሳሉ።

የቅስቀሳና የማነቃቂያ ንግግር ሲቀርብ የንግግሩ ትኩረት በቀጥታ በሚነሳው ጉዳይ ላይ ሰዎችን ለመቀስቀስና የማነቃቃት በመሆኑ የሰዎችን ስሜት በሚነካ በቀላሉ ሊረሳ በማይችል በተዋበና በተመረጠ ቋንቋ በአጭሩ መቅረብ ይኖርበታል።

፪. ቀጥሎ አጠር ያለ ጽሑፍ ይቀርብላችኋል። ከቀረበው ጽሑፍ ውስጥ እውነታ እና የግል አስተያየት የሆኑትን ለይታችሁ በጽሑፍ አሳዩ።

የሰው ልጅ በምድር መኖር ከጀመረበት ጊዜ እስከ አሁን ጤንነቱን የሚፈታተኑ ብዙ አስቸጋሪ ሁኔታዎችን ሲያስተናግድ ኖሯል። እነዚህን የጤና ሰንኮፎችን ለመንቀል ሰው እጁን አጣጥፎ አልተቀመጠም። በተለያዩ መንገድ የተለያዩ የበሽታ መከላከያና ማከሚያ መድሃኒቶችን ሲያዘጋጅና ሲጠቀም ዘመናትን አስቆጥሯል። እነዚህ የሰው ልጅ በአካባቢው ከሚያገኛቸው ጥሬ ነገሮች በቤቱ ውስጥ በባህላዊ መንገድ የሚያዘጋጁ መድሃኒቶች “ባህላዊ መድሃኒቶች” ይባላሉ።

ባህላዊ መድሃኒቶችን አሁን ባለንበት ዘመንም የሚጠቀሙ ሰዎች አሉ። አንዳንድ ግለሰቦች ግን ባህላዊ መድሃኒት የጎንዮሽ ችግር ያመጣል በማለት መጠቀም አይፈልጉም ይባላል። የባህል መድሃኒት በሳይንሳዊ

መንገድ ያልተዘጋጀ ስለሆነ ምናልባትም የግለሰቦች ስጋት ትክክል ሊሆን ይችላል።

ባህላዊ መድሃኒቶች ተበጥብጠው የሚጠጡ፣ በጭስ መልክ የሚታጠኑ፣ በሰውነት ላይ የሚቀቡ...ሲሆኑ ከእፅዋት፣ ከእንስሳት ተዋፅኦ እንዲሁም ከተለያዩ ንጥረ ነገሮች ይዘጋጃሉ። ማህበረሰቡም እንደባህሉና እንደእምነቱ ጥቅም ላይ ያውላቸዋል። ለምሳሌ፦ በተለያዩ አካባቢ ግራዋ የተባለውን ዛፍ ቅጠል ጨቅጭቆና ጭማቂውን በውሃ በጥብጦ መጠጣት ሆድ ውስጥ ያሉ ተዋህስያንን ለማስወገድ ጥሩ ነው ይባላል። ቀበሮች የተባለውን እንጨት ጢስ መታጠን ደግሞ እርኩስ መንፈስ ለመከላከል ይረዳል ብለው የሚያምኑም አሉ ይባላል።

ለማጠቃለል ባህላዊ መድሃኒቶች በተጠና መልኩ ቢዘጋጁና በጥቅም ላይ ቢውሉ የራሳቸው ጥቅም እንደሚኖራቸው ዘመናዊ ህክምና በማስረገጥ ይናገራል።

፫. የማህበረሰቡን የጤና ሁኔታ በተመለከተ በቡድን እየተወያዩትሁ የወደደታችሁ ቃለ ጉባዔ ከታች በተሰጠው መመሪያ መሠረት እዘጋጅታችሁ በክፍል ውስጥ እንብቡ። የቃለጉባዔ አጻጻፍ መመሪያውንም ተግባራዊ አድርጉ።

የቃለ ጉባዔ አጻጻፍ መመሪያ

- ሀ. የስብሰባውን ርዕስ ወይም መጠሪያ መጻፍ
- ለ. ቦታና ጊዜ መጻፍ
- ሐ. በስብሰባው ላይ የተገኙ አባላትን መጻፍ ወይም ወረቀት አያዙሩ ስማቸውን እንዲጽፉና እንዲፈርሙ ማድረግ።
- መ. በስብሰባው ላይ ያልተገኙ አባላትን መጻፍ
- ሠ. አጀንዳውን መጻፍ
- ረ. የተደረገውን ውይይት መጻፍ
- ሰ. የውሣኔ ሃሳብን ማስፈር።
- ሸ. በውሳኔ ሃሳቡ ግርጌ ፊርማቸውን አባላት እንዲያስቀምጡ ማድረግ (እያዙሩ ማስፈረም)።

በዚህም መሠረት የሚከተለውን የቃለ ጉባዔ ቅጽ (ፎርማት) ለአብነት ተመልከቱ።

በድህረ ገጽ 2ኛ ደረጃ ት/ቤት የአስረኛ ክፍል የቡድን “ጂ” ተማሪዎች ቃለ ጉባዔ

- የስብሰባ ቦታ:- ድህረ ገጽ 2ኛ ደረጃ ት/ቤት
- የስብሰባ ሰዓት:- ከ3:00
- በስብሰባ ላይ የተገኙ አባላት:-
 1. ተማሪ ዳዊት ዳግማዊ (ሰብሳቢ)
 2. ተማሪ ሳምራዊት ቢረዳው (አባል)
 3. ተማሪ ምህረት ብርሃኔ (አባል)
 4. ተማሪ አረጋዊ ረጋሣ (አባል)
 5. ተማሪ ቶሎሣ መርጊያ (አባል)
 6. ተማሪ ዳንኤል መላክ (ጸሐፊ)

5. ያልተገኙ አባላት:- 1) ተማሪ ኪዳኔ ምህረት (በህመም ምክንያት)
2) ተማሪ አሰፋ አያሌው (በእክል)

6. የመወያያ አጀንዳዎች:-

- ሀ. በትምህርት ቤታችን ግቢ ውስጥ የጤና ችግር መንስኤዎች ምን ምን ናቸው?
- ለ. አንድ ተማሪ በምን ያህል ክብብ መሳተፍ ይኖርበታል?
- ሐ. የመማሪያ መጻሕፍትና ከቤተ መጻሕፍት የምንዋሳቸው መጻሕፍት አያያዝ::

7. ውይይትና የውሳኔ ሐሳብ

7.1 ውይይት

7.2 ውሳኔ (የመፍትሔ ሐሳብ)

የተሰብሳቢ አባላት ፊርማ

መረጃ ማግኛ ንባብ

መረጃ ለማግኘት የተስደዩ የአካባቢ ስልቶችን እንጠቀማለን። ከእነዚህ ውስጥ ዋና ዋናዎቹ የሚከተሉት ናቸው።

ሀ) ምርምራዊ ንባብ

ይህ የንባብ ዓይነት ከሌሎች የተለየ ነው። ምክንያቱም ከሌሎች የንባብ ዓይነቶች ይልቅ ጠለቅ ያለና ትኩረት የሚሻ ንባብ በመሆኑ ነው። ይህ ንባብ ጥልቅ ንባብ ነው። በጥልቅ አንብቦንና ተመራምረን በነበረን ዕውቀት ላይ ተመስርተን አንድ በዓይነቱ አዲስ ከሆነ የምርምር ወይም የፈጠራ ሥራ ላይ ፍሬ ሃሳቦችን ማጤን ማለት ነው።

ለ) የገረፍ ገረፍ ንባብ፡- ይህ የንባብ ዓይነት የምንፈልገውን ነገር ብቻ ብድግ ብድግ በማድረግ የምናነብበት ዘዴ ነው።

ለምሳሌ፡- መጽሐፍት ቤት ሄደን የምንፈልገውን መጽሐፍ ካወጣን በኋላ የምንፈልገውን ርዕስ የምንመርጥበት የአካባቢ ዓይነት ነው።

፩. የምርምራዊ የንባብ ዓይነት በመጠቀም ማህበራዊና ጤናን የተመለከቱ ጽሑፎችን በሚገባ እንብባችሁ ጠቃሚ ሐሳቦችን ለክፍል ንድፍቻችሁ በንባብ አቅርቡ።

፪. በምዕራፍ ሦስት ላይ የቀረበውን የማስታወሻ አወሳሰድ ዘዴ በመጠቀም ቀጥሎ የቀረበውን ጽሑፍ ዋናውን መረጃ አሳጥራችሁ ዳፉ።

ተማሪዎች የቤት ሥራቸውንም ሆነ ጥናታቸውን ሲያከናውኑ ለሚያጋጥሟቸው ችግሮች መፍትሔ የሚጠቁሟቸው መምህራንም ሆኑ ሌሎች ደጋፊዎች መኖራቸውን ከተረዱ ትምህርታቸውን በሙሉ ልብ ለመከታተል ይተጋሉ። ትምህርት በመቀበልም ሆነ በአንዳንድ ግላዊ ችግሮች ምክንያት መሰናክል የሚያጋጥማቸው ተማሪዎች ለትምህርታቸው አስፈላጊ የሆኑ ቁሳቁሶችን በመጠቀምም ሆነ በማቅረብ እገዛ የሚገኛቸውን መንገድ ማፈላለግ ቢቻል የበለጠ ውጤት ሊገኝ

ይችላል። ተማሪዎችም የሚያስፈልጋቸውንና የሚያስጨንቃቸው ጉዳይ እንዲገልፁ ቢበረታቱ የወደፊት ህይወታቸው የተቃና እንዲሆን መደገፍ መሆኑ ሊታወቅ ይገባል። እንዲህ ያለ ዕድል መኖሩን ካወቁና ካመኑ የሚያጋጥሟቸውን ልዩ ልዩ ችግሮች በማሳወቅ አፋጣኝ መፍትሔ እንዲያገኙ ይጣጣራሉ።

(ደረጃ ገብሬ፣ በተማሪዎች የቤት ሥራ የመምህራንና የወላጆች ሚና፣ ገፅ 51።)

፮. የሚከተለውን ምንባብ ጥንድ ሆናችሁ በሚገባ ካነበባችሁና በውስጡ የተካተቱትን ፈሲጣዊ እነጋገሮች ስይታችሁ ካወጣችሁ በኋላ ፍቻቸውን የሚያሳዩ ዓረፍተነገሮች መስርቱ።

አያ ጥበቡ

አቶ ጥበቡ የሚባሉ አንድ አዛውንት ነበሩ። ከዕለታት አንድ ቀን ወደ እርሻቸው ደፋ ቀና እያሉ ሲሄዱ አንዲት መልክ መልካም ሴት ከመንገድ ዳር ቁጭ ብላ ስታለቅስ ያገኛሉ። “ምነው ልጄ ትክክልን የመለሰች ቆንጆ ይስቃል፣ ይጫወታል እንጂ ትክክልን ሆደ ባሻ ይመስል ዝምብሎ መንገድ ላይ ያለቅሳል?” ሲሉ ይጠይቃታል። እሷም “አባቴ የማለቅሰው ዝም ብዬ ሳይሆን፣ ‘እግረ ቀጭን እንደሰሳልበሙሉ እንደ አንበሳ’ እያለ፣ጧት ማታ ራሱን የሚያሞካሽ እኔን ሲሻው ‘አቅመቢስ!’ ሲሻው ‘ቀልበቢስ!’ እያለ የሚያናንቅና ተስፋ የሚያስቆርጥ ባል አጋጥሞኝ ሆድ ቢብሰኝ ነው” ትላቸዋለች። እሷቸውም “ወቼው ጉድ! እግሩ ቢቀጥን ትልቡ ቢደነድን፣ከሰሳና ከአንበሳ የተወለደ መሰለው? ከሴት ማህጸን አይደለም የወጣው? ወይ አለማወቅ ደፋር! ተይው! እያደር ልብ ሲገዛ ይተወዋል። እስከዚያው ትንሽ ሆደ ሰፊ መሆን ጥሩ ነው ልጄ!” አሏት። እስከዚያም እንባዋን ጥርግ ጥርግ አድርጋ ተነሳችና ቀስ እያለች ወደ ቤቷ ታዘግም ጀመር።

(ባዬ ይማም፣ አጭርና ቀላል የአማርኛ ሰዎሰው፣ (2002)።)

ክፍል ሦስት፡- ማዳመጥ

- ቀጥለው መምህራችሁ ከመምህሩ መምሪያ ላይ “ኤድስ” በሚል ርዕስ ስር አንድ ምንጣብ ያንብቡላችኋል። እያዳመጣችሁ ማስታወሻ ያዙ። ከክፍል ዓደኞቻችሁ ጋር በያዛችሁት ማስታወሻ ዙሪያ ተወያዩ።

የማዳመጥ ክህሎትን ማዳበር

ብስሉን ከጥሬ፣ ዋና ዋና ሐሳቦችን ከዝርዝሮች ለይቶና አበጥሮ ማዳመጥ ዕውቀትን ለመቅሰም ዓይነተኛ መሣሪያ ነው። ማዳመጥን በተመለከተ የሚከተሉት ነጥቦች ጠቃሚዎች ናቸው።

1. ማዳመጥ መልዕክት መቀበያ መሆኑን መገንዘብ።
2. የሰዎችን ንግግር ስታዳምጡ አለማቋረጥ ለማቋረጥ አስፈላጊ ሆኖ ከተገኘ እንኳ በስርዓት ይቅርታ በመጠየቅ ያቋረጣችሁበትን ምክንያት መግለጽ።
3. ማንኛውም መልዕክት በቃል ሲነገራችሁ ወይም ሲነበብላችሁ በጥሞና ማዳመጥ ለሰዎች ንግግር ተገቢውን ግምት መስጠት እንጂ በንቀት መንፈስ ለማንኳሰስና ለማጥላላት አለመሞከር።
4. ስታዳምጡ ጀርሃችሁን ብቻ ሰጥታችሁ ቁጭ አለማለት
5. ከምታዳምጡት ንግግር ውስጥ ዋና ዋና ሐሳቦችን ለመለየት ጥረት ማድረግ።
6. ያዳመጣችሁትን ፍሬ ሐሳብ አስፈላጊ ሆኖ ስታገኙት ሳታዛቡ ለሌሎችም አስተላልፉ (ማስተላለፍ)።
7. ካዳመጣችሁት ሐሳብ ውስጥ ስህተት የሆነ ነገር ተሰንዝሮ ከሆነ ፊት ለፊት “ልክ አይደለም” “ስህተት ነው” ከማለት ይልቅ በሥርዓት ስህተቱን ማሳየት።

(ደበበ ኃ/ጊዮርጊስ እንግዳ፣ ቅድመ ኮሌጅ አማርኛ (1999)።)

ክፍል አራት:- ሰዋስው:-

ከግስ ስምንና ቅጽፍን መመስረት

ከግስ የሚመሰረቱ ስሞች:-

✓ ከአንድ ግስ እስከ አምስት የሚደርሱ ስሞችን መመስረት ይቻላል።

ግስ	ፕረዘራዊ ስም	ሳቢ ዘራዊ ስም	አርዕስታዊ ስም	ገልጋሎታዊ ስም	ውጤታዊ ስም
1. መረጠ	ምርጫ	አመራረጥ	መምረጥ	መምረጫ	ምርጥ
2. ሞተ	ሞት	አሟሟት	መሞት	መሞቻ	ሙት
3. ሾመ	ሹመት	አሻሻም	መሾም	መሾሚያ	ሹም

፩. ከላይ በተመሰከታችሁት ምሳሌ መሠረት ከሚከተሉት ግሶች ውስጥ ስሞችን መስርታችሁ አሳዩ።

ተ.ቁ	ግስ	ፕረ ዘራዊ ስም	ሳቢ ዘራዊ ስም	አርዕስታዊ ስም	ገልጋሎታዊ ስም	ውጤታዊ ስም
1	ለመነ					
2	ቀረበ					
3	ገደለ					
4	ሔደ					
5	ለበለ					

ከግስ ቅፅል መመስረት

✓ ከግስ የሚመሰረቱ ቅጽሎች በርካታ ሲሆኑ የእርባታ መልካቸውም ይለያያል።

ምሳሌ:-

ግስ

ውስጥ ቅፅል

1. ሰነፈ

ሰነፍ

2. አጠረ

አጭር

3. ከበረ

ክቡር

✓ ማስታወሻ:- በአማርኛ ቋንቋ አንዳንድ ግሶች ቅጽላዊ እርባታ የላቸውም።

ምሳሌ:- “ተኛ”

፪. ከላይ የተሰጠውን ምሳሌ በመመልከት ቀጥሎ የተሰጡትን ግሶች ወደ ቅፅል ቀይራችሁ አሳዩ፡፡

	ግስ		ቅፅል
1.	ኅተተ	→	
2.	ባከነ	→	
3.	ደነደነ	→	
4.	አሸገ	→	
5.	ተለቀ	→	
6.	ወረረ	→	
7.	በዛ	→	

የዓረፍተ ነገር ስልተች

የዓረፍተ ነገር ስልት ማለት አንድ ዓረፍተ ነገር ከሚሰጠው አገልግሎት አንጻር በዓይነት የሚመደብበት ስልት ነው፡፡ በዚህም መሠረት በባዮይማም (2002) "አጭርና ቀላል የአማርኛ ስዋሰው" ውስጥ እንደሚከተለው ተሰይመው እናገኛቸዋለን፡፡

1. ሐተታዊ ዓረፍተ ነገር፡- በአዎንታዊና በአሉታዊ መልክ የሚካተት ዓረፍተ ነገር ነው፡፡

ምሳሌ፡- ሀ. ሔርሜላ የአንደኛ ክፍል ተማሪ ነች፡፡ (አዎንታዊ የሐተታ ዓረፍተ ነገር)

ለ. እኔ ዛሬ ምሳ አልበላም፡፡ (አሉታዊ ዓረፍተ ነገር)

2. ትዕዛዛዊ ዓረፍተ ነገር፡- በትዕዛዝ መልክ የሚቀርብ የዓረፍተ ነገር ስልት ነው፡፡

ምሳሌ፡- ከአልጋው ላይ ተነስ!

3. ጥያቄዊ ዓረፍተ ነገር፡- በጥያቄ መልክ የሚቀርብ የዓረፍተ ነገር ስልት ነው፡፡

ምሳሌ፡- ወዴት እየሄድክ ነው?

4. አጋናኝ ዓረፍተኛነገር፡- ይህ ስልት መደነቅ፣ መደሰትን፣ መጥላት ወይም መውደድን...ለመግለጽ የሚያገለግል የዓረፍተኛነገር ስልት ነው፡፡

ምሳሌ፡- እፎይ! ገና አሁን ትንሽ ሻል አለኝ፡፡

(ኖጎት ጥበብ ዘሥነፅህፍ፣ በተከለማርያም ፈንታዩ (ገፅ 67) ውስጥ የተጣቀመ)

፫. ከላይ የቀረበውን ማስታወሻ መሠረት በማድረግ ቀጥሎ በተሰጡት ቃላት ሀተታዊ፣ አሉታዊ፣ ፕደቂያዊ ወይም ትዕዛዛዊ ዐረፍተ ነገሮችን መስርቱ።

ሀ. ወደቀ (ሐተታዊ)	ሠ. ቆራጥ (ትዕዛዛዊ)
ለ. ተመቸ (አሉታዊ)	ረ. አልተፈቀደም (ሐተታዊ)
ሐ. ፈጣን (ፕደቂያዊ)	ሰ. ተገነባ (አጋናኝ)
መ. ተጠርተህ (ፕደቂያዊ)	

ስርዓተ-ነጥብ

- ስርዓተነጥቦች በወረቀት ላይ የሠራረ ሐሳብ መልዕክቱ ግልጽ ሆኖ እንዲተላለፍ የጎላ ድርሻ አላቸው። በመሆኑም መልዕክታችንን በሚገባ ለማስተላለፍ አጠቃቀማቸውን በሚገባ ማወቅ ተገቢ ነው።
- በአማርኛ ቋንቋ ጽሑፎች ውስጥ የሚያገለግሉ ሥርዓተ ነጥቦች በርካታ ናቸው። እነሱም፦

ሀ. አንድ ነጥብ (.)	ቀ. ትዕምርተ - ስላቅ (i)
ለ. ሁለት ነጥብ (:)	በ. ትዕምርተ-ጥያቄ (?)
ሐ. ሁለት ነጥብ ከሰረዘ (-:-)	ተ. አዝባር (/)
መ. ነጠላ ሰረዘ (፣)	ች. ቅንፍ (())
ሠ. ድርብ ሰረዘ፤	ነ. ሰረዘ (-)
ረ. ሦስት ነጥብ (...)	ኝ. ዕራይ (=)
ሰ. ትዕምርተ - ጥቅስ (« »)	አ. አመጫት (^) እና
ሸ. ትዕምርተ - አንክር (!)	ከ. አራት ነጥብ (::) ናቸው።
- ከዚህ በታች የምናደቀው ድርብ ትዕምርተ ጥቅስንና ነጠላ ትዕምርተ ጥቅስን ብቻ ይሆናል።

ሀ. ድርብ ትዕምርተ-ጥቅስ « » (መብ የጥቅስ ምልክት)

- ጸሃፊው ሃሳቡ ከራሱ የፈለቀ አለመሆኑን ለማመልከት ያገለግላል።

ምሳሌ፦ “ድርጅታችን ጨው፣ ስኳር፣ ጥራጥሬ፣ ዱቄት፣ ዘይት ያከፋፍላል” በማለት ሥራአስኪያጁ አስረዳ።

- አንዳንድ የተውሶ ቃላት በቋንቋው ውስጥ ሲጻፉ ባዕድነታቸውን ለማሳየት ያገለግላል።

ምሳሌ፦ የእግሩ ህመም መንስኤ የ “ነርቭ” መሸማቀቅ ነው።

- ጸሐፊው በትርጉማቸው የማያምንባቸውን አባባሎች ለመለየት ይገለገልበታል።

ምሳሌ፦ እኔን አልሰማ ካልከኝ አክስትህ እንደመከረኝህ “የጨዋ ልጅ” ፈልገህ አግባ።

4. የሁለት ሰዎችን ምልልሳዊ ንግግር ለየብቻ በደንብ ለማሳየት ይረዳል።

ምሳሌ:- “ዛሬ ት/ቤት ሄደሃል?”

“አዎና! ግን ለምን ጠየቅኸኝ?”

“የትራንስፖርት ትግር ስለነበረ ነዋ!”

ስ. ነጠላ ትዕምርተ ጥቅስ (' '):- ይህ ምልክት ጸሐፊው በጠቀሰው ጥቅስ ውስጥ ሌላ ጥቅስ (የሌላ ሦስተኛ ሰው ሃሳብ) ካጋጠመው ለብቻው ቀንብሶ ለማቅረብ የሚጠቀምበት ምልክት ነው።

ምሳሌ:- “በርትተን ለመማርና ጥሩ ውጤት ለማምጣት ‘ሁልጊዜ ትጉ’ የሚለውን የመምህራችንን ምክር እናስታውስ” በማለት የክፍል አለቃው ጓደኞቹን መከረ።

፩. በሚከተሉት ጽሑፎች ውስጥ ተገቢ ሥርዓተ ነጥቦችን በተገቢው ቦታ አስገቡ።

1. ሌላው የምመክርህ ነገር አሉ አቶ ማንደፍሮ እንዴት እንደ ሚቀበሉዎቸው ስላላወቁ እያመነቱ ሌላው የምመክርህ ነገር ሥራ እንደያዝህ የምትስማማህንና በመጠኑም ቢሆን ትምህርት ያላት ልጅ ፈልገህ አግብተህ ትዳር እንድትይዝ ነው ትዳር መልካም ነው ልጄ ትዳር ይሰበስባል ይቀጣል የትዳርን ያህል አባት እናት አይቀጡም ይባላል ወዲያውም ያስከብራል አሉት።

(ሃዲስ ዓለማየሁ፣ የዕምሃት፣ 1980)

2. ማለፊያ አሉ ፊታውራሪ ማለፊያ ገንዘቡ ባደራ እኔ ዘንድ ይቀመጥልሃል ካደራ የበለጠ ክቡርና ከባድ ነገር የለም መተማመን ከሌለ አደራ ሰጭም አደራ ተቀባይም አይኖርም ይል ነበር መክብብ።

(በዓሉ ግሮማ፣ የህገና ዳመ፣ 1967)

የምዕራፍ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ ላይ ተማሪዎች በአብዛኛው የተሳተፉት የመናገርና የመጻፍ ክህሎቶቻችሁን ያሳደጋችሁበት እንደሆነ ይታመናል። ምክንያቱም ስቃላት ተመሳሳይና ተቃራኒ ፍቾችን ከመስጠት አንስቶ ዓረፍተነገሮችን በስልታቸው እየመረጥን እንደጻፍን ከመልመጃዎቹ መረዳት ይቻላል። ከዚህም ባሻገር ትዕምርተ ጥቅሶችን ማለትም ድርብ ትዕምርተ ጥቅስና ነጠላ ትዕምርተ ጥቅስ በመጠቀም አንቀጾችን በሚገባ አሟልተን ጽፏል። እውነትንና የግል አስተያየትን እንዴት መለየት እንደምንችልም በተግባራዊ ልምምድ አይተናል። በተጨማሪም የቅስቀሳና የማነቃቂያ ንግግር ዝግጅቶችን አድርገን ንግግርም ለማቅረብ ሞክረናል።

በሌላም በኩል ከግሶች ስሞችና ቅጽሎች እንደሚመሰረቱ ተረድተን መስርተናል። የተለያዩ መልመጃዎችንም መመሪያዎችን በመከተል ሠርተናል። ውይይትና ጭውውትም በመመሪያዎች መሠረት አድርገናል።

የክለሳ ጥያቄዎች

1. ለሚከተሉት ቃላት ተቃራኒና ተመሳሳይ ፈልጉላቸው።

ተ.ቁ	ቃል	ተመሳሳይ	ተቃራኒ
1.1	ፀዳል		
1.2	ፍስሐ		
1.3	ገሃድ		
1.4	አመክንዮታዊ		
1.5	ቁስ አካላዊ		
1.6	ግርታ		

2. የሚከተሉትን ተደባልቀው የተቀመጡ ቃላት ገስ ፣ ስም ወይም ቅጽል በማለት አመልክቱ።

ሀ. ማቀቀ _____ ሠ. ሰውነት _____ ሸ. ካሠ _____
 ሰ. አዋቂ _____ ረ. አስገበረ _____ ቀ. አታች _____
 ሐ. ብልሃት _____ ሰ. አዟሪ _____ በ. ጉታች _____
 መ. ሰው _____

3. ቀጥለው የሚሠሩትን ፈላጊዎች አነጋገሮች ዓረፍተ ነገር መስርተዋቸው።

ሀ. ቃር አያውቅሽ ሐ. ልንም አጥባቂ
 ሰ. ዝቅ ቀና መ. ስም አበር

4. አራቱን የዓረፍተነገር ስልቶች በምሳሌ አስደግፋችሁ ግለጹ።

የግንዛቤ ማመሳከሪያ ቅጽ

፩. ከዚህ በታች በምዕራፍ ስራት የቀረበውን ትምህርት ምን ያህል እንደተረዳችሁ የምታመሳክሩበት ቅጽ ቀርቧል። በዚህ መሠረት በእያንዳንዱ የማመሳከሪያ ነጥብ ትይዩ ስለመረዳታችሁ እርግጠኛ ከሆናችሁ \checkmark ፣ እርግጠኛ ካልሆናችሁ $?$ ፣ ሙሉ በሙሉ ካልተረዳችሁ ደግሞ x ምልክት በማድረግ ቅጹን አሟሉ።

ተ.ቁ	የማመሳከሪያ ነጥቦች	\checkmark	$?$	x
1.	ወጣቶችና ስነተዋዕዶ ጤና የሚለውን ምንባብ አንብቤ ተረድቻለሁ።			
2.	ከምንባቡ ለወጡ ቃላት ተመሳሳይነትና ተቃራኒነትን በመፈለግ ሠርቻለሁ።			
3.	ከግስ ስምንና ቅጽልን መስርቻለሁ።			
4.	የዓረፍተ ነገርን ስልቶች ተረድቼ ምሣሌ መስጠት ችያለሁ።			
5.	የድርብና ነጠላ ትዕምርተ ጥቅስን አገልግሎት ተረድቻለሁ።			
6.	በተለያዩ የንግግር መድረኮች የሚተሳሰሩ መልእክቶችን በማዳመጥ ማስታወሻ መያዝ የሚጠቅም መሆኑን ተገንዝቤያለሁ።			
7.	እውነታን ከግል አስተያየት መለየት ችያለሁ።			
8.	የቃሉ ገባዔ አያያዝ ምን መልክ እንደሚኖረው ተረድቻለሁ።			
9.	ለተለያዩ ፈሲጣዊ አነጋገሮች ፍች ሰጥቻለሁ።			

፪. ከዚህ በላይ በቀረበው ቅጽ $?$ እና x ምልክት ያደረጋችሁባቸውን ነጥቦች በሚገባ እስክትገነዘቡ ድረስ የምዕራፉን ትምህርት ደጋግማችሁ ከልሱ።

ምዕራፍ አምስት

ቀና አመለካከት

የምዕራፉ ዓቢይት ዓላማዎች፡- ተማሪዎች ይህንን ምዕራፍ
ከተማራችሁ በኋላ፡-

- ✓ ስለ ቀና አመለካከት ጠቀሜታ ተገንዝባችሁ ትገልጻላችሁ።
- ✓ ሐረጎችን በዓይነታቸው ለይታችሁ ትመድባላችሁ።
- ✓ ተራና ውስብስብ ዓረፍተ ነገሮችን ትለያላችሁ።
- ✓ ከተለያዩ ምንጮች የምታገኛቸውን መረጃዎች በሚመለከት ማስታወሻ ትይዛላችሁ።
- ✓ አመዛዛኝ ድርሰት ትጽፋላችሁ።
- ✓ ለምሳሌያዊ አነጋገሮች ተመሳሳይ መልእክት ያላቸውን ምሳሌያዊ አነጋገሮች ትሰጣላችሁ።
- ✓ እንቁኔን፣ ምፀትንና ግነት ዘይቤን በጽሑፋችሁና በንግግራችሁ ውስጥ ትጠቀማላችሁ።

ቅድመ-ንባብ ጥያቄዎች

1. ተማሪዎች አንድ ሰው ቀና አመለካከት አለው ሲባል ምን ማለት ይመስላችኋል?
2. ቀና አመለካከት ያላቸው ሰዎች በህይወታቸው ምን ጠቀሜታ የሚያገኙ ይመስላችኋል? የሌላቸውስ?
3. በሰዎች ዘንድ ቀና አመለካከት መኖር ሀገራዊ ፋይዳው ምንድን ነው?

"ምንም የማይቻል ነገር የለም!"

“ምንም የማይቻል ነገር የለም!”

“ይተው እንጂ፣ ዶክተር!” ትሉ ይሆናል። “እርስዎ የተማሩ ሰው ነዎት። እንዴት ‘ምንም የማይቻል ነገር የለም!’ ይላሉ? አእምሮዎን ስተዋል እንዴት?” ልትሉም ትችላላችሁ።

“አይቻልም!” የሚለውን ቃል ከአእምሮዬ ውስጥ ካስወጣሁት ከረምኩ። ይህ እውነት ነው። በብዙ ምክንያቶች ከቃሉ ጋር የነበረኝን ቁርኝት አቋርጫለሁ።

“አይቻልም” የሚለው ቃል ብዙውን ጊዜ በጥቅም ላይ የሚውለው ደንታ ቢስ በሆነ፣ በተስፋ መቁረጥና ፍሬ በሌለው ሁኔታ ነው። እና በፍጹም አእምሮዬን አልሳትኩም። እጄን ለእነዚህ ከንቱ ስሜቶች አልሰጥም። ስለዚህም “አይቻልም” የሚለውን ቃል ከእስር አውጥቼ ፈታሁት!

በምድር ላይ እጅግ አደገኛው አስተሳሰብ የጨለምተኝነት አስተሳሰብ ነው። ጨለምተኝ አስተሳሰብ ያለው ሰው ከዚህ ቀደም ተሞክሮ ያልተሳካ አንድ ተግባር የሚያውቅ ከሆነ ያ ተግባር ያልተሳካው መጀመሪያውኑ “የማይቻል ስለሆነ ነው” ብሎ አምኖ እናንተንም ያሳምናችኋል። ዓለም በሙሉ እውነተኛ ያልሆኑት፣ ያልተጨበጠች፣ አስቸጋሪ፣ የማትታሰብ እና የማትቻል እንደሆኑት ይሰብካችኋል። እናም ይህ ዓይነቱ ሰው እድገትን ይገድባል፣ ልማትን ያጨናግፋል፣ ፈጠራን ያቀጭጫል፣ ጠልቆ ማሰብን ይገታል።

ተማሪዎች ንባባችሁን ገታ በማድረግ ከሳይ ባንበባችኋቸው ስንቀጽ ውስጥ ያገኛችኋቸውን ነጥቦች ለመምህራችሁ ተናገሩ፤ በሚቀጥሉት የምንባቡ ስንቀጽ ውስጥ ሲነሱ ይችላሉ የምትሏቸውን ሐሳቦችም ለመምህራችሁ ተናገሩ።

ከዚህ በተቃራኒ ቀናው አስተሳሰብ የ“ይቻላል” አስተሳሰብ ነው። የዚህ ዓይነት አስተሳሰብ ያለው ሰው አዲስ ሀሳብ ሲያጋጥመው የአሸናፊነት ስሜት በውስጡ ስለሚሰማው በገጠመው እድል የሚደሰት ነው። ለእርሷ ችግሮች የአዲሱን ትውልድ መፍትሔዎች በመጠቀም አዲስ ታሪክ ለመሥራት ባገኘው አጋጣሚ ይነቃቃል። የማይታለፉ የሚመስሉ እንቅፋቶች የሚፈቱበት አንድ መንገድ አለ ብሎ ስለሚያምንም በልበ መላኩን ወደ ተግባር ይገባል። ሁሌም ለስኬታማ ጉዞው ስንቅ የሚያደርገው “ይቻላል!” የሚለውን ቃል ነው።

- “የልብ ቀዶ ህክምና?! በፍጹም አይቻልም!”
- “ሰውን ጨረቃ ላይ ማስቀመጥ?! ተው እንጂ! በፍጹም አይቻልም!”
- “ከአንድ የእግር ኳስ ሜዳ በላይ ቁመት ያለው ህንፃ መገንባትና የመሬት መንቀጥቀጥን እንዲቋቋም ማድረግ?! በፍጹም አይቻልም!”

አስተውሉ! እነዚህ ሁሉ ተችለዋል። “አይቻልም” ሲሉ የነበሩትም በሀፍረት አንገታቸውን ደፍተዋል።

እናንተ የዚህ ዘመን ባለአደራዎች፤ ራሳችሁን ከክፉ አስተሳሰብ አርቁ! በቀና አስተሳሰብ አንጹ! ስኬታማ ለመሆን ስንቃችሁ “ይቻላል!” የሚለው ቃል ይሁን።

(ምንጭ፡ በሮበርት ኤች. ሹለር ተጽፎ በማኅሌት ጥላሁን ከተተረጎመው “አመለካከትን በመለወጥ ሕይወትን መለወጥ የሚስችሉ ታላላቅ መንገዶች” ከሚለው መፅሐፍ ለማስተማር እንዲያመች ተደርጎ የተወሰደ (48-50)።)

ክፍል አንድ፡ አንብቦ መረዳት

፩. ምንባቡን መሠረት በማድረግ የሚከተሉትን ዓረፍተ ነገሮች በጥሞና በማንበብ ትክክል የሆኑትን ‘እውነት’ ስህተት የሆኑትን ደግሞ ‘ሐሰት’ በማለት መልሱ፡፡

1. ደንታ ቢስ የሆኑ ሰዎች የ “ይቻላል!” መርህ ተከታዮች ናቸው፡፡
2. የጽሑፉ አቅራቢ በዚህ ምድር ላይ የማይቻል ነገር የለም የሚል አቋም አላቸው፡፡
3. የሚቻሉ ነገሮችን “አይቻልም!” ሲሉ የነበሩ ሁሉ ትንቢታቸው ሰምሮላቸዋል፡፡
4. እስካለንበት ዘመን ድረስ የሰውን ልጅ ጨረቃ ላይ ማሳረፍ አልተቻለም፡፡
5. የስኬታማ ህይወት ተቋዳሾች ዓለምን በብሩህ መልኩ የሚቀበሉ ናቸው፡፡

፪. የሚከተሉት ቃላት ከምንባቡ የወጡ ናቸው፡፡ ፍቻቸውን ከመዝገበ ቃላት ላይ በመፈለግ ዳፉ፡፡

1. ተቆራኝ	6. መፍትሔ
2. ተስፋ	7. ስንቅ
3. ስኬት	8. ማነፅ
4. ሰበክ	9. ቀና
5. ተጨናገፈ	10. ጥልቅ

፫. የሚከተሉት ጥያቄዎች ምንባቡን መሠረት ያደረጉ ናቸው፡፡ ክፍል ውስጥ ጥንድ በመሆን ተነጋገረዋቸው፤ በመቀጠልም በጋራ ተወያዩበት፡፡

1. በምንባቡ ክቀረቡት አስተሳሰቦች መካከል በህይወታችን ልንከተለው የሚገባው አስተሳሰብ የትኛውን ነው? ለምን? አብራርታችሁ ተናገሩ፡፡
2. "አዲስ ታሪክ ለመሥራት ይነቃቃል" የተባለው ትውልድ የትኛውን አስተሳሰብ የሚከተለው ነው? ለምንስ ስኬታማ ይሆናል ተባለ?
3. ጨለምተኛ አስተሳሰብ ያላቸው ሰዎች ህይወታቸውን በምን ዓይነት መንገድ ማስተካከልና መምራት እንዳለባቸው ያላችሁን ሀሳብ ተናገሩ፡፡

ክፍል ሁለት:- መናገር

- ፩. በቡድን ሆናችሁ “ቀና አመሰካከት” በሚል ርዕስ አጭር ጽሑፍ አዘጋጁና በክፍሉ ፊት በምትወክሉት አቅራቢ አማካይነት አቅርቡ።
- ፪. በቡድን በመሆን ቀና አመሰካከት ያለውን ማህበራዊ ጠቀሜታ በተመለከተ ተወያዩና የደረሳችሁበትን ድምዳሜ ለክፍሉ አጋሩ።
- ፫. በአካባቢያችሁ ከሚደረጉ የአዋቂ ሰዎች ህዝባዊ ስብሰባዎች ላይ በመገኘት ያገኙትን ትውፊት ፍሬ ሐሳቦች በማስታወሻ ይዛችሁ አቅርቡ።

ክፍል ሦስት:- መጻፍ

ተማሪዎች! ቀጥሎ የቀረበውን ማስታወሻ መሠረት እድርጉና ቀና ስመሰካከት ያሳቸውንና የሌላቸውን ሰዎች በማነጻጸር ከሁለት ገጽ ባልበለጠ አመዛዛኝ ድርሰት ጽፋችሁ ለመምህራችሁ አሳዩ።

አመዛዛኝ ድርሰት

የድርሰት ዓይነቶችን በተመለከተ የቋንቋ ሊቃውንት አንድ ዓይነት አመሰካከት የላቸውም። አንዳንዶች ስድስት፣ ሌሎች አራት፣ ሌሎች ደግሞ ሦስት ናቸው ይላሉ። በዚህ ምዕራፍ የምናየው በሁሉም ምድብ ውስጥ የማይጠፋውን አመዛዛኝ ድርሰትን ነው።

አመዛዛኝ ድርሰት አከራካሪ ስለሆኑ ጉዳዮች የሚጽፍ፣ አንባቢውን /አድማጩን/ የአንድን ጉዳይ እውነትነት ወይም ሐሰትነት ለማሳመን የሚጥር፣ ደራሲው /ጸሐፊው/ ለአንድ ወገን ቆሞ አንድን ጉዳይ በአንድ መልኩ ብቻ በመቃወም ወይም በመደገፍ ሊጽፍ የሚችልበት፣ ወይም ለሁለቱም አከራካሪ ሐሳቦች የቆመ በመምሰል ጉዳዩን በመደገፍና በመቃወም አቅርቦ በመጨረሻም ማስረጃው ያደላበትን አጠናክሮ በመተቸት አንዱን በማጠናከር ወደ አንድ ውሳኔ የሚደርስበትና ለማሳመን የሚጥርበት የድርሰት ዓይነት ነው።

የአመዛዛኝ ድርሰት ምሳሌ፡-

ብዙ የሥነ-ትምህርት ተመራማሪዎች የመማር ማስተማር ዘዴ ትምህርት "ሳይንስ" ነው ሲሉ ሌሎች ደግሞ "አርት" ነው ይሉታል። "አርት" ነው የሚሉት ተመራማሪዎች የመማር ማስተማር ዘዴ ምንም ህግ የለውም ይላሉ። "የተማረ ያስተምር" እንደሚሉት ዓይነት ነው።

ጥሩ አስተማሪነት የሚመነጨው ከሰውየው ችሎታ እንጂ ከሚያገኘው ሥልጠና አይደለም ይሉናል። ለአስተማሪ የሚያስፈልገው የሚስተምረውን የትምህርት ዓይነት ጠንቅቆ ማወቅ ነው፤ በማለት በአጽንኦት ይከራከራሉ።

"ሳይንስ" ተግባራዊ ሊሆኑ የሚችሉ ህጎች አሉት። አስተማሪው ህጎችን ጠንቅቆ ማወቅ ብቻ ሳይሆን በክህሎትና በአመለካከቱም በኩል ያሉትን ህጎች የሚያንጸባርቅ ባህሪ ማሳየት የሚችል መሆን አለበት ነው የሚሉት። በዚህም መሠረት መምህር የሚሆን ሁሉ በሥነ ትምህርት ሳይንስ የሰለጠነ መሆን አለበት ይላሉ።

ሰውን ካስተማርከው ይማራል፤ የሚል የክርክር መነሻ ያላቸው ሰዎች ይኖራሉ። ማስተማር ሌላ ጉዳይ ነው፤ መማር ደግሞ የተለየ ነው፤ የሚሉ ሰዎች ደግሞ ሞልተዋል። ታዲያ ማስተማር መማርን እንዲያስከትል ከተፈለገ የመማር ማስተማርን ህጎች ጠንቅቆ ማወቅ አያስፈልገንም? መማርን የሚያስከትሉ ነገሮችን ማወቅ ማለት ደግሞ መንስኤና ውጤትን ማወቅ ማለት ነው። ስለዚህ እነዚህ ነገሮች ከስነ-ትምህርት ሳይንስ የሚገኙ ስለሆኑ መምህራን የስነ-ትምህርት ሳይንስ ትምህርትን በሚገባ ማጥናት ይኖርባቸዋል።

ከመፅሐፉ ትምህርት ክፍል 1. ቁጥር 1 ላይ የተወሰደ

ክፍል አራት፡- ሰዋስው

፩. የሐረጎች ምስረታ ህጎችን በመመርኮዝ “ምንም የማይቻል ነገር የለም” በሚለው ጽሑፍ ውስጥ የሚገኙ ሐረጎችን በተሰጠው ሠንጠረዥ ውስጥ በየዓይነታቸው መደባቸው።

	ገሳዊ ሐረግ	ስማዊ ሐረግ	ቅጽሳዊ ሐረግ	ተወሳክ ገማዊ ሐረግ	መስተዋድዳዊ ሐረግ
ምሳሌ	... የማይቻል ነገር የለም። ሀ. _____ ለ. _____ ሐ. _____ መ. _____	የተማሩ ሰው፤	ምንም የማይቻል፤	አሁኑኑ ቶሎ፤	ከአእምሮ የወሰጥ

፪. ቀጥሎ በቀረበው ምሳሌ መሠረት ከተሰጧችሁ ውስብስብ ዓረፍተ ነገሮች ተራ ዓረፍተ ነገሮችን መስርቱ።

ምሳሌ:- በፍጥነት እየነዳ ወደ ሥራ ሲሄድ፣ ከጭነት መኪና ጋር ተጋጭቶ ክፉኛ ቆለለ። (ውስብስብ ዓረፍተ ነገር)

መልስ:- የተመሠረቱ ተራ ዓረፍተ ነገሮች የሚከተሉት ናቸው።

1. በፍጥነት ነዳ።
2. ወደ ሥራ ሄደ።
3. ከጭነት መኪና ጋር ተጋጩ።
4. ክፉኛ ቆለለ።

1. መክሰስህን ቶሎ በልተህ ጥናትህን ጀምር።
2. ወደ ፎቅ ከወጣህ በኋላ ወደ ቀኝ ታጠፍና ሁለተኛውን በር አንኳኳ።
3. ወንድሟ ወደ ውጭ ሀገር በመሄዱ ከጓደኛዋ ጋር ሆና ምርር ብላ አለቀሰች።
4. መምህርህ የቤት ሥራህን ባለመሥራትህ የፈለጉትን ያህል ቢቆጡህ ቂም መያዝ የለብህም።
5. መንግሥት የሕዝቡን ችግር በማየት የመፍትሔ ሐሳብ አቅርቧል።

፫. ቀጥሎ በቀረቡት ምሳሌዎች መሠረት ከተሰጧችሁ ተራ ዓረፍተ ነገሮች ውስብስብ ዓረፍተ ነገሮችን መስርቱ።

ምሳሌ:- ተራ ዓረፍተ ነገሮች

- 1) መሐመድ ጎበዝ ልጅ ነው።
- 2) ቀልድ ያበዛል።

የተመሠረቱት ውስብስብ ዓረፍተ ነገሮች

- ሀ) መሐመድ ጎበዝ ልጅ ቢሆንም፣ ቀልድ ያበዛል።
- ለ) መሐመድ ጎበዝ ልጅ ነው፣ ቢሆንም ቀልድ ያበዛል።

1. ሀ. ሐሳቡ አይገባኝም፡፡ ለ. ከማጥናት አልቆጠብም ፡፡
2. ሀ. አዲሱን ኮት አገላበጠው፡፡
ለ. አዲሱን ኮት አየው፡፡
ሐ. አዲሱን ኮት ገዛው፡፡
3. ሀ. ፊቱን ታጠበ፡፡ ሐ. መማሪያዎቹን ያዘ፡፡
ለ. ቁርሱን በላ መ. ወደ ት/ቤት ሄደ፡፡
3. ሀ. በዚህ ክፍል ውስጥ ጥቂት ሰነፎች አሉ፡፡
ለ. አብዛኞቹ ግን ዓላማቸውን አይስቱም፡፡
4. ሀ. ከበደ መጣ፡፡ ለ. በጣም አስገረመኝ፡፡

፬. ስለተራና ውስብስብ ሕረፍት ነገሮች የተማራችሁትን መሠረት በማድረግ ስምስት ተራ እንዲሁም ስምስት ውስብስብ ዓረፍት ነገሮችን መስርቱ፡፡

ክፍል ስምስት፡- ስነጽሑፍ

፩. በምሣሌው መሠረት ለሚከተሉት ምሳሌዎቹ አነጋሮች ተስማሚ የሚሆኑትን በሳጥን ከቀረቡት ውስጥ በመምረጥ ባዶ ቦታው ላይ አስፍሩ፡፡

ምሳሌ፡-

1. ሺህ ፍልጥ ማሠሪያው ልጥ = ተልባ ቢንጫጫ ባንድ መቀጫ፡፡

- ሀ. "ባልበላ ጭፈ ሳፍስሰው" ስሶች፣ ዶሮ፡፡
ለ. ተልባ ቢንጫጫ ባንድ መቀጫ፡፡
ሐ. ሰርገኞች መጡ ብቅል አስጡ፡፡
መ. ቸኩል አደንጓሬ ሳይበሉት ሆድ ያማል፡፡
ሠ. ጅብ ከሄደ ውሻ ጮኸ፡፡

2. ዝናብ ሲያባራ ወደ ዋሻ = _____

3. ጦር ሲመጣ ዛቢያ ቆረጣ = _____

4. “እኔ ከሞትሁ ሠርዶ አይብቀል” አለች ፣ አህያ = _____

5. የቸኮለች አፍስሳ ለቀመች = _____

፪. በፍች የሚመሳሰሉ ሁለት ሁለት ምሳሌዎዊ አነጋገሮች በመፈለግ በደብተራችሁ ላይ በማስፈር ስመምህራችሁ አሳዩ።

ዘይቤ

1. እንቅኔ ዘይቤ፡- በአጠገብ የሌለን ሰው ወይም ሰው ያልሆነ ነገር በቅርብ እንዳለ፣ እንደሚሰማንና መልስ እንደሚሰጠን አድርገን በመቁጠር መልዕክት የምናስተላልፍበት የዘይቤ ዓይነት ነው።

ምሳሌ፡- 1. እናቱ ኢትዮጵያ ሞኝ ነሽ ተላላ፣
የሠራልሽ ቀርቶ የገደለሽ በላ።

2. ተናገር አንተ ሐውልት!

አስተውሉ፡- በሁለቱም ምሳሌዎች የምናናግራቸው ግዑዝ በሁለተኛ መደብነት እንደተቀመጡ አስተውሉ። ያናገርናቸው “አንተ”፣ “አንቺ” እያልን ነው።

2. ምፀት ዘይቤ፡- ከምንናገረው ቀጥተኛ ንግግር በተቃራኒው ሐሳባችንን የምናቀርብበት ዘይቤ ነው። ይህ ዘይቤ በምክር ስድብን፣ በሙገሣ ማዋረድን፣ በሣቅ ሐዘንን ወዘተ. በጎንዮሽ አነጋገር የምንገልጽበት ዘይቤ ነው።

ምሳሌ፡- አጭሩን ሰው ሎጋ ከሲታውን ዱባ፣
እጅግ ቀርፋፋውን ሰው ጆት

3. ግነት ዘይቤ፡- አንድን ነገር ካለው ነባራዊ ይዘት በማጋነን የሚያቀርብ ረቂቁን የሚያገዝፍ እና የሚያጎላ የዘይቤ አይነት ነው።

ምሳሌ፡- ዝሆን የሚያህል ቁንጫ ገደልኩ።
የጨረቃዋ ብርሀን ጤፍ ያስለቅማል።

፫. ከፍ ሲል በተማራችሁት መሠረት በእያንዳንዱ የዘይቤ ዓይነት ሥር ሦስት ሦስት ዓረፍተ ነገሮችን ሠርታችሁ በክፍል ውስጥ ተወያይበት።

1. እንቅኔ ዘይቤ፡- ሀ. _____ ለ. _____ ሐ. _____

2. ምፀት ዘይቤ፡- ሀ. _____ ለ. _____ ሐ. _____

3. ግነት ዘይቤ፡- ሀ. _____ ለ. _____ ሐ. _____

የምዕራፍ ማጠቃለያ

ይህ ምዕራፍ የቋንቋ አጠቃቀምን፣ ሰዋስወና ስነ ጽሑፍን በሚገባ ያየንበት ምዕራፍ ነው። በምዕራፉ ውስጥ ሐረጎችን በዓይነታቸው ስይተን በማወጣት ማየት ችለናል። ውስብስብ ዓረፍተ ነገሮችን ከተራ ዓረፍተ ነገሮች እንዴት እንደምንሰይ፣ ከውስብስብ ዓረፍተ ነገር ተራ ዓረፍተ ነገሮችን እንዴት እንደምንመሰርትና ከተራዎቹ ዓረፍተ ነገሮች ደግሞ ውስብስብ ዓረፍተ ነገሮችን እንዴት እንደምንመሰርት ተረድተን ተግባራዊም አድርገናል። ስተሰጡን ምሳሌዎች አነጋገሮችም ተመሳሳይ የሆኑ ምሳሌዎች አነጋገሮችን ፈልገናል። የተሰጡትንም ዘይቤዎች አነጋገሮች ምንነት ተረድተን ዓረፍተ ነገሮችን በሚገባ መስርተንባቸዋል። በጥቅሉ የአጻጻፍ ስልቶችን ሻል ባለ የቋንቋ አጠቃቀም ሰማዳበርና ሰዋስዋዊ የሆኑ ዓረፍተ ነገሮችን በመጠቀም ድርሰት ስመጻፍ ጥረት ያደረግንበት ምዕራፍ ነበር።

የክለሣ ጥያቄዎች

፩. ከዚህ በታች ተደባልቀው የተቀመጡት የተለያዩ አምስት ዓይነት ሐረጎች ናቸው። በመሆኑም ከፊት ለፊታቸው በሚሰጣችሁ ባዶ ቦታ ሳይ ግሣዊ ሐረግ፣ ስማዊ ሐረግ፣ ተውሳክ ግሣዊ ሐረግ፣ መስተዋድዳዊ ሐረግ ወይም ቅጽሳዊ ሐረግ በማለት መልስ ስጡ።

ጥቁር ድንጋይ _____ አሁኑኑ በፍጥነት _____
 እጅግ በጣም ጥቁር _____ ከዛፉ ሥር _____
 ቆሎ የሚያንርስ ፍቅር _____ እስክዳር _____
 አበባው አበበ _____

፪. የሚከተሉት ምሳሌዎች አነጋገሮች በምን ዓይነት አውድ እንደሚነገሩ ተወያዩባቸው።

1. ሌባ ሳመሱ ዳቦ ይልሳል። _____
2. ሰው ሰሰው መድሃኒቱ ነው። _____
3. አባብ ያዩ በልጥ በረዩ። _____

የገንዘብ ማመሳከሪያ ቅጽ

፩. ከዚህ በታች በምዕራፍ አምስት የቀረበውን ትምህርት ምን ያህል እንደተረዳችሁ የምታመሳክሩበት ቅጽ ቀርቧል። በዚህ መሠረት በእያንዳንዱ የማመሳከሪያ ነጥብ ትይዩ ስለመረዳታችሁ እርግጠኛ ከሆናችሁ \checkmark ፣ እርግጠኛ ካልሆናችሁ $?$ ፣ መቶ በመቶ ካልተረዳችሁ ደግሞ x ምልክት በማድረግ ቅጹን አሟሉ።

ተ.ቁ	የማመሳከሪያ ነጥብ	\checkmark	$?$	x
1.	ስለ ቀና አመሰካክት የቀረበውን ምንባብ ይዘት መግለጻል እችላለሁ።			
2.	ሐረጎችን በዓይነታቸው በመለየት መመደብ እችላለሁ።			
3.	ወስብስብና ተራ ዓረፍተነገሮች እመሰርታለሁ።			
4.	ማስታወሻ የመያዝ ስልትን በመከተል የተለያዩ ንግግሮችን በማዳመጥ ዋና ዋና ነጥቦችን በማስታወሻ እደዛለሁ።			
5.	አመዛዛኝ ድርሰት መዳፍ እችላለሁ።			
6.	ለተለያዩ ምሳሌዎች አነጋገሮች ተመሳሳይ ፍች ያላቸውን ምሳሌዎች አነጋገሮች እሰጣለሁ።			
7.	የእንቅጥ፣ የምፀትና ግንት ዘይቤዎችን ምንነት ተረድቻለሁ።			

፪. ከዚህ በላይ በቀረበው ቅጽ $?$ እና x ምልክት ያደረጋችሁባቸውን ነጥቦች በሚገባ እስክትገነዘቡ ድረስ የምዕራፉን ትምህርት ደጋግማችሁ ከልሱ።

ምዕራፍ ስድስት

ግጥም

የምዕራፉ ዓባይነት ዓላማዎች፡- ተማሪዎች ይህንን ምዕራፍ ከተማራችሁ በኋላ፡-

- ✓ የግጥም ዓይነቶችን ለይታችሁ ትናገራላችሁ።
- ✓ የቀረበላችሁን ግጥም ዋና መልዕክት ትገልጻላችሁ።
- ✓ የዘይቤ ዓይነቶችን ትለያላችሁ።
- ✓ ስለዘይቤ ዓይነቶች ያገኛችሁትን ቁም ነገር በማስታወሻ ትይዛላችሁ።
- ✓ በግጥም ዓይነቶች ውስጥ የድምጽ መጥበቅና መላላት መርዘምና ማጠር ባህሪ ያላቸውን ቃላት ለይታችሁ ታሳያላችሁ።
- ✓ ስንኞች የሚያስተላልፉትን መልዕክት ትገልጻላችሁ።
- ✓ በበቂ ምዕላድ ላይ የተጨመሩ ቅጥያዎችን ተግባር ትገልጻላችሁ።
- ✓ ቃላዊ ግጥሞችን መርጣችሁ ትጽፋላችሁ! ታነባላችሁ።
- ✓ ከግስ ስምና ቅፅል ትመሠርታላችሁ።

ቅድመ-ንባብ ጥያቄዎች

1. ግጥም ማለት ምን ማለት ነው?
2. የግጥምን ባህሪዎች ታውቃላችሁ? ለመምህራችሁ ተናገሩ።
3. ግጥም የሚነበብበት ስልት ከስድ ጽሑፍ የተለየ ነው? ተወያዩበት።

ግጥም

ስለ ግጥም ምንነት በርካታ ምሁራን የተለያየ ማብራሪያ ሰጥተዋል። ግጥም በእጅጉ ጥንታዊነት እንዳለው የሚነገርለት የኪነጥበብ ዘርፍ ነው። የሰው ልጆች ለብዙ ዘመናት የአኗኗር ሁኔታቸውንና ልዩ ልዩ ገጠመኛቸውን በማንጎራጎርና በማዜም ሐሳባቸውን በጽሑፍ ከመግለጻቸው በፊት በስነ-ቃል መልክ ይጠቀሙበት እንደነበር በስፋት ይነገራል። በዚህም መሠረት ግጥም ዕድሜው ከቋንቋ መፈጠር ዕድሜ ጋር ተመሳሳይ እንደሆነ ይገመታል።

ይህ የስነ-ጽሑፍ ዘርፍ ዕድሜው ረጅም በመሆኑ እንደየዘመኑ ፍልስፍና፣ ገናን የኪነጥበብ ፈለግ፣ እንደየገጣሚውና እንደየስነጽሑፍ አዋቂው አተያይና የኪነጥበብ ዝንባሌ የተለያዩ ብያኔዎች ሲሰጡት ቆይተዋል። ከዚህም የተነሳ ሁሉን አቀፍ የሆነ አንድ ወጥ ብያኔ ይህ ነው ብሎ መቀበል ቀላል አይሆንም።

ግጥም አንድን ነገር ወይም ድርጊት አድምቆና አጉልቶ የማሳየት ሀሳብን አክርሮና አግዘፎ የማቅረብ ችሎታ ያለው በጥቂት ምርጥ ቃላት ብዙ ነገሮችን አምቆ የሚይዝና በሙዚቃዊ ቃናው የስሜት ህዋሳትን በቶሎ የሚነካ፤ ለስሜት ቅርብነት ያለው ኪነጥበብ ነው። የግጥም ባህሪያትን ስንመለከት የሚከተሉትን እናገኛለን።

አንደኛ፣ ግጥም በእጅጉ ቁጥብና እምቅ ነው። በጥቂት ቃላት ብዙ ማለት የሚችል የስነጽሑፍ ዘርፍ ነው።

ሁለተኛ፣ ግጥም ምጣኔ ያለው ነው። በግጥም ውስጥ የቀለማትን መጠን በሐረግ ውስጥ የምንመጥንበት /የምንለካበት/ ዘዴ ምጣኔ ይባላል።

ከዚህም ሁኔታ እንደምንረዳው ግጥም ተለክቶ የሚያልቀው በሐረግ ውስጥ ሲሆን መለኪያው ደግሞ ቀለም መሆኑን ነው። ታዲያ "ቀለም ማለት ምንድነው?" የሚል ጥያቄ ሊነሳ ይችላል። ቀለም ማለት፡-

ሀ. ተናባቢና አናባቢ ድምጾች አንድ ላይ ሲመጡ የሚፈጥሩት የቋንቋ መዋቅር ማለት ነው።

ምሳሌ፡- "ና" የሚለው በድምጻዊ አጻጻፍ ሲጻፍ /ንኣ/ የሚሉትን ድምጾች ይወክላል።

ለ. አናባቢ ድምጽ ብቻውን ሲመጣ የሚፈጥረው የቋንቋ መዋቅር ነው።

ምሳሌ፡- እ /እ/ ጽ /ጽ/ ኡ /ኡ/...

ይህን ከተረዳን የግጥም ሐረግ እንዴት በቀለም እንደሚመጠን ደግሞ እንመልከት።

ምሳሌ፡- አንበሳ ነው ጀግና ቁጣው አስበርጋጊ፤ $\underline{\text{ጂ}} + \underline{\text{ጂ}} = \underline{\text{፲፪}}$

የነፃነት አርማ የድል ፋና ወጊ። $\underline{\text{ጂ}} + \underline{\text{ጂ}} = \underline{\text{፲፪}}$

በዚህ መሠረት በየሐረጉ ስድስት፣ስድስት ቀለም መኖሩን ማስተዋል ተገቢ ነው። በሐረግ ስድስት ቀለሞችን የሚይዝ ግጥም የወል ሐረግ /ግጥም/ ተብሎ ይጠራል። ሲጠቃለል ሐረግ ማለት የመጀመሪያዋን ድምጽ ማሰማት ከጀመርንበት ጊዜ አንስቶ ከፊል እረፍት እስከ ምናደርግበት ጊዜ ድረስ ያሉ የቀለማት ስብስብ ማለት ነው።

ሦስተኛ፣ ግጥም ምት አለው። ምቱ የሚመነጨውም ከምጣኔው ነው። ከፍ ሲል እንዳየነው በተወሰነ ጊዜ ውስጥ የተወሰኑ ቀለማትን የማለቱ ሁኔታ ነው ምቱን የሚፈጥረው። ይህን ለመረዳት አንድ አባት የስድስት ዓመት ህፃን ልጁን ይዞ ወደ ሱቅ ሲራመድ ያለውን የሁለቱን ርምጃ ልዩነት ማስተዋል ይበጃል።

የአባት ርምጃ ሰፋ ሰፋ ያለ፤ የልጁ ደግሞ ጠበብ ጠበብ ያለ በመሆኑ ምታቸው አንድ አይሆንም። ከዚህ አንጻር ሐረግ በሚይዘው የቀለም ብዛት መጠን ምቱ ይለያያል፤ ዓይነቱም እንዲሁ።

ክፍል አንድ፣ አንብቦ መረዳት

፩. ቀጥሎ የቀረቡት ዓረፍተ ነገሮች ከምንባቡ የወጡ ናቸው። ትክክል የሆነውን "እውነት" ትክክል ያልሆነውን ደግሞ "ሐሰት" በማለት መልሱ።

1. የግጥምን ዕድሜ በትክክል ይህን ያህል ነው ብሎ መናገር ይቻላል።
2. ግጥም ለደስታ ብቻ ሳይሆን ለሌሎች ስሜቶችም መግለጫ ነው።
3. ስድ /ዘርው/ ጽሑፍ እና ግጥም ስሜትን ለማስተላለፍ እኩል ናቸው።
4. ቀለም ማለት ተናባቢ ድምጽ ብቻውን ሲመጣ የሚፈጥረው መዋቅር ማለት ነው።
5. ምት ማለት በተወሰነ ጊዜ ውስጥ የተወሰኑ ቀለማትን መጥራት ማለት ነው።

፪. ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ ምረጡ።

1. የግጥም ባህሪ ያልሆነው የቱ ነው?

ሀ. ቁጥብ አይደለም	ሐ. ዜማ አለው
ለ. ምት አለው	መ. ምጣኔ አለው
2. ቁጥብነት ሲባል የ_____ ቁጥብነት ማለት ነው።

ሀ. የሐሳብ	ሐ. የቃላት
ለ. የጽንሰ ሐሳብ	መ. ሁሉም
3. የሰንጎ መገን ግጥም በሐረግ ስንት ቀለም አለው?

ሀ. ፬	ለ. ፭	ሐ. ፮	መ. ፯
------	------	------	------
4. ግጥም ተለክቶ የሚያልቀው በ _____ ውስጥ ነው

ሀ. ስንጃ	ሐ. ሐረግ
ለ. ቀለም	መ. ቤት
5. ለአዕምሮ የሚጥም ባለ ስልት የቋንቋ አደራደር _____ ይባላል።

ሀ. ስነ ግጥም	ሐ. ሐረግ
ለ. ስንጃ	መ. ቀለም

ክፍል ሁለት፣ መናገር

- ፩. በምዕራፍ አራት ስለ "ቅስቀሳና ማነቃቂያ ንግግር" በተማራችሁት መሠረት ለቅስቀሳ አሳማ የሚሆኑ ግጥሞችን ከተሰደዩ መጻሕፍት፣ ጋዜጦችና መጽሐፋት በመውሰድ ክፍል ውስጥ አቅርቡ።
- ፪. ከመጻሕፍት ከጋዜጣ ከመጽሐፋት...ያገኛችሁትን ግጥም በሚገባ አንብባችሁ ዋናውን መልዕክት ለክፍል ያደኛችሁ አብራርታችሁ ግለጹ።
- ፫. መምህራችሁ በቡድን ከከፈሏችሁ በኋላ በየቡድናችሁ በመሆን ከዚህ በሚከተሉት በአንዱ ርዕሰ ጉዳይ ላይ ቃላዊ ግጥሞችን አሰባስባችሁ ለክፍል ያደኛችሁ አቅርቡ።

ሀ. የልመና ቃላዊ ግጥሞች

ለ. የፍቅር ቃላዊ ግጥሞች

ሐ. በክብረ በዓል ላይ የሚባሉ ቃላዊ ግጥሞች

መ. በለቅሶ ላይ የሚባሉ ቃላዊ ግጥሞች/ሙሾ/

ሠ. ሌሎች በእናንተ አካባቢ የሚነገሩ የሥራ ቃላዊ ግጥሞች፡- ለምሳሌ የመኸር፣ የመዝሪያ፣ የማረሻ ጊዜያትን የተመለከቱ ወዘተ. ሊሆኑ ይችላሉ።

ክፍል ሶስት፣ ሰዋስው

- ፩. ቀጥለው በተሰጡት ምሳሌዎች መሠረት ቅጥዎ ምዕላዎችን በበቂ ምዕላዶች ላይ እየጨመራችሁ አገልግሎታችሁን አብራሩ።

	ነፃ ምዕላድ	+ ጥገኛ ምዕላድ	= ቃል	የቅጥዎ አገልግሎት
1.	እህት	- ህ	= እህትህ	የአንተ እህት (ባለገንዘብነትን አመልካች)
2.			= ሳምሽ	
3.			= ወንድሙ	
4.			= አባቷ	
5.			= ወራቶች	
6.			= ስንቄ	

፪. ቀጥሎ በቃል ደረጃ የተሰጡትን ምዕሳዶች ነፃ ምዕሳድ ጥገኛ ምዕሳድ በማለት ከፋፍሱ። የጥገኛ ምዕሳዶችን አገልግሎትም ገስጹ።

	ቃል	ነፃ ምዕሳድ	ጥገኛ ምዕሳድ	የጥገኛ ምዕሳድ አገልግሎት
1.	መርከበኛ	መርከብ	-አኛ	ቅጽል መስራች
2.	ሆዳም			
3.	ወተታም			
4.	ተራራማ			
5.	ገጠኛ			
6.	ቂልነት			

በቃላት ውስጥ የሚጠብቁና የሚላሉ ድምጾች

በአማርኛ የቃላት ሥርዐት ውስጥ አንዳንድ ድምጾች በቃላት ውስጥ ሲጠብቁና ሲላሉ የትርጉም ለውጥ ያሳያሉ። ይሁን እንጂ፣ በማንኛውም ቃል ውስጥ የሚገኙ ድምጾች በመጥበቅና በመላላት የተለያዩ ትርጉም ይሰጣሉ ማለት ግን አይደለም። የትርጉም ለውጥ ያስከትላሉ የተባሉትን በተለያዩ ዐውዶች አስገብቶ ማየትም ለግንዛቤ ይጠቅማል።

ምሳሌ:- አበበ ሰባ ብር ሰጠኝ። → (ላልቶ ሲነበብ) በቁጥር ፪ ብር

የአየለ በሬ ሰባ። → (ጠብቆ ሲነበብ) ሰውነቱ ስብ አስማቸ፣
(ጮማ ሆነ)

፫. በምሳሌው መሠረት በገጥሙ ውስጥ ካሉ ቃላት ውስጥ ጠብቀውና ላልተወሰኑበት የትርጉም ልዩነት የሚያመጡ ቃላት ሰዩ።

ሆ ይላል ገበሬ፤

ዲብ እያፈረሰ ባሽልማ በሬ፤

በርዬ በርዬ

አንተን የቻለ ሰው፤

ቶሎ ቶሎ ብለህ፤

አንጅቴን አርሰው፤

እረኛህ ያለቅሳል

ምሳው እያነሰው።

(ዘረሁን አስፋው፣ የስነፅሁፍ መሠረታዊያን፣ በምሳሌነት ከተጠቀሙት፣ (47)።)

በቃላት ውስጥ የሚገኘውና የሚያጥሩ ድምጾች

ይህ ፅንሰ ሐሳብ ከፍ ሲል ካልነው ጋር የተያያዘ ነው። ጠብቆ ተነበበ ማለት ተረግጦ ተነበበ ማለት ነው። ተረግጦ ተነበበ ማለት ደግሞ ድምጽ ረዝሞ ተነበበ ማለት ነው።

ምሳሌ:- ሀ. ገና /ግእንኳ/ ለወደፊቱ ማለት ነው። (ሳልቸ)

ሐ. ገና /ግእንኳ/ ማለት ደግሞ የገና በዓል ማለት ነው።
(ጠብቆ)

ከዚህ የምንረዳው "ገና" በሚለው ውስጥ ተነባቢ ድምጽ /ን/ ተደግሞ እንደተጻፈ ልብ ይሏል። ሌላው ሳድስ ድምጾች ቀለም የሚሆኑበትም የማይሆኑበትም ጊዜ አለ። ይኸውም በቃል መጀመሪያ ላይ ተጽፈው ከተገኙ ሁልጊዜ ቀለም ይሆናሉ።

ምሳሌ:- ፍቅር /ፍእቅር/ በሚለው ውስጥ /ፍ/ ከሚለው ድምፅ ቀጥሎ /እ/ የምትባለዋ አናባቢ ድምጽ ስለመጣች /ፍእ/ ቀለም ሆኗል። ሌሎች /ቅ/ ና /ር/ ግን ቀለሞች አይደሉም።

በሌላ በኩል ሳድስ ድምጽ በቃል መጨረሻ ሆኖ የሐረግ መጨረሻ ከሆነና ተረግጦ ከተነበበ ቀለም ይሆናል።

ምሳሌ:- በድንገት ተያይተን /ፍቅር ቢይዛት ፮-፮ ቀለሞች እኔም ተሸነፍኩኝ /ልቤን ሰጠኋት ፮-፮ ቀለሞች

እስተውሉ:- በዚህ ግጥም ውስጥ በሁለቱም ስንኞች የመነሻ ሐረጎች ማለቂያ ሆሄያት ሳድሶች ናቸው። ነገር ግን ቀለማት አይደሉም። ባንፃሩ የሁለቱም ስንኞች መድረሻ ሐረጎች መጨረሻቸው ሳድስ ሲሆኑ ቀለማት ሆነዋል። ሲጻፉም /ብኢይዝኣትትእ/ እና /ስእጥእህኣትትእ/ ነው። ስለዚህ ረዝመው ተነበው ቀለም ሆነዋል። በሌላ በኩል ድምጾች ተጎርደው የሚቀሩበት መንገድም አለ።

ምሳሌ:- እጅግ ያቀናል መንገዱ፤
እዳር ተቀምጦ ላየው፤
ማዕበል ይጎዳል ሰው።

የተሰመረበት ቃል ሲያጥር /ዕ/ ቀለም አይደለችም። በመሆኑም "ማበል" ወደሚል ቃል ትርጓሜው ይቀየራል። ስለሆነም ያሉት ቀለማት ሁለት ብቻ ናቸው።

፬. ቀጥሎ በቀረበው ገጥም ውስጥ በማስረዘም የተጻፉትንና ያጠሩትን ስድታችሁ በማውጣት የተከሰተውን የትርጉም ልዩነትም ሆነ የተከናወነውን የቀለም ምጣኔ አስረዱ።

- ገጥም 1:-** በበቅሎ ሆኜ ስዞር፤
ካንዱ ወደ አንዱ አገር፤
በህልሜም አይደል በእውኔ፤
ብዙ ጥብቅ አየሁ እኔ።
- ገጥም 2:-** ለሁሉም ጊዜ አለው ብሏል ሰለሞን፤
እጠይቀው ነበር በተገናኘን፤
ሞት እሚሞትበት ጊዜው መቼ ይሆን?

፭. ከዚህ ቀጥሎ የሚቀርቡት ቃላትና ሐረጎች በዚህ ምዕራፍ ውስጥ ስተሰዩዎ ተገባራት መስማማታችን በቀረቡላችሁ ገጥሞች ውስጥ ያሉ ናቸው። አገባባዊ /አውዳዊ/ ፍቻቸውን ስክፍል አቅርቡ።

1. ዐዋይ	5. አደባባይ
2. ጨፌ	6. አንጅቴን አርሰው
3. ባድማ	7. ትቢያ
4. ይፋ	

፮. ቀደም ሲል ከቀረቡት ገጥሞች ውስጥ ለወጡት ቀጣዮቹ ስንኝች በራሳችሁ አባባል ትርጓሜ ስጧቸው።

1. ሰላም ሊልሽ ቆሟል ከደጅሽ ፍጥረቱ _____
2. ጨፌ ላይ ተኝተው ባድማ ላይ ነቁ _____
3. ከስም አደባባይ _____

4. ሞት እሚሞትበት ጊዜው መቼ ይሆን _____
 5. ህይወቱን ኮነንሸው _____

፩. በምዕራፍ አራት ከገስ ስምና ቅጽል እንደሚመሰረት ተምረናል።
 በመቀጠል፡-

ሀ. ከቀረቡት ግሶች ስምን መስርቱ።

ምሳሌ፡-

ጥገኛ ምሳሌ	ጥገኛ ምሳሌ	ስም
ውፍር	-አት	ውፍረት
ድፍር	-አት	ድፍረት
ድርስ	-አት	ድርሰት
1. ውልድ	?	?
2. ክስር	?	?
3. ቅርብ	?	?
4. ግሽብ	?	?

ለ. ከቀረቡት ግሶች ቅጽሎችን መስርቱ።

ምሳሌ፡	ገስ	ወልድ ቅፅል
	አጠረ	አጭር
	ወፈረ	ወፍራም
	ከበረ	ከቡር
1.	ዘረፈ	?
2.	በላ	?
3.	ከሳ	?
4.	ሰከረ	?

፪. በሚከተሉት ባዶ ቦታዎች ላይ በቅንፍ ውስጥ የተቀመጡትን ግሶች ወደ ቅፅል እየቀየራችሁ መሉ።

1. ከገበታው ላይ አንድ _____ (ቆረጠ) ዳቦ ወሰድሁ።
 2. ከትናንት ወዲያ አንድ _____ (ተለቀ) ሰው ወደ ቤቴ መጥቶ ነበር።

3. እንደእርሱ ያለ _____ (ታተረ) ሠራተኛ አጋጥሞኝ አያውቅም።
4. ሊሸጣት ወደገቢ የወሰዳትን _____ (ከላ) ላም የሚገዛው አላገኘም።
5. እንጀራ በ _____ (ጠበለ) ስጋ በላሁ።
6. ሙስና ሀገርንና ወገንን _____ (ገደለ) በሽታ ነው።

ክፍል አራት፣ ስነ-ጽሑፍ

፩. መምህራችሁ ከመምህሩ መምሪያ ላይ የሚያነባችሁን ግጥሞች በማዳመጥ ቀደም ሲል በተማራችሁት መሠረት የግጥም ዓይነቶችን ‘የወል’፣ ‘የሰንገ መገን’ ወይም ‘የቡሃ በሉ’ ግጥም በማለት መልስ ሰጡ።

- ፪. ሀ. ስለትምህርት ቤታችሁ ንጽህና ሁኔታ ባለ ስድስት ስንኝ ግጥም ገጥማችሁ ለመምህራችሁ አቅርቡ።
- ለ. በፋከራ ወቅት የሚፎከርበትን የሰንገ መገን ግጥም ስልት በመጠቀም ባለ አራት ስንኝ ግጥም ገጥማችሁ ክፍል ውስጥ አቅርቡ።
- ሐ. በአካባቢያችሁ ልጆች በዜማና በግጥም የሚሳተፉበት ጨዋታ ካለ ግጥሙን ጽፋችሁ ክፍል ውስጥ አቅርቡ።

፫. ስለዘይቤ ባለፈው ምዕራፍ የተማራችኋቸውን ቀም ነገሮች በማስታወስ ቀጥለው በተሰጡት ግጥሞች ውስጥ፡-

- ሀ. ከዘይቤ ዓይነቶቹ ውስጥ የትኛውን /አንቶኔ፤ምፀት ወይስ ግነት/ እንደተጠቀምን ግለጹ።
- ለ. ዘይቤዎቹ የሚያስተላልፉትን መልዕክት በአጭሩ ጽፋችሁ አስረዱ።

ግጥም 1. ብቅ በይ-
 ብቅ በይ ጣይቱ፤
 ወጣ በይ-
 ወጣ በይ ውቢቱ-
 ሰላም ሊልሽ ቆሟል ከደጅሽ ፍጥረቱ።

(ደበበ ሰይፉ)

ገጥም 2. ጽጌያቱ ደረቁ፣ ንቦቻሽ አለቁ፣ ሰዎቻሽ ደቀቁ፣
 ጨፌ ላይ ተኝተው ባድማ ላይ ነቁ።
 ዐዋይን ሰማሁዋት ስታለቅስ በይፋ፣
 ከጎጆሽ ስትወጣ ትቢያዋን አራግፋ።

(ደበበ ሰይፉ)

ገጥም 3. ከፍ በል ወደ ላይ፣
 ከስልጣኑ ሰማይ፣
 ከስም አደባባይ።
 በሀብት ከፍ ከፍ፣
 በሹመት ከፍ ከፍ፣
 ከፍ ከፍ፣
 ከፍ ከፍ፣
 ከዚያ የወደቅክ እለት፣
 አጥንትህ እንዳይተርፍ።

(ታገል ሰይፉ)

የምዕራፍ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ ውስጥ:-

የግጥም ምንነትና ባህሪያቱን ተመልክተናል። በዚህም ግጥም ቁጥብና እምቅ እንዲሁም ምትና ዜማ እንዳሰው ተመልክተናል። የወል ግጥም፣ ሰንገ መገን ግጥም እንዲሁም ቡሂ በሉ ግጥምን ባህሪያት አይተናል። እንቸኔ፣ ምፀት እና ግነት ዘይቤ በግጥም ውስጥ የሚቀርቡበትን መንገድ ተመልክተናል። የነፃና ጥገኛ ምዕሳዶችን ምንነትና ተግባር ተምረናል። በቃላት ውስጥ የሚጠብቁና የሚሳሉ ድምጾች እንዲሁም በቃላት ውስጥ ድምጾች የሚፈጥሩት የፍች ልዩነት ተመልክተናል። ስንኞች የሚያስተሳልፉን መልእክት በራስ አባባል እንዲት መግለጽ እንደሚቻል ተስማምደናል። የቅስቀሳና የማነቃቂያ ግጥሞችን በመሰብሰብና ክፍል ውስጥ በንግግር በማቅረብ ዓይነታቸውን አይተናል። የተሰደዩ ቃላዊ ግጥሞችን በመመርመር ይዘታቸውን አይተን ተመልክተናል።

የክሰሳ ጥያቄዎች

1. ግጥም ከስድ ገባብ የሚሰደባቸውን ባህሪያት ጥቀሱ።
2. በግጥም ውስጥ ቀለም የምንለው ምንድነው?
3. የሰንገ መገን ግጥም ባለ ስንት ቀለም ግጥም ነው?
4. የወል ግጥም ባለ ስንት ቀለም ግጥም ነው?
5. ጥገኛ ምዕሳዶች በነፃ ምዕሳዶች ላይ ሲጨመሩ ምን አገልግሎት ይሰጣሉ?
6. ቀጥሎ የቀረበው ግጥም በየትኛው የዘይቤ ዓይነት የቀረበ ነው?
እንደ ሰው ተወልዶ እንደሰው የማይኖር
እንደ ሰው የማይሞት እንደሰው ሲቀበር
አይተሸስ ለምተሸስ ታውቂያለሽ ወይ ምድር
ፍረጂኝ! መስክሪኝ! ይህን ክፉ በደል።

(አበራ ለማ፣ ለኔልሰን ማንዴላ 1977)

የግንዛቤ ማመሳከሪያ ቅጽ

፩. ከዚህ በታች በምዕራፍ ስድስት የቀረበውን ትምህርት ምን ያህል እንደተረዳችሁ የምታመሳክሩበት ቅጽ ቀርቧል። በዚህ መሠረት በእያንዳንዱ የማመሳከሪያ ነጥብ ትይዩ ስለመረዳታችሁ እርግጠኛ ከሆናችሁ የ(✓)፣ እርግጠኛ ካልሆናችሁ የ(?)፣ ሙሉ በሙሉ ካልተረዳችሁ ደግሞ የ(x) ምልክት በማድረግ ቅጹን አሟሉ።

ተ.ቁ	የማመሳከሪያ ነጥብ	✓	?	x
1.	ስለ ግጥም ምንነትና ዓይነቶች ከቀረበው ምንባብ ተረድቻለሁ።			
2.	የተሰደዩ የግጥም ዓይነቶች እንዳሉ ተረድቻለሁ።			
3.	የአንድን ግጥም መልእክት እገልጻለሁ።			
4.	የዘይቤ አይነቶችንና አገልግሎት መግለጽ እችላለሁ።			
5.	በነፃና ምዕሳዶች የተጨመሩ ቅጥዶችን ተግባር እገልጻለሁ።			
6.	የቃላት መጥበቅና መሳላት የሚያመጣውን የፍች ልዩነት እገልጻለሁ።			

፪. ከዚህ በላይ በቀረበው ቅጽ የ(?) እና የ(x) ምልክት ያደረጋችሁባቸውን ነጥቦች በሚገባ እስክትገነዘቡ ድረስ የምዕራፉን ትምህርት ደጋግማችሁ ከልሱ።

ምዕራፍ ስባት

የእረጋውያን ሚና

የምዕራፉ ዓበይት ዓላማዎች፡- ተማሪዎች ይህንን ምዕራፍ ከተማራችሁ በኋላ፡-

- ✓ በቃላት ተመሳሳይና ተቃራኒ ፍች ዓረፍተ-ነገር ትሠራላችሁ።
- ✓ አያያዥና መሸጋገሪያ ቃላትና ሐረጎችን ተጠቅማችሁ ስዕላዊ ድርሰት ትጽፋላችሁ።
- ✓ ድርብና ነጠላ ትዕምርተ - ጥቅሶችን በተገቢ ቦታ ትጠቀማላችሁ።
- ✓ አባባሎችን፣ ምሳሌያዊ አነጋገሮችን ስብስባችሁ ትርጉማቸውን ታብራራላችሁ።
- ✓ ከተለያዩ ምንጮች ያገኛችኋቸውን ሐሳቦች በግል ገለጻ ታቀርባላችሁ።
- ✓ የግጥምዊ ስነ-ቃሎችን ሐሳብ ለይታችሁ ትገልጻላችሁ።
- ✓ የቅስቀሳና የማነቃቂያ ንግግር ታደርጋላችሁ።

ቅድመ-ንባብ ጥያቄዎች

1. ተማሪዎች፣ አረጋውያን የሚባሉት የማህበረሰብ ክፍሎች በየትኛው የዕድሜ ክልል ውስጥ የሚገኙ ይመስላችኋል?
2. አረጋውያን በማህበረሰቡ ህይወት ውስጥ ምን ዓይነት የጎላ ተሳትፎ አላቸው?

"መካሪ ሽማግሌ አታሳግን"

“ዕድሜ መስታወት ነው።” ይህ አባባል፣ ሰዎች እድሜያቸው እየገፋ ሲሄድ ከህይወት ያካበቱት ልምድና እውቀት ጥልቅና ሰፊ መሆኑን ለማመልከት የሚነገር ነው።

አረጋውያን ከህይወት ብዙ የተማሩ፣በአያሌ የኑሮ ውጣ ውረዶች ተፈትነው ያለፉ የእድሜ ባለጸኅኝ ናቸው። ከህይወት ልምዳቸው ጥቂት በጨለፍን ቁጥርም ሚዛን የሚደፋ ቁም ነገር አናጣም።

አረጋውያን በዕድሜ መግፋት የተነሳ አካላዊ ቅልጥፍናቸው እየደከመ ቢሄድም እንኳ አቅማቸው በፈቀደው መጠን በተለያዩ የሥራ መስኮች ተሰማርተው ልናገኛቸው እንችላለን፤ ይሁን እንጂ፣ በዚህ እድሜያቸው በማህበረሰቡ ጎልቶ የሚታየው የጉልበት ተሳትፏቸው ሳይሆን አእምሮአዊ ሀብታቸው ነው። አረጋውያን ታዳጊዎችን ስነ ምግባር በማስተማርና በመምከር፣ በግለሰብ መካከል ይሁን በቡድን የሚፈጠሩ ግጭቶችን በማርገብና በመሸምገል በተለያዩ ጊዜያት የተፈጠሩ ተፈጥሮአዊና ሰው ሠራሽ ክስተቶችን ለአዲሱ ትውልድ በመንገር ታሪክን የማስተላለፍና የመመስከር ክፍተኛ ሚና አላቸው።

ተማሪዎች ከላይ ካነበባችኋቸው ስንቀጾች ምን ተረዳችሁ?

በተለይ ተከታዩን ትውልድ ከመምራትና ቀና መስመር ከማስያዝ አኳያ ያላቸውን ድርሻ ስንመለከት፤ “መካሪ ሽማግሌ አታሳባግ” የሚለውን ብሔል እንድናነሳ ግድ ይለናል። አረጋውያኑ የመምከርና የማስተማር ሚናቸውን የሚጫወቱት በዘዴና በማዋዛት ሲሆን፤ ለዚህ ጥሩ ማስረጃዎችም እድሜ ጠገብ የስነ-ቃል ሀብቶቻችን ናቸው። ምሳሌያዊ አነጋገሮች፣ ተረት፣ ቅኔ፣ ቃላዊ ግጥም፣ እንኳስላንቲያ ... በላል ሀሳብ የሚያስተላልፉ ጥበቦች ናቸው። እነዚህ ስነ-ቃሎች ወጣቶች ወደ ጥፋት እንዳይገቡና አስቀድመው እንዲጠነቀቁ ይመክራሉ። አንዴ የተፈጸመን ጥፋት ማብሰልሰል ዋጋ እንደሌለውም ይናገራሉ። የይቅርታን ትልቅነት ይሰብካሉ። ስንፍናን ይኮንናሉ፤ ጉብዝናን ያበረታታሉ። ንፋግነትንና ስግብግብነትን ይነቅፋሉ፤ ክፋት ምቀኝነትን ያወግዛሉ።

ለምሳሌ የመተባበርን ጠቀሜታ፡- “ጤፍ ከነወንድሟ ጎተራ ትሞላለች።” በማለት ለዛ ባለው ቋንቋ ይናገራሉ። “ችኩል እግር ከዘንዶ ጉድጓድ ይገባል” በሚል አባባል ችኩልነትን ይቃወማሉ።

በቃላዊ ግጥሞቻቸው ጎበዙን፡-

የበሬው ቁስ የበሬው መምህር፤

አቆላላፊ ክምር ለክምር ፤

ሐምሌ ነሐሴ ያልተራብ ሰው፤

ሞፈር ቀንበሩን ቀሚስ ያልብሰው።” እያሉ ያሞካሻሉ።

ስነፋን ደግሞ፡-

“አንድ ወር አይበቃውም አንድ ዓመት ያረሰው

እንኳን ቤተሰቡ ጎተራው ወቀሰው።” በማለት ያንኳስሳሉ።

አረጋውያን እድሜ አዋቂነትን አጎናጽፏቸዋል። “አንድ አረጋዊ ሲሞት አንድ ቤተ መጻሕፍት እንደተቃጠለ ይቆጠራል” የሚባለውም ለዚህ ነው። አረጋውያን ሰናይ ተግባራትን ተመልክተው ይመርቃሉ። እኩይ ተግባራትን ታዝበው ያወግዛሉ። ማህበረሰቡም ይህንኑ በዕድሜና በልምድ ያላቸውን የመሪነት ብቃት ተቀብሎ ያከብራቸዋል። “የሚያድግ ልጅ

አይጥላህ፤ የሚሞት ሽማግሌ አይርገምህ” የሚለው አባባል ከላይ ካነሳነው የአረጋውያንን ምክርና ቃል ከማክበርና ከመፈጸም ጋር የተቆራኘ ነው። ስለዚህ እነዚህ ዜጎች ማህበረሰቡን በመምራትና በመቆጣጠር በኩል ያላቸውን ሚና ትልቅ ግምት በመስጠት ልዩ እንክብካቤና ጥበቃ ሊደረግላቸው ይገባል።

ክፍል አንድ፡ አንብቦ መረዳት

፩. ከላይ የቀረበውን ምንባብ መሠረት በማድረግ ቀጥሎ የቀረቡትን ጥያቄዎች በቃል መልሱ።

- ሀ. አረጋውያን በማህበረሰቡ ውስጥ ያላቸው ሚና ምንድነው?
- ለ. ማህበረሰባችን ለአረጋውያኑ ያለው አመለካከት ምን ይመስላል? በማስረጃ በማስደገፍ አብራሩ።
- ሐ. ስነ ቃሎች በማህበረሰቡ ውስጥ ያላቸው ፋይዳ ምንድን ነው?
- መ. በወጣቶችና በአረጋውያን መካከል ያለውን ግንኙነት እንዴት ትገልጹታላችሁ?
- ሠ. ከምንባቡ ሐሳብ በመነሳት ዘመናዊ ትምህርት የተማሩ አረጋውያንና ያልተማሩ አረጋውያን በማህበረሰቡ ያላቸው ተቀባይነት እንዴት ዓይነት ይመስላችኋል? በእኩል ዐይን ይመለከቷቸዋል? ወይስ ያበላልጧቸዋል? መልሳችሁን በማስረጃ አስደግፉ።

፪. የሚከተሉት አባባሎች ከምንባቡ የወጡ ናቸው። የሚያስተላልፉትን መልዕክት አብራርታችሁ ተናገሩ።

ሀ. ሚዛን የሚደፋ	መ. አዕምሮአዊ ሀብት
ለ. የእድሜ ባለፀጋ	ሠ. መሸምገል
ሐ. የኑሮ ውጣ ውረድ	ረ. ሰናይ ተግባር

ክፍል ሁለት፣ መናገር

፩. በአካባቢያችሁ ያሉ አረጋውያን በልዩ ልዩ ማህበራዊ አጋጣሚዎች /በእድር፣ በቀበሌ፣ በስላሳ፣ በክብረ በዓላት ... /ላይ በመገኘት በተለያዩ ጉዳዮች ላይ ሲናገሩ ምክር ሲሰጡና ሲወያዩ ያጋጥሟችኋል። ይህንን በመፈለግና በመጠቀም አረጋውያኑ በንግግራቸው፣ በጭውውታቸው እንዲሁም በውይይታቸው ያስተላለፉትን መልዕክት ተከታትላችሁ ያገኛችሁትን ፍሬ ሐሳብ አሳጥራችሁ ክፍል ውስጥ ንግግር አድርጉ።

፪. በአካባቢያችሁ ያሉ አረጋውያን በማህበረሰቡ ውስጥ ያላቸውን አስተዋፅኦ አስመልክታችሁ ያያችሁትን፣ ያነበባችሁትን ክስዎች ጠይቃችሁ ያገኛችሁትን ሐሳብ በጽሑፍ ካጠናቀራችሁ በኋላ ክፍል ውስጥ በቃል አቅርቡ።

፫. በዚህ ምዕራፍ መግቢያ ላይ በቀረበው ምንባብ፡-

- ስነ ምግባር ማስተማር፣ መምከር፣
- ግጭትን ማርገብ፣ ማስታረቅ፣
- ታሪክን ለትውልድ ማስተላለፍ፣ ...

ዋና ዋና ተብለው የተጠቀሱ የአረጋውያን ተግባራት ናቸው። እናንተም በቡድን በመከፋፈል ከሚናዎቹ አንዱን በመምረጥ ንግግር አዘጋጅታችሁ በመረጣችሁት የቡድን መሪያችሁ አማካይነት ክፍል ውስጥ አቅርቡ።

፬. የቅስቀሳና የማነቃቂያ ንግግር የሚደረገው፣ ሰዎችን ለአንድ ተግባር ለማነሳሳት፣ ለማግባባት በመጨረሻም በተግባር /በድርጊት/ ለማሳተፍ ነው። አረጋውያን የአካባቢውን ህዝብ በሥራ ለማሰማራትና ማህበራዊ ችግር ለመፍታት የተለያዩ የቅስቀሳና የማነቃቂያ ንግግሮችን፣ አባባሎችን ይጠቀማሉ። ንግግሮቹ በጥጥም፣ በምሳሌያዊ አነጋገር ... ሊቀርቡ ይችላሉ። ተማሪዎች እናንተም አረጋውያን በማህበረሰቡ ውስጥ ያሉ ችግሮችን ለመፍታት የሚጠቀሟቸውን አባባሎች በመረጃነት በመጠቀም በመረጣችሁት ርዕሰ ጉዳይ ላይ የቅስቀሳና የማነቃቂያ ንግግር አዘጋጅታችሁ ክፍል ውስጥ አቅርቡ።

ክፍል ሶስት፡ ሰዋስው

የቃላት ቀጥተኛ ፍች

የቃላት ቀጥተኛ ፍች የምንለው መዝገበ - ቃላት ላይ ሰፍሮ የምናገኘውን የቃሉን ፍች ነው።

የሚከተሉትን ቃላት መዝገበ ቃላዊ ቀጥተኛ ፍች በምሳሌነት ተመልከቱ!

- አዛውንት → ሽማግሌ ወይም አሮጊት
- ወፈረ → አካል ጨመረ፤ ደነደነ፤ ሰባ፤ ግዙፍ ሆነ፤ ለደለደ
- ማገጠ → ባለገ፤ ተበላሽ፤ ዋልጌ ሆነ
- ቀጠሮ → አንድ ነገር ለመስራት ለመገናኘት የሚደረግ የቦታ፤ የጊዜ ውሳኔ

፩. ቀጥሎ የቀረቡትን ቃላት ቀጥተኛ ፍች ከመዝገበ ቃላት ፈልጋችሁ በደብተራችሁ አስፍሩና ለመምህራችሁ አሳዩ።

ሀ. ትንቢት፡ _____	ረ. መባቻ፡ _____
ለ. ፋና፡ _____	ሰ. በለተ፡ _____
ሐ. ሁዳድ፡ _____	ሸ. አበጆ፡ _____
መ. ኩርባ፡ _____	ቀ. ዘበተ፡ _____
ሠ. ህዳሴ ፡ _____	በ. አለመ፡ _____

፪. ከሕረጎች ጋር ተደያክነት ያላቸው አምስት ቃላት ከመዝገበ ቃላት ከነፍቻቸው አምጥታችሁ ክፍል ውስጥ አንብቡ።

፫. ምሳሌውን ከተመለከታችሁ በኋላ ከቃች ለተዘረዘሩት ቃላት ተመሳሳይና ተቃራኒ ፍች በመስጠት በቃሉ ተመሳሳይና ተቃራኒ ፍች ዓረፍተ-ነገር ሠርታችሁ ለመምህራችሁ አሳዩ።

ምሳሌ፡- ደፈረሰ → ተመሳሳይ ፍች = ተበጠበጠ ፣ ታወከ ፣ ተሸበረ
→ ተቃራኒ ፍች = ጠራ ፣ ተረጋጋ

ሀ. ሠፈር ውስጥ በተነዛው ወሬ የቤተሰቡ ሰላም ታወከ።

ለ. ፖሊሶቹ ፈጥነው በመድረሳቸው ገበያው ተረጋጋ።

1. ተቸ	3. አፈሰ	5. ገነባ
2. አገደ	4. ነፈገ	6. አደፈ

፩. ከዚህ በታች የቀረበው አጭር ጽሑፍ ድርብና ነጠላ የጥቅስ ምልክት ይገድሉታል። አስቀድሞችሁ በተማራችሁት የጥቅሶች አገልግሎት መሠረት የጥቅስ ምልክቶችን በተገቢ ቦታ በማስገባት አሟልታችሁ ዳፉ።

ዙሪያዎን የከበቧት ሰዎች ስለምን እያወሩ እንደሆነ ቢገባትም እንዳልሰማችና እንዳልገባት ለመሆን ሞክረች። በፈርጥ የተንቆጠቆጠው ነጭ የሙሽራ ልብሷ ሰውነቷን አለቅጥ ወጥሮ አስጨንቋታል። የዛሬን አያድ ርገውና እናቷ የእኔ ልጅ ወገቧ እኮ ችቦ አይሞላም እያሉ የሚያሞግሱት ሽንቃጣ ቁመናዋ በድብኝት መሳይ ቅርፅ ተተክቷል። ሁሉ ነገር አስጠላት የጎረቤት መጠቋቋሚያ መሆኗ አበሳጫት።

ተው ይሄ ሠርግ ይቅርብን ብለው እናትሽ ሰው አያደርጉኝም ብሎ ጉድ ያደረገኝ አቶ ደረጃ ነው በማለት በባሏ ክፉኛ ተብስክሰክች። ወዲያው አንደኛ ሚዜዋ ወደ ጆሮዋ ጠጋ ብላ ደረጃ ወደ ቤት እየቀረብን ነው ፎቶ ግራፍ አንሺውም ተዘጋጅተሽ ጠብቂኝ ብሏል ብሎ ደውሎ ነበር አለቻት። ሙሽሪትም በታከተ አንደበት አያቴ ድሮ እየኝ እየኝ ለደብቁኝ እያለች ስትተርት አይገባኝም ነበር። ዛሬ ግን ይኸው ትርጉሙ ግልጽ ሆነልኝ በማለት ብሶቷን አሰምታ ፊቷን በነጭ መሀረቧ ማባበስ ጀመረች።

ክፍል አራት፡ ስነጽሑፍ

ስዕላዊ ድርሰት

ስዕላዊ ድርሰት የአንድን ነገር ምስልና ገጽታ በቃላት አማካይነት ስሎ ለማቅረብ የሚሞክር የድርሰት ዓይነት ነው። በዚህ የድርሰት ዓይነት ደራሲው የሚጠቀምባቸው ቃላት በሰው አእምሮ ውስጥ ምስል መፍጠር የሚችሉ መሆን አለባቸው።

አምሳሉና ደምሴ (1982፡ 130) ስዕላዊ-ድርሰትን ሲገልጹት “ያንድን ነገር ሁናቴ በዓይን እንዳይት በእጅ እንደዳስሉት በጆሮ በቅርብ ሆነው እንደሰሙት በጠቅላላው ግዙፍ አድርጎ የሚያቀርብ የድርሰት ዓይነት ነው” ይላሉ።

የሚከተለውን ምሳሌ እንመልከት

ለጠረጴዛው ጎኗን ሰጥታ እግርቿን አነባብራ ተቀምጣለች። ክንዲን ጠረጴዛው ላይ አስደግፋ መዳፏ ላይ ጋደም ብላለች፤ አውራ ጣቷ ክብ አገጫ ስር ገብቶ በሌባ ጣቷ ጉንጫን እንደማክክ እያለች ትተክዛለች፤ ሀሳብ የያዘው ወይም የተገረመ ሰው ትመስላለች።

ጥቁር፤ የሚያብለጨልጭ ቀሚሷ የሻማውን መብራት ሲስብ ፤ እንደ አልማዝ የሚያበራው ጉትቻዋ መልሶ ይወረውረዋል። በተለይ የወርቅ ቀለም ካለው ነጠላ ጫማዋ ውስጥ ለብቻው ሾልኮ ወጥቶ የሚታየው አውራ ጣቷ የባለፈ ልጅ ምላስ ይመስል በሰው ላይ ያሾፋል፤ ይቀልዳል።
(በዓለ ፲፫ ፲፱፻፲፭፣ 37)

፩. በአካባቢያችሁ የሚገኘውን የገበያ ስፍራ ሁኔታ ከላይ የተሰጠውን የስዕላዊ ድርሰት ማብራሪያን መሠረት አድርጋችሁ አደያኹና መሸጋገሪያ ቃላትን ወይም ሐረጎችን በመጠቀም ከሶስት አንቀጽ ያልበለጠ አንድ ስዕላዊ ድርሰት ጽፋችሁ ክፍል ውስጥ አንብቡ።

ምሳሌያዊ አነጋገሮች

ምሳሌያዊ አነጋገር በማህበረሰቡ ልማዳዊ ስምምነት መሠረት የሚፈጠር በቁጥብና በምርጥ ቃላት በአጭሩ የሚነገር የተጨመቀ ጥልቅ ሐሳብን የያዘ የስነ-ቃል ዓይነት ነው።

ምሳሌያዊ አነጋገር ለሀሳብ መቋጫ፣ ማጠናከሪያ፣ ማጉሊያና ግልጽ ማድረጊያ ይሆናል። ሰዎች በንግግራቸው ጣልቃ እያስገቡ ምራታቸውን፣ ምኞታቸውን፣ ሀዘን-ደስታቸውን፣ ስለህይወት ያላቸውን አመለካከት ያንጸባርቁበታል። እምነታቸውን ይገልጹበታል። በተጨማሪ ቅሬታቸውን የሚያሳውቁበት አስነዋሪ ተግባርን የሚነቅፉበት መልካሙን የሚያሞግሱበት እጥር ምጥን ያለ የሀሳብ መግለጫ ነው።

/ዘራሁን አስፋው፣ 1992፣ 35፡36/

የሚከተሉትን ለአብነት እንመልከት፡-

- * ስግብግብነትን የሚነቅፉ፣
 - “ሆዳም ቢፈተፍት የበላ ይመስለዋል፤”

- * የምቀኝነትን መጥፎነት የሚነግሩ፡-
 - “ምቀኛ ጠላቱን ይተክል ወዳጁን ይነቅል፤”
- * ላለፈ ነገር መቆጨት ትርጉም እንደሌለው የሚመክሩ፡-
 - “ላለፈ ክረምት ቤት አይሰራም፤”
- * ችግር ሳይጠና በጊዜ መፍትሔ መፈለግ ግድ መሆኑን የሚነግሩ፡-
 - “አረምን መንቀል ስር ሳይሰድ ነው፡፡”
- * ብቻ መልፋት ውጤታማ እንደማያደርግ የሚነግሩ
 - “አንድ ጣት ቁንጫ አይገድልም፤”

፪. ቀጥሎ የተሰደዩ ገጠመኞች በትረካ መልክ ይቀርቡላችኋል፡፡ በትረካው የቀረቡትን ዐውዶች በመመርመር ተስማሚ ምሳሌያዊ አነጋገር በመፈለግ ባዶ ቦታውን አሟሉ፡፡

1. አቶ መፍትሔ ችር ሰው ናቸው፡፡ ሰው በልቶ የሚጠግብ ጠጥቶ የሚረካ አይመስላቸውም፡፡ ይህንን ችርነታቸውን ያወቀ ሁሉ ታዲያ ቤታቸውን ሳይረግጥ አይውልም፡፡ ጥግነህ የአቶ መፍትሔ ወዳጅ ሆኖ ቤታቸው ገባ ወጣ ማለት ከጀመረ ወራትን አስቆጥሯል፡፡ ከዕለታት በአንዱ ቀንም በልቡ ሲያውጠጥነው የከረመውን ሐሳብ በተግባር ፈጸመው፡፡ አቶ መፍትሔ ዘመድ ሞቶባቸው ራቅ ወዳለ አካባቢ መጓዛቸውን አስተውሎ በረት ሙሉ ከብታቸውን እየነዳ ከአገር ጠፋ፡፡ አቶ መፍትሔ ጉዳቸውን ሲሰሙ _____ ብለው ተረቱ፡፡
2. ጥናቱን በጥሩ ሁኔታ ሠርተው ያቀረቡት ስለሺና ጌጤ ቢሆኑም ምስጋናና ክብር ያገኙት ግን አለቃቸው አቶ መኳንንነት ናቸው፡፡ ለዚህ አይነቱ አጋጣሚ _____ የሚለው ምሳሌያዊ አነጋገር ተስማሚ ነው፡፡
3. በዘውዴና በባለቤቷ መካከል የተፈጠረው አለመግባባት እየከረረ በመምጣቱ በሽማግሌዎች እየታየ ነው፡፡ ዘውዴ የምትወዳት ጓደኛዋ ትብለጥም ከባለቤቷ ጋር መጋጨቷን ሰምታ ሁለቱን ለማስማማት ላይ ታች ማለት ጀምራለች፡፡ ይህንን የታዘቡ ጎረቤቷ እመት አረጋሽ _____ ብለው ተረቱባት፡፡

4. የአማርኛ መምህራን የተማሪዎቻቸውን የቤት ሥራ ለመስብሰብ ተዘጋጅተዋል። ከፊት የተቀመጡት ተማሪዎች የቤት ሥራቸውን ለማሳየት ፈጠን ብለው ሲያወጡ ከኋላ የተቀመጡት ልዕልትና መዲና ግን ከሳምንት በፊት የተሰጠውን የቤት ሥራ አሁን ለመሥራት ይንደፋደፋ ጀመር። ይህንን ያስተዋሉት መምህርትም የሚለውን ምሳሌያዊ አነጋገር ተናገሩ።
5. ሔኖክ ገንዘብ አያያዝ አታውቅም በሚል ሰብብ ከሁለት ዓመት ዓደኛው ተለያይቶ ሌላ የቤት ዓደኛ ይዟል። ሔኖክ እንደተመኘው አዲሷ ዓደኛው እንኳን ገንዘቧን በአግባቡ ልትይዝ የእሱንም በሰብብ አስባቡ ታጫርሰው ገባች። ሔኖክም የቀድሞ ዓደኛውን እያሰበ ብሎ በራሱ ላይ ተረተ።

፫. ከተከታዮቹ ምሳሌያዊ አነጋገሮች ሁለቱን በመምረጥ ሲነገሩ የሚችሉበትን ዐውድ ፈጥራችሁ ዳፋና ለመምህራችሁ አላዩ።

1. በእጅ የያዙት ወርቅ ከመዳብ ይቆጠራል።
2. በእንቅርት ላይ ጆሮ ደግፍ።
3. ቀስ በቀስ እንቁላል በእግሩ ይሄዳል።
4. አንድ ቀን ቢስቱ ዓመት ይጸጸቱ።
5. ሁለት ጉድጓድ ያላት አይጥ አትሞትም።

ቃላዊ ግጥሞች /ሽላላና ፉክራ/

ቃላዊ ግጥም አመንጪው (ደራሲው) በትክክል አይታወቅም። ስለዚህ ባለቤቱ ህዝብ ነው። በቃል ተደርሶ በቃል ሲከወንና በቃል ሲተላለፍ የኖረ ጥበብ ሊሆን፣ ከዜማ ጋር በዘፈንና በእንጉርጉሮ ይከወናል።

ቃላዊ ግጥሞች በሰርግ፣ በክብረ በዓላት፣ በሙሾ፣ በስራ ቦታ፣ በልጆች ጨዋታ፣ በጦርነት ወቅት ... ላይ ይደረደራሉ፤ ይዜማሉ። ይዘታቸው የፍቅር፣ የጥላቻ፣ የፍፍቅ፣ የትዝታ፣ የብሶት፣ የንቀት የሙገላ ... ሊሆን ይችላል።

ሽላላና ፉክራ የሚከወኑበት አጋጣሚና የሚከወኑበት ዓላማ አንድ ሆኖ በአቀራረባቸው ግን የየራሳቸው ባህሪ ያላቸው የቃላዊ ግጥም ዘርፍ ናቸው።

ብዙውን ጊዜ የሚከወኑት ማህበረሰቡን ለማነሳሳት የሚያስፈልጉ ጉዳዮች ሲፈጠሩ ነው። በሚከወኑበት ጊዜ ከዋኝን እንዲሁም አድማጩን /ተመልካቹን/ በስሜት በመመላት አካሉና አእምሮው እንዲበረታና በሀሴት እንዲሞላ ከዚያ አልፎ በወኔ እንዲነሳና ለዓላማውም እንዲጸና ያደርጋሉ።

አከዋወናቸውን በተመለከተ ሽለላ በዜማ በባህላዊ የሙዚቃ መሣሪያ /ክራር፣ ማሲንቆ፣ ዋሽንት /ታጅቦ የሚቀርብ ሲሆን ፉክራ ግን በቃል ንባብ መልክ የሚቀርብ ነው።

በሁለቱም ውስጥ ያሉ ቃላዊ ግጥሞች ይዘት ጀግናን፣ደፋርን የሚያወድሱ፣ የሀገርን ፍቅርና ክብር የሚሰብኩ፣ ፈሪና ሰነፍን የሚኮንኑ ናቸው። ሽለላና ፉክራ ወኔ በመቀስቀስ ከፍተኛ ሚና ያላቸው ስነ ቃሎች ናቸው።

፩. ቀጥሎ የቀረቡትን ቃላዊ ግጥሞች ሐሳብ በዋናነት በመመርመር የፍቅር፣ የሙገላ፣ የጥላቻ፣ የንቀት፣ የነቀፋ፣ የብሶት... እያላችሁ መልሱ።

ምሳሌ፡- “አንጎራጉራለሁ የደላኝ መስዬ፣
ሌሊቱ እንዲነጋ ቀኑ እንዲመሽ ብዬ።” /ብሶትን የሚገልጽ/

1. ገዳይ በየበሩ በየሽንተረሩ
ይፈለግ የለም ወይ የአዳኝ ውሻ ዘሩ።
2. የእገሊት ወዳጅ ጭራሽም ልብ የለው፣
የወንድሙ ራሳ ወድቆ የከረመው፣
ልብማ ቢኖረው ደሙን ይመልሳል፣
በግንባሩ ደፍቶ አንጀቱን ያርሳል።
3. ከላሽን ጠቆርሽን ይለኛል ባላገር፣
የሆዴን አውጥቼ ለስንቱ ልናገር።
4. የሳር ውስጥ መንገድ ይመስላል ወገቡ፣
መቼ ያስታውቃል ራቡ ጥጋቡ።

5. ልብ አልባ ነበር የሴት ወይዘሮ እቃ፣
ወርቅ እንቁ ነበር የሴት ወይዘሮ እቃ፣
አወይ የኔ ነገር ሄደች ልቤን ታጥቃ።
6. በበጋ እንዳያርስ ፀሐይ እየፈራ፣
በሐምሌ እንዳያርስ ዝናብ እየፈራ፣
ልጁ እንጀራ ቢለው በጅብ አስፈራራ።
7. እንደገንቦ ጠላ ብትንደቀደቂ፣
እንደ ንሮ ጎመን ብትንከረፈፈ፣
ወደደኝ ወደድኩት እንግዲህ እረፈ።

የምዕራፍ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ ውስጥ የጥቅስ ምልክቶች ነጠላ (< >) እና ድርብ (" ") ተጠቅመን መልመጃዎችን ሠርተናል። ስዕላዊ ድርሰት የአንድን ነገር ገጽታና ምስል በቃላት አማካይነት ስሎ ለማቅረብ የሚሞክር የድርሰት ዓይነት እንደሆነ ተመልክተናል። ሽላሳና ፉክራ በግጥም የሚቀርቡ ወኔ ቀስቃሽ የሰነቃል ዓይነቶች መሆናቸውን አይተናል። የቃላትን ተመሳሳይና ተቃራኒ ፍች ሰጥተናል። የአድራሻና መሸጋገሪያ ቃላት እንዲሁም ሀረጎችን አገልግሎትን ተገንዝበን በተግባር ተጠቅመንባቸዋል። የጽሑፍ ንግግርን አዘጋጅተናል። ስተሰዶዩ ምሳሌዎዊ አነጋገሮች ፍች መስጠት ችለናል።

የክሰሳ ጥያቄዎች

1. የነጠላ (< >) እና የድርብ (" ") ጥቅስ ምልክቶችን አገልግሎት በአጭሩ ዳፉ።
2. አንድን ጭውወት ወይም ንግግር አዳምጦ ማስታወሻ ስመዶዝ አስፈላጊ የሆኑ ጉዳዮች ምን ምን ናቸው?
3. ስዕላዊ ድርሰት በምን ዓይነት ስልት የሚቀርብ ድርሰት ነው? በአጭሩ አብራርታችሁ ዳፉ።
4. ሽላሳና ፉክራ መቼ፣ ለምን ዓላማ ይከውናሉ? አጠር አድርጋችሁ ግለጹ።
5. የቅስቀሳና የማነቃቂያ ንግግር የሚያደርግ ሰው ንግግሩ ተቀባይነት እንዲኖረው ምን ማድረግ አለበት?

የግንዛቤ ማመሳከሪያ ቅጽ

፩. ከዚህ በታች በምዕራፍ ሰባት የቀረበውን ትምህርት ምን ያህል እንደተረዳችሁ የምታመሳክሩበት ቅጽ ቀርቧል። በዚህ መሠረት በእያንዳንዱ የማመሳከሪያ ነጥብ ትይዩ ስለመረዳታችሁ እርግጠኛ ከሆናችሁ \checkmark ፣ እርግጠኛ ካልሆናችሁ $?$ ፣ መቶ በመቶ ካልተረዳችሁ ደግሞ x ምልክት በማድረግ ቅጹን አሟሉ።

ተ.ቀ	የማመሳከሪያ ነጥብ	\checkmark	$?$	x
1.	ስቀረቡልኝ ቃላት ተመሳሳይና ተቃራኒ ፍች መስጠት ችደሁ።			
2.	የድርብና ነጠላ ጥቅስ ምልክቶች አገልግሎት ተረድቻለሁ።			
3.	የአያያዥና መሸጋገሪያ ቃላት ወይም ሀረጎች አገልግሎት ተገንዝቤደሁ።			
4.	የጽሑፍ ንግግር ለማዘጋጀት ምን ማድረግ እንዳለብኝ አውቄአለሁ።			
5.	የስዕላዊ ድርሠት አጻጻፍን በመረዳት እጽፋለሁ።			
6.	የተሰደደ ምሳሌዎዊ አነጋገሮችን ፍች መግለጽ እችላለሁ።			
7.	የሽላሳ፣ የፉክሬ ቃላዊ ግጥሞች ባህሪ እና አካባቢ ምን እንደሆነ ተረድቻለሁ።			

፪. ከዚህ በላይ በቀረበው ቅጽ $?$ እና x ምልክት ያደረጋችሁባቸውን ነጥቦች በሚገባ እስክትገነዘቡ ድረስ የምዕራፉን ትምህርት ደጋግማችሁ ከልሱ።

ምዕራፍ ስምንት

ሴቶች በባህል ውስጥ

የምዕራፉ ዓባይት ዓላማዎች፡- ተማሪዎች ይህንን ምዕራፍ ከተማራችሁ በኋላ፡-

- ✓ ሴቶች በባህል ውስጥ ያላቸውን ሚና ለይታችሁ ትናገራላችሁ፤ ትጽፋላችሁ።
- ✓ መመሪያን ተከትላችሁ ትወያያላችሁ፤ ትከራከራላችሁ፤
- ✓ በሴቶች ዙሪያ የቅስቀሳና ማነቃቂያ ንግግር ታቀርባላችሁ፤
- ✓ ለፈሊጣዊ አነጋገር ፍች ትሰጣላችሁ፤
- ✓ ጅምር ምሳሌያዊ አነጋገሮችን ታሟላላችሁ፤
- ✓ የቅኔን ህብረ ቃል ለይታችሁ በማውጣት ስምና ወርቅ ፍች ትሠጣላችሁ።

ቅድመ ንባብ ጥያቄዎች

1. ባህል ማለት ምን ማለት ነው?
2. የሴቶችንና የባህልን ግንኙነት እንዴት ትገልጹታላችሁ?
3. በአካባቢያችሁ ሴቶችን የሚጎዱ ጎጂ ልማዶች አሉ? ካሉ ለመምህራችሁ ተናገሩ።
4. ሴቶችን የሚጎዱ ልማዶች ለማስወገድ መፍትሔው ምን ይመስላችኋል?

“የሴቷ መንገድ”

ባህል ሰፊና ብዙ ጉዳዮችን የሚያካትት ማዕቀፍ ነው። ቁሳዊና መንፈሳዊ ገፅታዎችም አሉት። ባህል አንድ ማህበራዊ ቡድን የሚገለገልባቸው ቁሶችን እንዲሁም ማህበራዊ መተዳደሪያ ደንቦችን ያጠቃልላል። በዚህም ውስጥ አስተሳሰቦች፣ ጥበቦች፣ እምነቶች፣ ልማዶች ይነሳሉ። እነዚህ በሰው ልጅ አካባቢያዊ እውቀት ላይ የተመሠረቱ ፈጠራዎች በዘልማድ በማህበረሰቡ እየተተገበሩ ለዘመናት ቆይተው የአኗኗር ዘይቤው ይሆናሉ።

ይሁን እንጂ፣ እነዚህ ሰዎች ለመልካም ብለው የሚተገብሯቸው ልማዳዊ ድርጊቶች አንዳንድ ጊዜ ከጥቅማቸው ይልቅ ጉዳታቸው ሲያመዝን ይታያል። በተለይ በሴቶች ላይ ሲፈጸሙ የኖሩት አንዳንድ ልማዳዊ ድርጊቶች ሴቶች ለረጅም ዘመናት የጨለማ ህይወትን እንዲገፉ ያስገደዱ ነበሩ። ለአብነትም ያህል የሴት ልጅ ብልት ትልተላ፣ ጠለፋ፣ የውርስ ጋብቻ፣ ያለ እድሜ ጋብቻ፣ ሴትን ልጅ በማጀት ውስጥ ብቻ ወስኖ ማስቀመጥን... መጥቀስ ይቻላል። እነዚህ ጎጂ ልማዶች ሴቶችን ለከፋ አካላዊና ስነልቦናዊ ጉዳት እየዳረጉ ዘመናት አስቆጥረዋል። የሚገርመው ግን ድርጊቶቹ ቀጣይነት እንዲኖራቸውና ለትውልድ እንዲተላለፉ የሴቶቹ ሚና ከፍተኛ መሆኑ ነው። ሴቶቹ በባህል ስም የሚፈጸሙባቸውን ጎጂ ድርጊቶች በዝምታ ተቀብለውና ጉዳታቸውን በውስጣቸው አምቀው፤

የድርጊቶቹን አስፈላጊነት ለልጆቻቸው እየሰበኩ ለሚኖሩበት ማህበረሰብ ያላቸውን ክብርና ታማኝነት ያሳያሉ።

ከዚህ በተቃራኒ እነዚህን ጎጂ ልማዳዊ ድርጊቶች በመቃወም አንገታቸውን ቀና አድርገው ሽንጣቸውን ገትረው የሚሟገቱ ጥቂት ደፋር ሴቶችም አልታጡም። ወደዚህ አስቸጋሪና ውስብስብ ትግል ገብተው ድልን ከተቀዳጁ ጥቂት ጀግና ሴቶች መካከል የአንዷን ተሞክሮ ቀጥለን እንመለከታለን።

ተማሪዎች ከላይ ካነበባችኋቸው ስንቀዶች ምን ተረዳችሁ? የሚቀጥሉት ስንቀዶች በበለጠ በምን ጉዳይ ላይ ያተኮሩብ ብላችሁ ትገምታላችሁ?

ዶ/ር ቦጋለች ገብሬ “ሴት ልጅ አደባባይ ልትውል አይገባም” በሚባልበት ዘመን ተፈጥረው፣ የባህሉን ጫና በጥረትና በትጋት አልፈው ለስኬት የበቁ ኢትዮጵያዊት ናቸው። የእኚህ ጠንካራ ሴት መንገድ ምን ይመስል ነበር?

ቦጋለች (የአካባቢዋ ሰዎች እንደሚጠሯት ቦጌ) የተወለደችው ከአዲስ አበባ ፫፻፶፭ ኪ.ሜ በስተደቡብ ምዕራብ የከንባታ ጠንባሮ ዞን ‘ዛቶ’ በተባለች ትንሽ መንደር ነው። ቦጌ በተወለደችበት ዘመን በዛቶ የትኛዋም ሴት ወደትምህርት ቤት እንድትሄድ አይፈቀድላትም። ሴት ልጅ ከማጀት ጉዳዮች አልፋ ለትልቅ ቁምነገር ትደርሳለች ተብሎ በማህበረሰቡ አይታሰብም። ይልቁንም ሴቶችን የሚጫኑ ልዩ ልዩ ጎጂ ልማዶች የሚከወኑበት በተለይ የሴት ልጅ ግርዛት በእጅጉ ተስፋፍቶ የነበረበት ጊዜ ነበር።

የትንሿ ቦጌ መንገድ ግን የተለየ ነበር። ከቤጤዎቿ ፈጥና የነቃችው ቦጌ ወደ አጎቷ ቤት ጎራ እያለች ፊደል ከቆጠሩ ዘመዶቿ ፊደል ለየች፤ ማንበብና መጻፍ ቻለች። የቤት ውስጥ ሥራዋን ካጠናቀቀች በኋላ ቤት ውስጥ ለምግብ ማብሰያ በሚቀጣጠለው እንጨት ብርሃን ሥራዬ ብላ ጥናቷን ተያያዘችው። ትጋቷን የተመለከቱ አባቷ ትምህርት ቤት

እንድትሄድ ፈቀዱላት። በቀን እስከ 6 ማይል ርቀት በእግሯ እየተጓዘች ትምህርቷን ቀጠለች። በግምት የዘጠኝ ዓመት ልጅ ስትሆን አራተኛ ክፍልን አጠናቅቃ ወደ አምስተኛ ክፍል ገባች። ይህም በመንደሯ ለመጀመሪያ ጊዜ ከአራተኛ ክፍል በላይ የደረሰች ሴት አደረጋት።

በተማረቻት እውቀት ለአባቷና ለመንደሯ ሰዎች ማመልከቻ በመጻፍ በቀናነቷ የተመሰገነችና የታወቀች ሆነች። ይህም አንድ ማዕረግ አሰጣት። በከምባታ ባህል አባት ለክብሩ መግለጫ የሚጠራው በመጀመሪያ ወንድ ልጁ ሲሆን እናት የምትጠራው ደግሞ በመጀመሪያ ሴት ልጇ ነበር። ቦጌ ግን ነገሩን የተገላቢጠሽ እንዲሆን አደረገች። የአካባቢው ሰው አባቷን በእሷ ስም “የቦጋለች አባት” እያለ መጥራት ጀመረ።

ቦጌ የሁለተኛ ደረጃ ትምህርቷን ለመቀጠል ወደ አዲስ አበባ ከመጣች በኋላ በአገኘችው የነፃ የትምህርት እድል ወደ እስራኤል ሀገር ተጓዘች። እስራኤል ሀገር ስትማር ከሚሰጣት የኪስ ገንዘብ በመቆጠብም ወደ ሀገሯ ተመልሳ ለአባቷ በዛቶ መንደር የመጀመሪያ የተባለ የቆርቆሮ ቤት ሠራች። ቦጌ በአካባቢዋ አሁንም አስደናቂ የአስተሳሰብ ለውጥ እንዲመጣ ምክንያት ሆነች። ቤቱን ከሩቅም ከቅርብም ሰዎች እየመጡ ጎበኙት፤ “ሴት ልጅ እድሉን ካገኘች ለካ ቁም ነገር ትሠራለች” ተባለ። ቦጌ ባይጻፍም “ሴት ልጅ መደቧ ማጀት ነው” የሚለውን ባህላዊ ህግ የሻረች የመጀመሪያዋ የከንባታ ወጣት ሆነች።

ቦጌ በተለያዩ የውጭ ሀገራት በመዘዋወር ትምህርቷን ስትከታተል ቆይታ ‘ኢፒዲሚያሎጂ’ በተባለ የትምህርት ዘርፍ የዶክትሬት ዲግሪዋን ተቀበለች። በውጭ ሀገራት ለ፭ ዓመታት ከቆየች በኋላ በትውልድ አካባቢዋ ያሉትን ሴቶች ለማገዝ፤ በተለይ በሚፈጸምባቸው ባህላዊ ልማድ /ግርዛት/ ሳቢያ በተለያዩ ሁኔታ በእጅጉ የሚጎዱ እህቶቿን ለመታደግ፤ “ምናልባትም አንዲት ሴት ልጅ እንኳ ከግርዛት ባድን” በሚል ተስፋ ወደ ኢትዮጵያ ጠቅልላ መጣች። እንደ ኤ.አ. በ1998

አካባቢ ከታናሽ እህቷ ፍቅርተ ገብሬ ጋር በመሆን “ከንባቱ ሜንቲ ጌዝማ -ቶጼ (ከሜጌ)” የተባለ ግብረ ሰናይ ድርጅት አቋቋሙ። “ሴት ልጅን መገረዝ ቆሻሻ ማስወገድ ነው” ብሎ ፍጹም ከሚያምነው የአካባቢው ማህበረሰብ እምነት ጋርም ፊት ለፊት መጋፈጥ ጀመሩ። ምንም እንኳን ፍቅርተ ገብሬ ከዚህ ዓለም በሞት በመለየት በአጭሩ መንገድ ላይ ብትቀርም ቦጌ የእህቷን አላማ ጭምር አንግባ ወደትግሉ ገባች፤ ትግሉ ቀላል አልነበረም። ፊትም በመንደሯ ስመ መልካም የነበረችው ቦጌ በትዕግስትና በዘዴ የአካባቢዋን ማህበረሰብ እሷ ወደምትፈልገው መንገድ ማስገባት ቻለች። እንደ አውሮፓውያን አቆጣጠር በ2008 ዓ.ም ተጠንቶ ይፋ በሆነው የዩኒሴፍ ጥናት በአካባቢው 97% ያህል ግርዛት መቀነሱ ተገልጿል።

በተለያዩ በጎ አድራጊ ግለሰቦች እና ድርጅቶች የሚደገፈው ከምባቱ ሜንቲ ጌዝማ - ቶጼ (ከሜጌ) ያገኘውን ድል በከምባታ አካባቢ ብቻ ላለመገደብ እየተንቀሳቀሰ ነው። በእናቶች ጤና እና ስነተዋልዶ፣ በኤች አይቪ እና በአካባቢ ጥበቃ ዙሪያ ማህበረሰቡን በማሳተፍ በርካታ ሽልማቶችንና ምስጋና አትርፏል።

ቁርጠኝነት፣ የዓላማ ጽናት፣ ለሌሎች በጎ ለማድረግ እውነተኛ ፍላጎት መኖር ይህችን ትንሽ ሥራ ለወገኖቹ ለመሥራት አብቅቶኛል በሚሉት ጠንካራዋ ሴት በተለይ ሴቶችን ከተለያዩ የባህል ተፅዕኖዎች ለማውጣትና ጤናማና ነፃ ማህበረሰብ ለመገንባት፤ እርስ በእርስ የሚከባበር፣ የሚመካከር፣ የሚማማር፣ ሰላማዊ እኩልነትን የሚያስብ ዜጋ መፈጠር አለበት ይላሉ። ይህ ደግሞ የሚሆነው ማህበረሰቡን በማዳመጥና በማስተማር ነው ብለውም ያምናሉ።

የዶ/ር ቦጋለች መንገድ አባጣ ጎባጣ ቢበዛውም በጽናት ይቀጥላል!

(ምንጭ “ከሜጌ” ቢሮ አዲስ አበባ ቅርንጫፍ 2003ዓ.ም)

ክፍል አንድ፡- አንብቦ መረዳት

፩. በምንባቡ መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች እውነት ወይም ሐሰት በማለት መልሱ፡፡

1. ቀደም ባሉት ጊዜያት በከንባታ ሴት ልጅ ወደ ትምህርት ቤት በባህሉ ይፈቀድ ነበር፡፡
2. ዶ/ር ቦጋለች በተወለዱበት ዘመን ሴቶች የቤት ውስጥ ሥራቸውን ከጨረሱ አደባባይ መዋላቸውን የሚቃወም አልነበረም፡፡
3. የዛቶ አካባቢ ሰዎችን እጅግ ያስገረመው የቦጋለች አባት ቆርቆሮ ቤት የተሠራበት ውድ ገንዘብ ሳይሆን የቦጋለች ተግባር ነበር፡፡
4. የቦጋ አካባቢ ሰዎች የቦጋን ሀሳብ ለመከተል ፍጹም ፈቃደኛ አልሆኑም፡፡
5. በዶ/ር ቦጋለች ጥረት በከንባታ አካባቢ የሴት ልጅ ግርዛት በእጅጉ ቀንሷል፡፡

፪. የሚከተሉት ቃላትና ሐረጎች ከምንባቡ የወጡ ናቸው፤ ምንባቡ ውስጥ ባላቸው ዐውድ ፍቻቸውን ግለጹ፡፡

1. ትጋት	5. ቁርጠኛነት
2. ቢጤዎቿ	6. ስሙ-መልካም
3. ቁም ነገር	7. ግብረ ሰናይ
4. አንግባ	8. ሽንጣቸውን ገትረው

፫. ምንባቡን መሠረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች በቃል መልሱ፡፡

1. በከንባታ ሴት ልጅ ትገረዝ የነበረው ምን በሚል ምክንያት ነው?
2. ትንሿ ቦጋ በአካባቢዋ ማህበረሰብ ዘንድ ሞገስ ያገኘችባቸውን ሁለቱን ዋና ዋና ተግባራት ግለጹ፡፡
3. ዶ/ር ቦጋለች ወደ ኢትዮጵያ የመጡት ምን ተስፋ ሰንቀው ነው?
4. ሰላማዊ እኩልነትን የሚሻ ዜጋ ለማፍራት ዋና መሳሪያው ምንድን ነው?
5. ከዶ/ር ቦጋለች ህይወት ምን ተማራችሁ?

ክፍል ሁለት፡ መናገር

ክርክር፡- ማለት ሁለት ሰዎች ወይም ሁለት ቡድኖች ዳኞችን በመስየም የሚያደርጉት ሥርዓት ያለው መግት ነው።

1. የክርክር ዝግጅት

1.1 ርዕሱን በሚመለከት ከተለያዩ ምንጮች ሐሳብ ሰብስቡ።

ምሳሌ፡- ከባለሙያዎች፣ ከልዩ ልዩ ጽሑፎች...

1.2 በርዕሱ መሠረት ጠይቃችሁ ካገኛችሁትና ካነበባችሁት ውስጥ ለክርክራችሁ ጠቃሚ የሆኑትን ሃሳቦች በቅደም ተከተል አስተካክላችሁ ያዙ።

1.3 ክርክራችሁን ለአድማጮች ከማቅረባችሁ በፊት በደረሰችሁ ፊት ልምምድ አድርጉ።

1.4 ለክርክር ከመቅረባችሁ በፊት ስብዕናችሁን (ንጽህናችሁን አለባባሳችሁን) በሥነ ሥርዓት አሟሉ።

2. የክርክር አቀራረብ

2.1. የመከራከሪያ ርዕሳችሁን ለአድማጮች አስተዋውቁ።

2.2. ፍሬ ሃሳቦቻችሁን በቅደም ተከተል አቅርቡ።

2.3. ረጋ ባለ መንፈስ በልበ መላኩን አቅርቡ።

2.4. ከክርክራችሁ (ከምትናገሩት) ነገር የማይስማማ እንቅስቃሴ አታድርጉ።

2.5. ተቃዋሚያችሁ የሚሰጠውን ሐሳብ በትክክል በማዳመጥ ማስታወሻ በመያዝ የተቃውሞ ሐሳብ አዘጋጁ።

2.6. በብጣሽ ወረቀት ላይ ማስታወሻ መያዝ ብትችሉም ማንበባችሁና መያዣችሁ እንዳይታወቅ አድርጉ።

2.7. የምታቀርቡት ሐሳብ /ማስረጃ/ በአድማጮቻችሁ ችሎታ ልክ የተመጠነ ይሁን።

2.8. ለክርክር የተሰጣችሁን የጊዜ ገደብ አክብሩ።

2.9. ከርዕሱ ውጪ የሆነ ሐሳብ እንዳታቀርቡ ተጠንቀቁ።

2.10. ክርክራችሁን ስታበቁ አድማጮቻችሁን አመስግኑ።

ምንጭ፡- (ደበበ ኃ/ጊዮ/አገግዳ፣ 1999፣ 438)

፩. ከፍ ሲል የቀረበውን የክርክር መመሪያ በመመርኮዝ በየቡድናችሁ ዝግጅት ካደረጋችሁ በኋላ በምትወክሉት ተወካይ አማካኝነት ከሚከተሉት ርዕሶች በአንዱ ላይ ተመካክራችሁ የክርክር ሃሳቦችሁን አቅርባችሁ ተወዳደሩ።

ቡድን “ሀ”	ቡድን “ለ”
ሰሌቶች የትዳር ንደኛ ለመምረጥ የቤተሰብ ጣልቃ ገብነት ያስፈልጋል	ሰሌቶች የትዳር ንደኛ ለመምረጥ የቤተሰብ ጣልቃ ገብነት አያስፈልግም
-	-
-	-
-	-

፪. በመምህራችሁ አማካይነት በክርክሩ ውቅት የሰማችሁትንም ሆነ ቀረ የምትሰሉትን ሀሳብ በማቅረብ በሴቶችና ባህል ዙሪያ ጠቅላላ የክፍል ውይይት አድርጉ።

- ምሳሌ:-**
1. ሴቶች የትዳር ንደኛቸውን ለመምረጥ ቤተሰብ ጣልቃ ቢገባ የሚያገኙት ጥቅም ምንድን ነው?
 2. ሴቶች የትዳር ንደኛቸውን ለመምረጥ ቤተሰብ ጣልቃ ቢገባ ጉዳቱ ምንድን ነው?
 3. ምን የመፍትሔ ሀሳብ ማቅረብ ይቻላል? ወዘተ...የሚሉ።

ክፍል ሶስት፣ መጻፍ

፩. ከሴቶች ጉዳይ ተጠሪ፣ ከሴት ተማሪዎች ክብብ ተጠሪ ወይም ከሌሎች ኃላፊዎች ጋር በመወያየትና ማስታወሻ በመያዝ “ሴቶች በተለያዩ ባህሎች ውስጥ ስላላቸው ሚና” አጠር ያለ ጽሑፍ አዘጋጁና ለክፍሉ በንባብ አሰሙ።

፪. በቡድን በመሆን በተለያዩ ዘመናት በነበሩ ባህላዊ ሥርዓቶች ሴቶች የነበራቸውን ቦታ የሚገልጹ ጽሑፎችን ካነበባችሁ በኋላ ያገኛችሁትን ሃሳብ በማነጻጸር ጽፋችሁ ወይም በንግግር ለክፍሉ አቅርቡ።

፫. ከፍ ሲል በየቡድኑ ከቀረቡት ሃሳቦች ሆነ በማንበብ ካሠባሰባችኋቸው ሀሳቦች በመነሳት የቅስቀሣና ማነቃቂያ ጽሑፍ (በጥም ይሁን በስድ (ዝርዝር) አዘጋጁና በቡድን ተጠሪዎችሁ አማካይነት ለክፍሉ አቅርቡና ተወያይዩ።

፩. ቀጥሎ የተሰደዩ የሐረግ ዓይነቶች ቀርበዋል። ፊት ስፊት በተሰማችሁ ባዶ ቦታ ላይ የሐረግ ዓይነቶችን ስምዎ አስፍሩ።

1. በፍጥነት እየተዳከመ ሄደ _____
2. እንደ ወንድሙ ክፉኛ _____
3. ጎበዝ የአማርኛ አስተርጓሚ _____
4. እጅግ በጣም ወንጀለኛ _____
5. ከእኛ ቤት ጎን _____

፪. በቡድን በመሆን ቀጥሎ የቀረቡትን ዓረፍተ ነገሮች "ሐተታዊ"፣ "ፓዶዶዊ"፣ ወይም "ትዕዛዛዊ" በማለት ለክፍል ንደኛቻችሁ ተናገሩ።

1. ካሣ በግ አልገዛም?
2. ጠጅ አምጣ!
3. እንኳን አደረሰህ።
4. ከአልጋው ላይ ተነስ!
5. ልጄ አስተማሪውን አያዳምጥም።

ክፍል አምስት፣ ስነጽሑፍ

፩. ቀጥሎ ለቀረቡላችሁ ፈላጊዎች አነጋገሮች ፍች ሰዎችን በመጠየቅ ወይም ከመጻሕፍት ፈጠራዎች ካመጣችሁ በኋላ በክፍል ውስጥ እየተጠያየቃችሁ ተወያይበት።

ምሳሌ፡- ሀ) “አናት ናት” ማለት “ኗህ ናህ ናት” ማለት ነው።

ለ) “የወርቅ ፍልቃቂ” ማለት “በጣም ቆንጆ” ማለት ነው።

1. “ደመ ግቡ” _____	5. “አንገተ ሰባራ” _____
2. “ማቅ መለላች” _____	6. “አመለ ወርቅ” _____
3. “የጥርስ ስጋ” _____	7. “ባህር ወለድ” _____
4. “ሀብቷ ቀና” _____	8. “እንከን የለሽ” _____

፪. ቀጥሎ ያስተማሩ ምሳሌዎቹ አነጋገሮች ይቀርቡላችኋል። በምሳሌው መሠረት በትክክል አሟልታችሁ በመፃፍ በትርጉማቸው ላይ በክፍል ውስጥ ተወያዩበት።

ምሳሌ:- ቤት ያለሌት _____ ።

መልስ:- ከብት ያለበረት

1. _____ አይን ያለቅሳል።
2. ሞኝ የዕለቱን _____ ።
3. ሰው ለወዳጁ _____ ።
4. የማይተማመን ባልንጀራ _____ ።
5. መልካም ሚስት _____ ።

፫. ቀጥሎ በቀረቡላችሁ ግጥሞች ውስጥ ያሉትን ህብረ ቃላት በማውጣት ስምና ወርቁን ፍች አሳዩ።

ምሳሌ 1:- መሸ በሩን ዝጉት ከቀረ ልማዴ፤

ተከፍቶ ማደሩን አይወደውም ሆዴ።

ህብረ ቃል:- ተከፍቶ

ስም:- ሳይዘጋ ክፍት ሆኖ፤

ወርቅ:- አዝኝ፤

ምሳሌ 2:- ሞጣ ቀራንዮ ምነው አይታረስ፤

በሬ ሳላይ መጣሁ ከዚያ እስከዚህ ድረስ።

ህብረ ቃል:- በሬ ሳላይ

ስም:- የሚያርስ ለሬ አላየሁም

ወርቅ:- በአስክሬን ላይ እየተረማመድኩ መጣሁ

1. ያን ማዶ ተራራ ስፈራው ዳሩን፤
መልካም ገላለጡት ትሄዱ እንደሆን
2. ልዩ ልዩ ምግብ ምንም ቢኖር በዓለም፤
እንደ ስጋ ከቶ የሚደግፍ የለም።

3. የማናውቀውን ሌብነት
ልንሰርቅ ገብተን እሠው ቤት፤
ይቅርብን ንዴ እንውጣ፤
የሚጠብቀን መጣ።
4. ፀጉሯን ስታበጥር ዶሮ እየበላባት፤
እሽ ስትል ጊዜ እንዴት አማረባት።
5. እያነጋገረኝ ቢጠይቀኝ ወሬ፤
አላቅም ብዬ ነው አለመናገሬ።
6. ላረቁውም ኮራሽ ለውስኪውም ኮራሽ አንች ግድ የለሽም፤
የወደድሽው ጠላ አልተገኘልሽም።
7. ሚስቴ በየአዓይነቱ ቁርስ ስትሰጠኝ፤
ቅንጨዋ ናት በጣም የምትስማማኝ።
8. ላሞቼ አልወለዱ ገና ነው ሰዓቱ፤
ወተት ወተት ይላል ሰው ሁሉ በከንቱ።
9. ማር ቀምሼ አላውቅም እኔ ወንድማችሁ፤
የሀገሬ ወጣቶች ተማሩ እባካችሁ።
10. በታንኳ በመርከብ ሲገቡ ብታይ
ኸረ አባይን በግር ትገባለህ ወይ

© Moe, FDI
Not to be rep

የክሰጣ ፕዶቂዎች

- እንደፈረስ ስምን ትርበደበዳለህ? የተመረበት ሐረግ ዓይነቱ _____ ነው::
ሀ. ቅፅላዊ ሐረግ መ. ግሣዊ ሐረግ
ለ. ስማዊ ሐረግ ሠ. መስተዋደዳዊ ሐረግ
ሐ. ተውሣክ ግሣዊ ሐረግ
- በክርክር የሚያስፈልገው የቱ ነው?
ሀ. ማስታወሻ መደዝ
ለ. ከአድማጮች ችሎታ በላይ የሆነ ሐሳብ ማቅረብ
ሐ. ከአድማጮች ችሎታ በታች የሆነ ሐሳብ ማቅረብ
መ. "ለ" እና "ሐ"
- "አይንና ኖጫ" ሲሟሉ ፈሪሞዊ አነጋገር ተመሳሳይ የሚሆነው የቱ ነው?
ሀ. አይብና ጉመን ሐ. ሆድና ጀርባ
ለ. እጅና ጊንት መ. "ሀ" እና "ሐ"
- "ገንዘብ ካስ በሰማይ መንገድ አስ" የሚለውን ምሳሌያዊ አነጋገር ፍች በአጭሩ ጽፏችሁ ሲገደጃቸው በንባብ አለሙ::
- በአካባቢያችሁ ስለሴቶች የሚነገሩ አሱታዊ አመለካከቶችን የሚያንጸባርቁ አባባሎችን በማስታወስ ክፍል ውስጥ ትችት ስጡ::
- የሚከተለውን ቅኔ ህብረታል፤ ስም፣ ወርቅ ስድታችሁ አሳዩ::
ባገርቤት ገበያ ከመንከራተት፤
ከተማ ይሻላል ልብስ ለመግዛት::

የግንዛቤ ማመሳከሪያ ቅጽ

፩. ከዚህ በታች በምዕራፍ ስምንት የቀረበውን ትምህርት ምን ያህል እንደተረዳችሁ የምታመሳክሩበት ቅጽ ቀርቧል። በዚህ መሠረት በእያንዳንዱ የማመሳከሪያ ነጥብ ትይዩ ስለመረዳታችሁ እርግጠኛ ከሆናችሁ \checkmark ፣ እርግጠኛ ካልሆናችሁ $?$ ፣ መቶ በመቶ ካልተረዳችሁ ደግሞ x ምልክት በማድረግ ቅጹን አሟሉ።

ተ.ቁ	የማመሳከሪያ ነጥቦች	\checkmark	$?$	x
1.	ሴቶች በባህል ውስጥ ለሚኖራቸው ሚና ባነበብኩት ምንባብ መሠረት እገልጻለሁ።			
2.	የተለያዩ የሐረግ ዓይነቶችን አመሠራረት ተረድቻለሁ።			
3.	የተለያዩ የዓረፍተ ነገር ስልቶችን ተመርኩዜ አረፍተነገሮች አመሠርታለሁ።			
4.	የቃላት አማራያዊና ፍካሬያዊ ፍቺያቸውን አስጣለሁ።			
5.	ውይይት ሲካሄድ መከታተል ያስብኝን ሥርዓት ተረድቻለሁ።			
6.	ለተለያዩ ፈሊጦች ምሣሌያዊ አነጋሮች ፍቺያቸውን አስጣለሁ።			
7.	በሴቶች ዙሪያ የቅስቀሳና የማነቃቂያ ንግግር ማድረግ እችላለሁ።			
8.	ለቀላል ቅኔ የሰምና ወርቅ ፍቺያቸውን አስጣለሁ።			
9.	ካነበብኩትም ሆነ ካዳመጥኩት እንዴት ማስታወሻ መያዝ እንዳለብኝ ተረድቻለሁ።			

፪. ከዚህ በላይ በቀረበው ቅጽ የ $?$ እና የ x ምልክት ያደረጋችሁባቸውን ነጥቦች በሚገባ እስክትገነዘቡ ድረስ የምዕራፉን ትምህርት ደጋግማችሁ ከልሱ።

ምዕራፍ

ዘጠኝ

ሱስ

የምዕራፉ ዓባይት ዓላማዎች፡- ተማሪዎች ይህንን ምዕራፍ ከተማራችሁ በኋላ፡-

- ✓ በተለያዩ የአረፍተ ነገር ስልቶች ዓረፍተ ነገሮች ትጽፋላችሁ።
- ✓ ነፃና ጥገኛ ምዕላዶችን አቀናጅታችሁ ቃል ትመሠርታላችሁ።
- ✓ አንቀጽ ትጽፋላችሁ።
- ✓ ግጥም ትጽፋላችሁ።
- ✓ ህብረ ቃላቸውን በመለየት ቅኔዎችን ትፈታላችሁ።
- ✓ መመሪያዎችን በመከተል የተለያዩ መልመጃዎችን ትሰራላችሁ።
- ✓ ሥርዓተ ነጥብ /ድርብና ነጠላ ትዕምርተ ጥቅስ/ ትለያላችሁ።

ቅድመ-ንባብ ጥያቄዎች

1. ሱስ ምንድን ነው?
2. ሰዎች ወደተለያዩ ሱሶች የሚገቡት በምን ምክንያት ይመስላችኋል?
3. በአካባቢያችሁ ሰዎች በብዛት የተጠመዱት በምን ዓይነት ሱስ ነው? ምክንያቱ ምን ይመስላችኋል?
4. የሱስን አስከፊ ገጽታ አጠር አድርጋችሁ ተናገሩ።

"የጉለሌ ሰካራም"

“በጉለሌ የነበረው የታወቀ ዶሮ ነጋዴ ማነው?” ብለው ከገፈርሳ እስከ ደጃዝማች ይገቡ ሰፈር ለጠየቁ ሰዎች “ተበጀ! ሰካራሙ ተበጀ! ዶሮ ነጋዴው ተበጀ ነው!” ብለው ይነግሯቸዋል።

የህይወቱ ታሪክ ፍጹም ገድል ነው። ጤም ያለው ሽማግሌ ሰው ነው፤ የራሱን ጠጉር ውሃ ወይም መቀስ ነክቶት አያውቅም። ማለዳ አይናገርም፤ በጠርሙስ የሞላውን ከጠጣ በኋላ ማታ ሲራገም ወይም ሲሳደብ፤ ሲፎክር ወይም ሲያቅራራ ድምጽ ከፈረንጅ ውሻ ድምጽ ይወፍራል። ቢያውቀውም ባያውቀውም ካገኘው ጋር ሁሉ ማታ ይስቃል። የሰላምታው ዓይነት እንደወታደር ወይም እንደ ሲቪል ቢሆን ለእርሱ እንደተመቸው ነው። ከሰላታው ጋር ድምጽ ትሰማላችሁ ከአፋ የሚወጣውን አንድ ቃል ግን መለየት አትችሉም።

ተማሪዎች ከላይ ካነበባችሁት ሕንቀጽ ተበጀ ምን ዓይነት ሰው ነው? ማሕበረሰቡስ ስለእሱ ያለው ሕመሙከት ምን ዓይነት ይመስላችኋል?

ከሚያሰክር ሁሉ ለመታረም ብዙ ጊዜ አስቦ ነበር። ሰክሮ ያደረበት ሌሊት አልፎ ብርሃን በሆነ ጊዜ “ከእንግዲህ መጠጥ አልቀምስም” እያለ በየቀኑ ምሏል። በነጋታው የበለጠ ጠጥቶ የባለ ሰክሯል። ለመስከር ይጠጣል፤ ደስ ያለው እንዲመስለው ይጠጣል፤ ብስጭቱን የሚረሳ መስሎት ይጠጣል።

ቡና በተፈላ ጊዜ በጉለሌ በየምድጃው ሥር መልኩን አይተው ያላወቁ ባልቴቶች እንኳ በፍንጃል ቡናን ፉት እያሉ የሌላውን ሰካራም ተረት በተበጀ ላይ እያላከኩ ይላሳቁበት ነበር።

“ይህን መስከርህን ካልተውህ ላንተ ንስሐ አባት አልሆንህም” ብለው የመጀመሪያ ንስሐ አባቱ ብዙ ከመከሩት በኋላ መንፈሳዊ ልጅነቱን ከእርግማት ጋር አስወግደውታል። ሠራተኞቹም ለርሱ ተቀጥሮ መሥራትን ከውርደት ቆጥረውት እየነቀፉት ሄደዋል። “መጠጥ ካልተውህ አናገባህም” ብለው በየጊዜው ለጋብቻ ጠይቋቸው የነበሩ በቁመናው አሰናብተውታል። በሰንበቴም፣ በማህበርም ማህበርተኛ ለመሆን የጠየቃቸው ነፍሱን ሳይቀር ንቀዋታል።

ብዙ ጊዜ ሰክሮ አቶሞቢል ሄደበታል። ሰክሮ በነጋታው ሲነቃ እራሱን እስር ቤት ውስጥ አግኝቶታል። በጉለሌ መንገድ ዳር ባሉት በብዙ የውሃ ጉድጓዶች ሰክሮ ገብቶ የጉለሌ ህዝብ አውጥቶታል። ሰክሮ የጎርፍ ውሃ ከወሰደው በኋላ ብዙ ጊዜ የእሳት አደጋ ደርሶለታል። ሰክሮ ከቤቱ መድረስ እያቃተው ከወደቀበት ባቡር መንገድ ሳይነሳ፣ ብዙ ጊዜ በላዩ ላይ ጎርፍ ሲሄድበት አድሯል።

ሰዎች መልካም የሰማዕትነት ሥራውን ሁሉ ርካሽ አድርገው ይቆጥሩበታል። በግብረገብ መሠረት አደረግሁት የሚለውን ሁሉ በስካር እንዳደረገው ያናንቁበታል። “በጎ ሥራህን ሁሉ በትኩስ መቃብር ውስጥ አፈር አለበስከው፤ አንተ ሰው ሰው ሁን ሚስት አግባ ልጆች ይኑሩህ” ይሉና ይዘልፉት ነበር።

ይህ ሁሉ ውርደትና ርክሰት ነው እንጂ ክብር ከቶ አይደለም። ሁሉም መጥፎ ሱስ ያለበት ሰው ከሰው በታች ነው። ሰዎች ይሸሹታል፤ ፍጹም ወዳጅነቱንና ዝምድናውን አይሹም። እናም ኑሮው በጨለማ አንደተከበበ ይሆናል። የሰካራው ተበጀም እጣ ይኸው ነበር።

(ተመስገን ገብሬ፣ የጉለሌው ሰካራም፣ 1941፣ 1-8 ለማስተማሪያ እንዲያመች ተሸሽሎ የቀረበ)

5. ከላይ የቀረበው ምንባብ የሚያስተላልፈው መልእክት

ሀ. የመጠጥ ሱስን አስከፊነት

ለ. የመጠጥን አዝናኝነት

ሐ. የመጠጥ ሱስን አዋራጅነት

መ. ሀ እና ሐ መልስ ይሆናሉ

፫. በምንባቡ መሠረት በ“ሀ” አምድ ስተሰጡት ቃላትና ሐረጎች ተመሳሳይቸውን በ “ለ” ካሉት በመምረጥ አዛምዱ፡፡

“ሀ”	“ለ”
1. አቅራቢ	ሀ. ተዋረደ
2. ከበረ	ለ. ከፍ አለ
3. ነቀፈ	ሐ. አረንቋ ውስጥ ገባ
4. እርባና ቢስ	መ. ዘለፈ
5. ረከሰ	ሠ. ፋይዳ የለሽ
6. አናናቀ	ረ. ዘፈነ፣ ሸለለ
	ሰ. አጥላላ
	ሸ. አካረረ

፬. በ“ሀ” አምድ ስተሰጡት ቃላት ተቃራኒ የሚሆኑ ቃላትን ከ “ለ” አምድ በመምረጥ አዛምዱ፡፡

“ሀ”	“ለ”
1. ሽነቆረ	ሀ. አነወረ
2. ነውጥ	ለ. ቆነጠረ
3. ድጉስ	ሐ. አጫ
4. አመሰገነ	መ. ሰላም
5. ጥላት	ረ. ደፈነ
6. ጉራማይሌ	ሰ. ያልተሸፈነ
	ሸ. አንድ ወጥ

ክፍል ሁለት፣ መናገር

፩. በቡድን ሆናችሁ ሱስኛ የሆኑ ሰዎች ከሱሳቸው መላቀቅ እንዲችሉ መከናወን ባለባቸው ጉዳዮች ዙሪያ አጫጭር ነጥቦችን አዘጋጁና በተወካዮቻችሁ አማካይነት ሐሳባችሁን እያቀረባችሁ በጋራ ተወያዩ። አንድ የጋራ መፍትሄ ሀሳብ ላይም ድረሱ።

፪. ሱስን ማቆም ይቻላል ወይስ አይቻልም በሚል ርዕስ ተከራክሩ።

ክፍል ሶስት፣ ሰዋስው

፩. ምዕራፍ አራት ውስጥ ስለ ዓረፍተነገር ስልቶች መማራችሁ ይታወቃል። በመሆኑም ቀጥሎ በሚሰጧችሁ ምሳሌዎች መሠረት፣ የተለያዩ የዓረፍተነገር ስልቶችን ጥንድ ሆናችሁ እየመሰረታችሁ በየተራ በንባብ አሰሙ።

ሀ. ሐተታዊ ዓረፍተነገር :- (አወንታዊ፣ አሰታዊ ዐ.ነገር)

ምሳሌ:- 1. ጉበዝ ተማሪ በርትቶ ያጠናል። (አዎንታዊ)

1. _____

2. _____

3. _____

ምሳሌ:- 2. ወርቁ ትናንት ደብተር አልገዛም። (አሉታዊ)

1. _____

2. _____

3. _____

ለ. ትዕዛዛዊ ዓረፍተነገር:-

ምሳሌ:- ራትህን ብላና አጥና!

1. _____

2. _____

3. _____

ሐ. ጥያቄዎዎ ዓረፍተነገር፡-

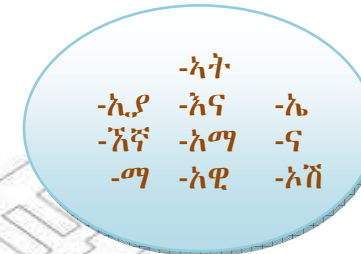
ምሳሌ፡- ለምን ሁል ጊዜ ትረብሻለህ?

1. _____
2. _____
3. _____

፪. ከዚህ ቀጥሎ ከተዘረዘረት ቅጥዎ ምዕሳዶች እየመረጣችሁ ሰነዓ ምዕሳዶች (ቃላት) ተስማሚ የሚሆኑትን በመቀጠል ቃላትን መስርቱ፡፡

ምሳሌ፡-

1. ልጅ (ነፃ ምዕሳድ) + - አች (ብዛት አመልካች ጥገኛ ምዕሳድ)
ልጆች (ከነፃና ጥገኛ ምእላድ የተመሰረተ ቃል)
2. ሜዳ + አማ = ሜዳማ

ሀ. መጥረግ	ሠ. ሰማይ
ለ. ግብ	ረ. ድንጋይ
ሐ. ጦስ	ሰ. ድርቅ
መ. ዘመድ	ሸ. ቅብብል

ክፍል አራት፡- ስነጽሑፍ

፩. “ሱስ ማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ፓለቲካዊ ጉዳት አለው፡፡” የሚለውን ዓረፍተነገር መንደርደሪያ አድርጋችሁና ድርብና ነጠላ ትዕምርተ ጥቅሶችን በመጠቀም አንድ አንቀጽ ጻፉ፡፡ የጻፋችሁትን አንቀጽ ለንደኞቻችሁ በማሳየት በሚሰጧችሁ አስተያየት እንደገና አሻሽላችሁ ጻፉ፡፡

፪. በቡድን በመወያየት፣ ከዚህ ቀደም ብሎ በምዕራፍ ሶስት ስለአንቀጽ ቅርጽ የተማራችሁትን መሠረት በማድረግም በየአንቀጾቻችሁ ቅርጽ ላይ ተነጋገሩ።

፫. ስለ ሱስ አጭር ግጥም አዘጋጅታችሁ ለክፍል ዓደኞቻችሁ በንባብ አሰሙ።

፬. ቀጥለው በቀርቡላችሁ ቅኔዎች ውስጥ ያሉትን ህብረ ቃላት በማውጣት ስምና ወርቅን ሰይታችሁ ስላዩ።

1. ሽክላ በሩቅ ሲያዩት ብረት ይመስላል፤

ለመረመረው ሰው ገል አፈር ኖሯል።

ህብረቃል፡- _____

ስም፡- _____

ወርቅ፡- _____

2. ጠምጄ ነበር ልዘራ ዳጉላ፤

ለካስ እረስቼው ዘር የለኝም እላ።

ህብረቃል፡- _____

ስም፡- _____

ወርቅ፡- _____

3. ጠጅ ሞልቶ ካኖሩት እንዳይጎድል አውቃለሁ፤

ሰውን ጠጣው መሬት እንዴት እሆናለሁ።

ህብረቃል፡- _____

ስም፡- _____

ወርቅ፡- _____

4. ጤና በማጣቷ አዝኜ ስኖር፤

ደግሞ ባልጋ ሄደች ወይ ዓለማፈር።

ህብረቃል፡- _____

ስም፡- _____

ወርቅ፡- _____

5. ሥጋ እበላ ብዬ የቆረጥኩትን፤

ላሳያችሁ መጣሁ እኔማ ጣቴን።

ህብረቃል:- _____

ስም:- _____

ወርቅ:- _____

፭. ቀጥሰው የተሰደዩ መመሪያዎች ይቀርቡላችኋል። በመመሪያዎች መሠረት ፕደቱዎችን ሥሩ።

መመሪያ አንድ:- በየተራ ቁጥሩ ከተዘረዘሩት ቃላት መካከል በፍችው ልዩ

የሆነውን ምረጡ።

1.	ሀ. መተረ	ለ. ሰፋ	ሐ. ዘመዘመ	መ. ቀመቀመ
2.	ሀ. ሒስ	ለ. ትችት	ሐ. ነቀፋ	መ. ዘለፋ
3.	ሀ. ረብ	ለ. ፋይዳ	ሐ. ጥቅም	መ. እርካታ
4.	ሀ. ሳበ	ለ. ዘረጋ	ሐ. ለጠጠ	መ. ዘመመ
5.	ሀ. ሽለላ	ለ. ፉክራ	ሐ. ሙሾ	መ. ቀረርቶ

መመሪያ ሁለት:- ለሚከተሉት ቃላት በ “ሀ” ውስጥ እማራያዊ ፍቻዎችውን፤ በ “አ” ደገሞ ፍካሬያዊ ፍቻዎችን የሚያሳዩ ዓረፍተነገሮችን ዳፉ። የዳፍችኋቸውን ዓረፍተነገሮች ሰንደኛችሁ አሳዩና በሚሰጣችሁ አስተያየት መሰረት አሻሽሉ።

ምሳሌ:- ጩልሌ:- ሀ) ጣሪያው ላይ ያረፈውን ጩልሌ በድንጋይ አባረርኩት።
/የወፍ ዘር/ እማራያዊ ፍች፤

ለ) ደላላው ጩልሌ ነው። /ብልጥ/ ፍካሬያዊ ፍች፤

1.	ቆቅ	ሀ. _____	ለ. _____
2.	እባብ	ሀ. _____	ለ. _____
3.	አኞ	ሀ. _____	ለ. _____
4.	ወንፊት	ሀ. _____	ለ. _____
5.	ገለባ	ሀ. _____	ለ. _____

የግንዛቤ ማመሳከሪያ ቅጽ

፩. ከዚህ በታች በምዕራፍ ዘጠኝ የቀረበውን ትምህርት ምን ያህል እንደተረዳችሁ የምታመሳክሩበት ቅጽ ቀርቧል። በዚህ መሠረት በእያንዳንዱ የማመሳከሪያ ነጥብ ትይዩ ስለመረዳታችሁ እርግጠኛ ከሆናችሁ \checkmark ፣ እርግጠኛ ካልሆናችሁ $?$ ፣ ሙሉ በሙሉ ካልተረዳችሁ ደግሞ x ምልክት በማድረግ ቅጹን አሟሉ።

ተ.ቁ	የማመሳከሪያ ነጥቦች	\checkmark	$?$	x
1.	ሱስን በተመለከተ የቀረበውን ምንባብ ተረድቻለሁ።			
2.	ለቀረቡልኝ ቃላት ተመሳሳይና ተቃራኒ ፍች እሰጣለሁ።			
3.	በዓረፍተነገር ስልቶች ተጠቅሜ የተለያዩ ዓረፍተነገሮችን እመሠርታለሁ።			
4.	በመንደርደሪያ ዓረፍተነገር ተጠቅሜ አንቀፅ እፅፋለሁ።			
5.	የአንድን አንቀጽ ቅርጽ ከመንደርደሪያ ዓረፍተነገር አቀማመጥ አኳያ መግለጻት እችላለሁ።			
6.	ለቃላት እማራያዊና ፍካራያዊ ፍች እሰጣለሁ።			
7.	መመሪያን ተግባራዊ አደርጋለሁ።			
8.	የሚሰጠኝን ቃል በነፃና በጥገኛ ምእሳድ እተነትናለሁ።			
9.	ለተለያዩ ቅኔዎች ሰምና ወርቅ ፍቻቸውን እሰጣለሁ።			

፪. ከዚህ በላይ በቀረበው ቅጽ $?$ እና x ምልክት ያደረጋችሁባቸውን ነጥቦች በሚገባ እስክትገነዘቡ ድረስ የምዕራፉን ትምህርት ደጋግማችሁ ከልሱ።

ምዕራፍ እስር

ሥራና ምርት

የምዕራፉ ዓባይት ዓላማዎች፡- ተማሪዎች ይህንን ምዕራፍ ከተማራችሁ በኋላ፡-

- ✓ ከግስ የተለያዩ ስሞችንና ቅጽሎችን ትመሰርታላችሁ።
- ✓ ተራና ውስብስብ ዓረፍተ ነገሮችን ከጽሑፍ ውስጥ ለይታችሁ ታወጣላችሁ።
- ✓ የንግድ ሥራ ደብዳቤ ትጽፋላችሁ።
- ✓ በሠንጠረዥ የቀረበን መረጃ ወደ ዝርዝር ጽሑፍ ትቀይራላችሁ።
- ✓ በዝርዝር የቀረበውን መረጃ በሠንጠረዥ ታቀርባላችሁ።
- ✓ ለገለጻዎች ዘይቤያዊ ስያሜ ትሰጣላችሁ።

ቅድመ-ንባብ ጥያቄዎች

1. ሥራና ምርት ያላቸው ግንኙነት ምንድነው?
2. ጠንክሮ መሥራት ለራስ ፣ ለሀገርና ለወገን ምን ምን ጥቅሞችን ያስገኛል?

"የሠራ ያገኛል!"

ኢትዮጵያ በርካታ ህፃናትና ወጣቶች ያሉባት ሀገር ናት። እነዚህን ወጣቶች የሚያሳድጉ ወላጆች፣ አካባቢዎች፣ ትምህርት ቤቶች፣ ፖሊሲ አውጪዎችና ፖለቲከኞች ሥራ ፈጣሪዎችን የማብዛት ግዴታ አለባቸው። ልጆች ትልልቅ ርዕይና ዓላማ እንዲይዙ በቂ ችሎታና ሙያ እንዲኖራቸው ከሁሉም በላይ ወላጆች ኃላፊነት አለባቸው። በሁሉም መስፈርቶች እያደገ የሚሄድ ቤተሰብ ኃላፊ የሆኑ ወላጆች ያሏቸው ልጆች፣ ውስጣቸውን እየመረመሩ የቤተሰባቸውን እንቅስቃሴ ወደተሻለ ህይወት የሚቀይሩና ለልጆቻቸው ምሳሌ መሆን የሚችሉ ወላጆች ያሏቸው ልጆች ከወላጆቻቸው የበለጠ ባለ ራዕይ ይሆናሉ። ህይወት የተለያዩ አማራጮች እንዳሏት ልጆቻቸውን ሲያስተምሩ፣ በሂደት የእነሱ ህይወት ከእለት ወደ እለት ለውጥ እያመጣ ሲሄድ፣ በየቤተሰቡ ያለ አንድ ሁለት ሰው የራሴ የሚለው ሥራ ሲፈጥር ተነሳሽነት ያድጋል፤ “ልምድ ያካበቱ ወላጆች ለልጆቻቸው ዩኒቨርሲቲዎች ናቸው!”

አሁን አሁን እንደሚታየው ወላጆች በጣም ውስን የሆነ ህልምና ራዕይ አላቸው። የሚያጋጥሟቸውን ችግሮች ሁሉ ከቤተሰብ አባላትና ከልጆች መኖር አለመኖር ጋር የሚያያይዙ አሉ። በመሠረቱ ህፃናት ወላጆቻቸውን አስገድደው የተወለዱ አይደሉም፤ ህፃናትን የምንወልዳቸው እኛ ነን፤ በየትኞቹም ኃላፊነቶች በአብዛኛው ተጠያቂዎቹ እኛ ወላጆች ነን። ከምንጠቀምበት በላይ ገቢ ለመፍጠር የምንንቀሳቀስ ወላጆች ስንበዛ በየቤቱ ያለ ድህነት ቀስ በቀስ ይጠፋል። ኢትዮጵያ የምታድገው እያንዳንዱ ቤተሰብ የተሻለ ደረጃ ሲደርስ ነው።

ተማሪዎች! ከላይ ካነበባችኋቸው አንቀጾች ምን ተረዳችሁ?

የኢትዮጵያ ትልቁ ሀብት ወጣቱ ነው። ወጣቱ አስተሳሰቡ ብሩህ ነው፤ ትኩስ ጉልበት አለው፤ ከፍተኛ የመፍጠር ችሎታ አለው፤ ፈጣን ነው፤ አንድ ጊዜ የጀመረውን ነገር ደጋግሞ በመሥራት ለማሸነፍ ሰፊ የእድሜ ገፅ-በረከት ያለው የህብረተሰባችን ክፍል ነው። ከማንም የተሻለ መኖር የሚፈልገው ወጣቱ ነው። ይህንን ሁሉ ለማድረግ ብዙ መሥራት ያለበትም ወጣቱ ነው።

በጥቂቶች የኢኮኖሚ ነፃ መውጣት ብዙ ሰው ጥሩ ኑሮ መኖር አይችልም። የአስተሳሰብ ድህነትን የሚያወርሱት ልጅ ባለፀጋ አይሆንም፤ አትሆንም። ስለዚህ ሥራ ፈጣሪ ለመሆን የበለጠ እድል ላለው ለወጣቱ የህብረተሰብ ክፍል የሥራ ፍላጎትና ተነሳሽነትን እናስተምረው።

(ወርታው በዛብህ፣ ኢንተርፕራይዝፕ፣1998፣109፣ ለማስተማር እንዲያመች ተደርጎ የተወሰደ።)

ክፍል አንድ፣ አንብቦ መረዳት

፩. ቀጥሎ የቀረቡትን ከምንባቡ የወጡ ዓረፍተነገሮች በመመርመር ትክክል የሆነውን “እውነት” ስህተት የሆነውን “ሐሰት” በማለት መልሱ።

1. ወጣቶች የሥራ ተነሳሽነት እንዲኖራቸው የማድረግ ኃላፊነት ያለባቸው ወላጆች ብቻ ናቸው።
2. ሀገር የሚያድገው እያንዳንዱ ቤተሰብ በኢኮኖሚ ሲሻሻል ነው።
3. የሀገርን እድገት በተመለከተ ከፍተኛውን ሚና የሚጫወተው ወጣቱ የህብረተሰብ ክፍል ነው።
4. ወላጆች ለልጆቻቸው ማውረስ የሚገባቸው ቀና አስተሳሰብና ታታሪነትን ነው።
5. ወጣቶች በአገር ግንባታ ዘርፍ ሚና የላቸውም።

፪. ቀጥሎ የተዘረዘሩትን ቃላትና ሀረጎች ከምንባቡ የወጡ ናቸው። ጥንድ ሆናችሁ በመወያየት ፍቻቸውን ዳፉ።

ሀ. የአስተሳሰብ ድህነት፡- _____

ለ. ውስን ህልምና ርዕይ፡- _____

ሐ. ለልጆች ምሳሌ መሆን፡- _____

መ. የእድሜ ገጸ-በረከት፡- _____

ሠ. ልምድ ያካበተ፡- _____

፫. የሚከተሉትን ጥያቄዎች ምንባቡን መሠረት በማድረግ በቃል መልስ።

ሀ. ሥራ ፈጣሪዎችን የማብዛት ግዴታ አለባቸው የተባሉትን አካላት በዝርዝር ጥቀሱ።

ለ. ወጣቶች ሀገር ለመገንባት ቀዳሚ የህብረተሰቡ ክፍሎች ናቸው የተባለበትን ምክንያት በዝርዝር አስረዱ።

ሐ. ቀና አስተሳሰብ ያላቸውን ልጆች የማፍራት የወላጆች ሚና ከፍተኛ መሆኑ ተገልጿል። ይህንን ሐሳብ ከራሳችሁ ልምድ በመነሳት አስተያየት ስጡ።

መ. “ልምድ ያካበቱ ወላጆች ለልጆቻቸው ዩኒቨርሲቲዎች ናቸው” ሲል ምን ማለቱ ይመስላችኋል።

ሠ. የምንባቡ አጠቃላይ መልዕክት (ጭብጥ) ምንድን ነው?

ክፍል ሁለት፣ መናገር

፩. ጥንድ ጥንድ በመሆን በአካባቢያችሁ ወደሚገኙ በተለያዩ ዘርፎች ላይ የተሰማሩ የህብረት ሥራ ማህበራት በመሄድ ስለ ሥራ እንቅስቃሴያቸውና ተሞክሮአቸው ጠይቃችሁ ያገኛችሁትን መረጃ በማጠናቀር በተወካዮችሁ አማካይነት ለክፍሉ በንባብ አሰሙ።

፪. ሥራና ምርትን አስመልክቶ የቅስቀሳና የማነቃቂያ ንግግር አዘጋጅታችሁ አቅርቡ። (ለምሳሌ ኢትዮጵያ መገንባት በጀመረችው በህዳሴው ግድብ ዙሪያ ሐሳቦችን አሰባስባችሁ ንግግር ማቅረብ ትችላላችሁ።)

ክፍል ሶስት፡ መጻፍ

፩. ከዚህ በታች የሚቀርቡትን አደጃዎች ቃላት በመጠቀም “ሥራና ምርትን በተመለከተ አንድ አንቀጽ ጻፉ፡፡

ስለዚህ	ይሁን እንጂ	ነገር ግን
በመሆኑም	ወይም	ለምሳሌ
እና	ባንጻሩ	ደግሞ

፪. በሠንጠረዥ የቀረበላችሁን መረጃ መሠረት በማድረግ ርስስ ስጥታችሁ፣ አንድ አጭር ጽሑፍ ጻፉ፡፡

ገበሬው እርሻ ለማረስ ያነሳሉት ምክንያቶች	ያከናውናችው ተግባራት በቅደም ተከተል	ያመረተው ምርት	ያመረተውን ምርት እንዴት ተጠቀመበት?
<ul style="list-style-type: none"> • ራሱንና ቤተሰቡን (3 ልጆችን) በበቂ ሁኔታ ለመመገብ • ልብስ ለመግዛት • የፋብሪካ ውጤቶች (እንደ ዘይት፣ ጨው፣ ሣሙና ያሉትን) ለመግዛት ለመጠቀም • ልጆችን ት/ቤት ስ'ዶ ለማስተማር • ሌሎች ፍላጎቶችን ለማሟላት 	<ul style="list-style-type: none"> • የእርሻ መሣሪያዎችን ማዘጋጀት (ጅራፍ፣ ሞፈር፣ ክርፍ፣ ወገል፣ ቀንበር፣ ማረሻ፣ ደግር፣ ምራን.....) • ሦስት እያስተጋገዘ የሚጠምዳቸው በፊዎች መግዛት • ለመቆጥቆጫና ለመጥረብ የሚያገለግል መጥረቢያ (ምሣር) መግዛትና እጅታ ማዘጋጀት • የበፊዎች ማደራጀትና የሥራ ዕቃዎች ማዘጋጀት 	<ul style="list-style-type: none"> • ሦስት ጉታ ጤፍ • ሁለት ጉታ ዳጉሣ • አንድ ጉስጉሻ በርበሬ • አንድ ደዘቱ 60ሜ³ የሆነ ጉተራ ሙሉ በቅሎ ወዘተ... 	<ul style="list-style-type: none"> • ልጆችን፣ ሚስቱንና ራሱን በሚገባ መገባ • ስት/ቤት የሚሆኑ መሳሪያዎቻቸውን ለልጆቹ አሟላ • ቅርቅሮ ቤት ሠራ
	<ul style="list-style-type: none"> • ጤፍ፣ ዳጉሣ፣ በቅሎ (ማሽሳ)፣ አተር፣ ባቂሳ፣ ገብስ፣ ወዘተ... ወቅታቸውን ጠብቆ መዘራትና ማረም፡፡ ወዘተ. 		<ul style="list-style-type: none"> • ለመጓጓዣና ለማጓጓዝ የሚሆኑ አንድ በቅሎና አንድ አህያ ገዛ ወዘተ...

፫. ቀጥሎ በጽሑፍ የቀረበላችሁን ምንባብ በሚገባ በማንበብ ከጽሑፉ በታች ባለው ሠንጠረዥ ውስጥ ጉዳዮችን በመለየት አስቀምጡ፡፡

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ መንግስት በዓባይ ወንዝ ላይ የህዳሴ ግድብን ሊገነባ ቆርጦ ተነስቷል፡፡ ለዚህ ተግባር እውን መሆንም የሀገሪቱን ተወላጆች ትብብር በመጠየቅ “ያገሩን ሰርዶ ባገሩ በሬ” የሚለውን ብሂል ተግባራዊ በማድረግ ላይ ይገኛል፡፡

ጠቅላይ ሚኒስትር መለስ ዜናዊ በአደረጉት የምረቃ ላይ ንግግር ግድቡን በመገንባት በሀገሪቱ ላይ የሚታየውን የኃይል እጥረት ለመቅረፍ፣ እንደሚያስችል ተናግረዋል፡፡ ድህነትን ታሪክ ለማድረግ ፣ ልማትን በአመርታዊ ሁኔታ ለማፍጠን ፣ የራስን ልማት ከርዳታ ነፃ በሆነና ራስን ችሎ በመሥራት ታሪክ ለማስመዝገብና በጥቅሉ ተፈጥሯዊ ሃብታችን በመጠቀም የኢትዮጵያን ህዝብ ድህነት ለመቅረፍ ሲባል እንደሚከናወን አስረድተዋል፡፡ ይህን ለማድረግም ብዙ ምክክሮች እንደተደረጉ አክለው አስረድተዋል፡፡ህዝቡም “ቦንድ” በመግዛት ራሱን ጠቅሞ ሀገሪቱን እንዲጠቅም ጥሪ ቀርቦለት ለተግባራዊነቱ በመረባረብ ላይ ይገኛል፡፡ ርብርቡ ቦንድ በመግዛት ላይ ብቻ ሳይሆን መዋጮ በማሰባሰብ፣ ቦንድንም ያለ ወለድ በመግዛት፣ የሚፈለግበትንም በመለገስና በመነሳሳት ላይ ያተኮረ ርብርብ ነው፡፡

ግድቡ የሚሠራው ፵፭ ኪ.ሜ ያህል ርዝመት ዓባይን በመገደብ ሲሆን የሚያቆረው ውሃ መጠንም የጣና ሐይቅ ከሚይዘው ሰላሳ አንድ ቢሊዮን ኪዩቢክ ሜትር የውሃ መጠን በአጥፍ እንደሚበልጥ ማለትም ፳፫ ቢሊዮን ሜትር ኩብ እንደሚሆን ከመገናኛ ብዙሃን የሚወጡ መረጃዎች ያስረዳሉ፡፡ ከዚህም አምስት ሺህ ሁለት መቶ ሃምሳ ሜጋዋት የኤሌክትሪክ ኃይል እንደሚመነጭ ታውቋል፡፡ ውሃውም ወደ ቤንሻንጉልና ጉምዝ ለም መሬቶች እየፈሰሰ ለልማት እንደሚውል ይታመናል፡፡ በጥቅሉ የዓሣ ምርታችን ከፍ እንደሚል ፣ የመስኖ ውሃን በመጠቀም ድህነትን ታሪክ እንደምናደርግ፣ ለበለጠ የዕድገት “ትራንስፎር ሜሽን”ም እንደሚያተጋንና ብሩህ ድባብን ያሳየን ክንውን ነው ብሎ መናገር ያስችላል፡፡

የኢትዮጵያን መንግስት የህዳሴ ገደብ እንዲገነባ ያነሳሉት ምክንያቶች	በቅደም ተከተል ህዝቡን ለማነሳሳት ያከናወናቸው ተግባራት	ገደቡ ሲያልቅ የሚገኘው ወጤት	የተገኘው ወጤት ለምን ተግባር ይውላል?

የንግድ ሥራ ደብዳቤ

የሥራ ደብዳቤዎች በዋናነት በሁለት ይከፈላሉ። እነርሱም የድርጅት ወይም የመ/ቤት የሥራ ደብዳቤ እና የግል የሥራ ደብዳቤ የሚባሉት ናቸው።

የንግድ ስራ ደብዳቤ ከድርጅት ወይም ከመ/ቤት የሥራ ደብዳቤ የሚመደብ ሲሆን አንድ ግለሰብ ወይም ድርጅት የንግድ ሥራን (ሽያጭን፣ ግዢን ወይም ልውውጥን) አስመልክቶ ለሌላ ግለሰብ ወይም ድርጅት የሚጽፈው ደብዳቤ ነው። ይህ ዓይነቱ ደብዳቤ የእቃዎችን ዋጋ ለመጠየቅ፣ ለዋጋ መጠየቂያ ደብዳቤ ምላሽ ለመስጠት ስሞታ ካለ ለመሰንዘር፣ ለቀረበው የግዢ ጥያቄ ፈጣንና አርኪ ምላሽ ከተገኘ ምስጋና ለማቅረብ ወዘተ የሚጻፍ ነው።

የራስህ ማህተም

ቁጥር:- _____

ቀን:- _____

ስ _____

(ከተማ፤) _____

ጉዳዩ:- _____

_____ ::

የግርጌ
ማህተም

ከሰላምታ ጋር!

ፊርማ _____

ሙሉ ስም (ኃላፊነት)

ግልባጭ:- _____

፩. ቀደም ሲል የቀረበውን የንግድ ሥራ ደብዳቤ አዳዲስ መመሪያን እና የንግድ ሥራ ደብዳቤ ናሙና በመከተል በመረጣችሁት ርዕሰ ጉዳይና አድራሻ አንድ የንግድ ሥራ ደብዳቤ ዳፉ።

፪. ስርዓቱን ጠብቃችሁ መዳፍ አስመዳፋችሁን በአጠገባችሁ ከሚቀመጡ ሌሎች ተማሪዎች ጋር በማስተያየት ተወያይባችሁ።

ክፍል አራት፡- ሰዋስው

፩. ቀጥሎ በሚቀርበው አንቀጽ ውስጥ ተራና ውስብስብ ዓረፍተነገሮች ተካተው ቀርበዋል። አንቀጹን ካነበባችሁ በኋላ በተሰጠው ምሳሌ መሠረት ተራና ውስብስብ ዓረፍተነገሮችን ለድታችሁ በሠንጠረዥ ውስጥ ዳፉ።

አንድ ጅብና አንድ አንበሳ ነበሩ። ጅቡ አንዲት እርጉዝ ጊደር ነበረችው። አንበሳውም አንድ ወይፈኑን ነበረው። አንበሳው ወይፈኑን የሚጠብቅለት ያጣል። አንድ ቀን አያጅቦን፤ “አያጅቦ ወይፈኑን ለምን አትጠብቅልኝም?” ብሎ ጠየቀው። አያጅቦም “ይኸማ በጣም ጥሩ ሐሣብ ነው። ጊደሪም ከአንተ ወይፈኑ ጋር ስትውል እሱን የመሰለ ጥሩ ጥጃ ትወልድልኝለኝ”። ይለዋል። ከዚያ ተራ በተራ ለመጠበቅ ይስማማሉ። ከዚያም አያ አንበሶ “አያ ጅቦ እንግዲህ ነገ አንተ ስትጠብቅ ዋል። እኔ አደን አድኜ ራታችንን ይገዢ እመጣለሁ”። ብሎት ይሄዳል። አያ ጅቦም ጊደሯንና ወይፈኑን ጥሩ ሳርና ውሃ ወዳለበት እየወሰደ ሲያግጣቸውና ውሃ ሲያጠጣቸው ዋለ። በተጨማሪም ለጊደሩ ለስላሳ ሳር አጨደላት። ባፍ ባፍም ሲሰጣት ዋለ።

ተራ ዓረፍተገር	ውስብስብ ዓረፍተነገር
አንድ ጅብና አንበሳ ነበሩ።	አንበሳው ወይፈኑን የሚጠብቅለት ያጣል።

፪. የራሳችሁን አምስት ተራ ውስብስብ አረፍተነገሮች መስርቱና ክፍል ውስጥ አንብቡ።

፫. ከዚህ ቀደም ባሉት ምዕራፍች ከግስ የተሰደዩ ስም መሰል ቃላትንና ቅፅሎችን መመስረት እንደሚቻል ተምራችኋል። ምሳሌውን በመከተል መልመጃውን ሥሩ።

ግስ	ከግስ የተመሠረተ ስም መሰል ቃል	ከግስ የተመሠረተ ቅጽል
ምሳሌ 1. ቀጠፈ	መቅጠፍ	ቀጣፊ
2. ሰነፈ	መስነፍ	ሰነፍ
ሀ. ሰከረ	_____	_____
ለ. ዘለለ	_____	_____
ሐ. ቀለለ	_____	_____
መ. በላ	_____	_____
ሠ. ከላ	_____	_____
ረ. በዛ	_____	_____

ክፍል አምስት፡ ስነጽሑፍ

፩. የሚከተሉትን የተጓደሉ ምሳሌዎቹ አነጋገሮች በትክክል አሟልታችሁ ዳፉ።

ሀ. ሥራ ያጣ መነኩሴ _____ ።
 ለ. አፍ ሥራ ሲፈታ _____ ።
 ሐ. _____ ይሞታል በሰኔ።
 መ. ስራ ያጣ ገበሬ _____ ።
 ሠ. ሥራ ለሠራው _____ ።

፪. ሥራን የሚያበረታቱ ምሳሌዎቹ አነጋገሮችን ጥንድ ሆኖችሁ ሰብስቡና መልእክታችውን አብራሩ።

፫. በ“ሀ” አምድ ስቀረቡት የዘይቤ ዓይነቶች ከ “ለ” አባባሎች እየመረጣችሁ አዛምዱ።

ምሳሌ 1. እንቱኔ = ቀ

“ሀ”	“ለ”
1. እንቱኔ _____ _____ _____	ሀ. ያችን ወፍራሚን ልጅ “ቀጮ” ብሎ ጠራት። ለ. ዓባይ አሁንስ ሆድህ ምናለ?
2. ምፀት _____ _____ _____	ሐ. “ለሰው ሞት አነሰው” አለች ቀበሮ። መ. የሰማይ ስባሪ የሚያክል ዳቦ በላሁ።
3. ግነት _____ _____ _____	ሠ. ከቀጠሮው ሁለት ሰዓት አርፍዶ ሲመጣ አንተን “ጀት” ነህ አለው። ረ. ሰውየው ተራራ አክሏል። ሰ. ምላሷ አርባ ክንድ ስለሆነ ሁሉም ይሸሻታል። ሸ. “አየሽ አንቺ እናት ዓለም! ቃል የእምነት እዳ እንጂ የእናት የአባት እኮ አይደለም” አለ ቱዎድሮስ። ቀ. ፀሐይቱ ምነው ፊትሽ ጠቆረ?

የምዕራፍ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ ውስጥ ያሉ ነጥቦች በአብዛኛው በአስፈላጊ ምዕራፎች ላይ የአዎችኋቸውን ሲያካትቱ በጥቂቱ ደግሞ አዳዲሶችም አሉ። ለምሳሌ የዓረፍተነገር ዓይነቶችን አመሠራረት፣ ከውይይት መልዕክት አዳምጦና በማስታወሻ መዝገብ ስክፍል ያደኝ የማቅረብ ልምምድ፣ የቅስቀሳና የማነቃቂያ ንግግርና ዘይቤያዊ አነጋገር የሚሉት ርዕሰ-ጉዳዮች በቀደሙት ምዕራፎች የተዳሰሱ ሲሆን ከሠንጠረዥ፣ ከፎቶግራፍና ከካርድ ላይ መረጃዎችን አንብቦ መረዳት እንደሚቻል በዚህ ምዕራፍ ተምረናል። በጥቂቱም ቢሆን የሥራ ደብዳቤ አጻጻፍ ስልትንም ቀስመናል። የንግድ ሥራ ደብዳቤ አጻጻፍ ከሌሎች የደብዳቤ አጻጻፍ ስልቶች እንደሚለዩም ተገንዝበናል። ከዘይቤ አነጋገሮች የጥቂቶችን (እንትኔ፣ ምፀትና ግነት) ዘይቤዎችን አተረጓጎም በውል አይተናል።

የክለሣ ጥያቄዎች

1. "ቶላ ወደ ት/ቤት ከመሄዱ በፊት ዝግጅት አድርጓል"። የሚለው ዓረፍተነገር ዓይነት _____ ነው።
2. ገፈፈ ብስን ገፈፋ ብንል፡-
 ሀ. ገመተ ብስን _____ እንላለን።
 ሰ. በሳ ብስን _____ እንላለን።
 ሐ. ዘገነን ብስን _____ እንላለን።
 መ. አሰሰ ብስን _____ እንላለን።
3. ለህዳሴው ግድብ ቦንድ እንድንገዛ ጥሪ ተደርጎልናል። _____ ቦንድ መግዛት አለብን።
 ሀ. ይሁንም እንጂ ሐ. በመሆኑም
 ሰ. ስለዚያ መ. በአንፃሩ
4. ከሰዎች ጠይቃችሁም ይሁን መጻሕፍት አንብባችሁ በንግድ ሥራ ውስጥ እንደ ድርጅት እንዲቀጥራችሁ የቅጥር ማመልከቻ ደብዳቤ ጽፋችሁ ለመምህራችሁ አቅርቡ።
5. ከተማራችኋቸው ሌላ የእንትኔ ዘይቤ ምሳሌ የሚሆኑ፣ ለምፀት ዘይቤ ምሳሌ የሚሆኑ እና የግነት ዘይቤ ምሳሌ የሚሆኑ ሦስት፣ ዓረፍተ ነገሮች ወይም ግጥሞች ጽፋችሁ ለክፍል ያደኛቸውን አንብቡላቸው።

የገንዘብ ማመሳከሪያ ቅጽ

፩. ከዚህ በታች በምዕራፍ ስስር የቀረበውን ትምህርት ምን ያህል እንደተረዳችሁ የምታመሳክሩበት ቅጽ ቀርቧል። በዚህ መሠረት በእያንዳንዱ የማመሳከሪያ ነጥብ ትይዩ ስለመረዳታችሁ እርግጠኛ ከሆናችሁ \checkmark ፣ እርግጠኛ ካልሆናችሁ $?$ ፣ ሙሉ በሙሉ ካልተረዳችሁ ደግሞ x ምልክት በማድረግ ቅጹን አሟሉ።

ተ.ቁ	የማመሳከሪያ ነጥብ	\checkmark	$?$	x
1.	የዓረፍተነገሮች ዓይነቶችን ሲያቻሰሁ።			
2.	ከግስ ስምንና ቅጽፍን እመሠርታለሁ።			
3.	አደያዬን መሸጋገሪያ ቃላትን በተገቢው ቦታ ተጠቅሜ አንቀጾችን እጽፋለሁ።			
4.	የአንድን ውይይት አዳምጬ የውይይቱን መልእክት እገልጻለሁ።			
5.	የቅስቀሳና የማነቃቂያ ንግግር በሥራና በምርት ዙሪያ አደርጋለሁ።			
6.	በሠንጠረዥ፣ በፎቶግራፍ፣ በካርታ አማካይነት የቀረበን መረጃ በጽሑፍ አቀርባለሁ።			
7.	የንግድ ሥራ ደብዳቤ በአጻጻፍ ቅርጽ መሠረት እጽፋለሁ።			
8.	አንቶኔ፣ ምፀትና ግነት ዘይቤዎችን ሲያቻሰሁ መግለጽ እችላለሁ።			

፪. ከዚህ በላይ በቀረበው ቅጽ $?$ እና x ምልክት ያደረጋችሁባቸውን ነጥቦች በሚገባ እስክትገነዘቡ ድረስ የምዕራፉን ትምህርት ደጋግማችሁ ከልሱ።

© MoE, FDR
 Not to be republished

መዳደሪያ ቃላት	
ቃል	ፍቺ
ሂሳብ	በደካማ ገንዘብ ላይ የሚደገፍ አስተዳደራዊ ነቀፋ፡፡
ህብረት	ድብቅ፣ ስወር፣ ሚስት፡፡
ሊቅ	በትምህርት የበሰለ የተራቀቀ፣ ምሁር፣ አዋቂ፡፡
መሳምት	በማስረጃ ያልተረጋገጠ ንድፈ ሀሳብ፣ የግምት አባባል፡፡
ማቅ	ከጥቁር በግ ፀጉር ተፈትሎ የሚሠራ እንደ ብርድ ልብስ ያለ ልብስ፡፡
ማጀት	ብዙ ጊዜ በአነስተኛ ጎጂ ቤቶች ውስጥ በመከታ የተከለሰ የአቃ ማስቀመጫ ንዳ፡፡
ምጽት	በቀጥታ የቀረበውን ሀሳብ ትርጉም ተቃራኒ የሚያሳይ የንግግር ስልት፡፡
ራስዎ	በእንቅስፍ ወይም በተመስጦ ጊዜ የሚታይ ህሊናዊ ትርጉም፡፡
ሰማእት	ሰእምነቱ፣ ሰሃይማኖቱ መስዋእት የሆነ ሰው፡፡
ሰኬት	የአሳማ ወይም የድርጊት ክንዋኔ በጥሩ ሁኔታ እንደታወቀ መፈፀም፡፡
ስወር	ሸሽግ፣ ድብቅ፣ የማይታይ፡፡
ቅሪት አካል	ጥንት ሕይወት የነበራቸው አሁን ግን ደርቀው በከርሶ ምድር ውስጥ የሚገኙ ጠጣር ነገሮች፡፡
ባደማ	ጠፍ፣ ወና፣ ባዶ ቦታ፡፡
ብሩህ	የበራ፣ የፈካ፣ ንጹህ፣ የጠራ፡፡
ትቢያ	ደቃቅ አፈር፣ አባራ፡፡
ነውጥ	ሁከት፣ ብጥብጥ፣ ሽብር/ርዳት፣ ንቅናቄ፡፡
አረንጓዴ	ረገረገ፣ ማጥ፡፡
አረጋዊ	አማግሌ፣ አዛውንት፡፡
አቀራሃ	አንዱን ከሌላው ጋር አማምሮ አሠረ፡፡
አቻ	አኩያ፣ በአኩል ደረጃ የሚገኝ፡፡
አነፀ	ጠረብ፣ ሳገ፣ ሰራ፣ ገነባ፡፡
አንደበት	ሰመናገር የሚደሰችል የሰውነት ክፍል፣ ልሳን፡፡

ክደት	በድግግሞሽ የሚካሄድ የአንድ ድርጊት ክንዋኔ ሂደት፣ ዙሪት።
እውን	እውነት፣ እርግጥ።
ኮበለስ	የነበረበትን ቦታ ትቶ ወደ ሌላ ቦታ ተደብቆ ወይም ተሸሽጎ ሌደ ወይም ጠፋ።
ዘለፋ	ነቀፋ፣ ስድብ፣ ቁጣ።
ይፋ	ገፃዊ፣ ግልፅ።
ዲብ	ከፍታው አነስተኛ የሆነ የአፈር ጉብታ።
ድብኝት	ከጭቃ የተሠራ የእህል ማስቀመጫ ጎታ፣ ጉስጉሻ።
ገፃዊ	ስወር ያልሆነ፣ ግልፅ ወይም ይፋ።
ጉራማይሴ	የተሰደዩ ቋንቋዎች በመደባለቅ የሚቀርብ፣ ድብልቅ ንግግር ወይም ጽሑፍ።
ጦስ	ሰበብ፣ ምክንያት።
ጨፈ	ለምስም ሳር የሚበቅልበት ውሃማ መሬት።
ፀዳሰ	ብርሃን ወይም የብርሃን ፍንጣቂ።
ፀጋ	አምሳካዊ ስጦታ፣ ሃብት፣ ረድኤት።
ፅናት	ያስማማላል በአንድ አቋም ላይ መርጋት።
ፈርጥ	ከተሰደዩ የከበሩ ድንጋዮች የሚሠራና በቀለበት፣ በዘውድ ላይ የሚደረግ የሚያብስጨጨፍ ጌጥ።
ፋይዳ	ጥቅም፣ እርባና።

ፈሲሳዊ አነጋገሮች ከነፍቻቸው

ፈሲሳዊ አነጋገሮች	ፍቻቸው
ሀሞተ ቢስ	ፈሪ
ሀረግ መዘዘ	ዘረን ቆጠረ
ሆድና ጀርባ	ፈጽሞ አስመግባባት
ልቡ ቆመ	አንድ ነገር ሰማድረግ ቸኩስ፣ ጓን
ሠርግና ምላሽ	ታላቅ ደስታ
ሰባራ ስንጥር	ማንኛውም እቃ
የሰው ነጭ	ብዙ ህዝብ
ስሙን ተከሰ	ታዋቂ ሆነ
ቀጭን ጌታ	ሀብታም
ቅቤ አንጓች	እወደድ ባይ አስመሳይ
ብቅል አውራጅ	ረጅም
እንባ ጠባቂ	ተቆርቋሪ
እንብርት የሰሸ	በልቶ የማይጠግብ፣ ሆዳም
እጅ አጠረው	ገንዘብ አስቀበት፣ ቸገረው
ውስጡን ሰቂሰ	የተደበቀ መጥፎ ተገባር
የአዞ እንባ	የውሸት ሀዘን
የውሻ አፍንጫ	በጣም ቀዝቃዛ
ገመና ከታች	ምስጢር ደባቂ
ጎህ ቀደደ	ፀሀይ ወጣ፣ ሌሊቱ ነጋ
ፈሳጭ ቆራጭ	አምባገነን

ዋቢ መዳሕፍት

ሀ. ረጃጅም ልቦለቶች

ሀዲስ አስማዩሁ (1960) ፍቅር እስከ መቃብር። አዲስ አበባ፣ ብርሀንና ሰላም ማተሚያ ቤት።

ሲሳይ ንጉሱ (1978) ሰመመን። አዲስ አበባ፣ ኩራዝ አሳታሚ ድርጅት።

ለ. አጫጭር ልቦለቶች

አንጋፋና ወጣት ደራስደን (1998) ወንዞች እስኪሞቱ እና ሴቶች አጫጭር ልቦለድ ታሪኮች። አዲስ አበባ፣ ፖፕሌሽን ሚዲያ ሴንተር።

አዳም ረታ(1981) ማህሌት። አዲስ አበባ፣ ኩራዝ አሳታሚ ድርጅት።

ሐ. ወገኖች

መስፍን ኃ/ማርያም (1976) የቡና ቤት ሥዕሎችና ሴቶችም ወገኖች። አዲስ አበባ፣ የኢትዮጵያ መዳሕፍት ድርጅት።

የሻው ተሰማ (1997) የጥቁር አፈር ትረፋት። አዲስ አበባ፣ አፍሪካ ማተሚያ ቤት።

መ. ግጥሞች

ቤውቀቱ ስዩም (2001)። ስብስብ ግጥሞች። አዲስ አበባ፣

ደበበ ሰይፉ (1980)። የብርሃን ፍቅር። አዲስ አበባ፣ ኩራዝ አሳታሚ ድርጅት።

ፈቃድ አዛዝ (1985) ጩኸት። አዲስ አበባ፣ ብርሀንና ሰላም ማተሚያ ቤት።

ሠ. አጋኹ መዳሕፍት

ማረው አሰመ (1995) በሳል ድርሰት። አዲስ አበባ፣ ብርሃንና ሰላም ማተሚያ ድርጅት።

ባዩ ደማም(2002) አጭርና ቀላል የአማርኛ ሰዋስዎ። አዲስ አበባ፣ አጠቃላይ አታሚዎች።

ብርሃኑ ገበየሁ(1999) የአማርኛ ሥነ ግጥም፡፡ አዲስ አበባ፣ አገልግሎት አታሚዎች ታሪክ ፋንታዜ (2001) አማርኛ ሁሉ ስሁሉ (ከመስተኛ ኮሌጅ)፣ አዲስ አበባ፣ ፋር ሺስት ማተሚያ ቤት፡፡

አስም አሸቱ (1992) መሠረታዊ የምርምርና የዘገግ አጻጻፍ ፡፡ አዲስ አበባ፣ ንግድ ማተሚያ ድርጅት፡፡

አምሳሉ አክሲሱና ዳኛቸው ወርቁ (1975) የአማርኛ ፈላጊዎች፡፡ አዲስ አበባ፣ ኩራዝ አሳታሚ ድርጅት፡፡

ዘሪሁን አስፋው (1992) የስነፅሑፍ መሠረታዊዎች፡፡ አዲስ አበባ፣ ንግድ ማተሚያ ድርጅት፡፡

የኢትዮጵያ ቋንቋዎች ጥናት ምርምር ማዕከል (2001)፡፡ አማርኛ መዝገበ ቃላት፡፡ አዲስ አበባ፣ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ማተሚያ ቤት፡፡

ደምሴ ማናህሱትና አምሳሉ አክሲሱ(1982) ጥሩ ያማርኛ ድርሠት አንደት ያለ ነው? ኩራዝ አሳታሚ ድርጅት፡፡

ደረጃ ገብረ (1996) ተግባራዊ የጽሕፈት መመሪያ፡፡ አዲስ አበባ፣ ንግድ ማተሚያ ድርጅት፡፡

ደበበ ኃ/ገዮርጊስ()፡፡

ጌታሁን አማረ (1990) ዘመናዊ የአማርኛ ሰዋሰው በቀላል አቀራረብ ፡፡ አዲስ አበባ፣ ንግድ ማተሚያ ድርጅት፡፡